

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА
VULGARICA

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

27/2013

СОФИЯ•2013

Брой 23, 24, 25, 26, 27 на списание “Българистика / *Vulgatica*” са финансирани по договор № ДНП 03/7 от 09.12.2011 г. от Фонд “Научни изследвания”, МОН

На корицата: Псалтир на Димитър, 3/N, XI век, Манастир „Св. Екатерина“, Синай

Редактор: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова

Съставители: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова,
доц. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

© Централна библиотека на БАН, 2013

Адрес на редакцията:

Българска академия на науките

Съвет за чуждестранна българистика

ул. „15 ноември“ 1, София 1040, Бюлетин „Българистика“

Анисава Милтенова тел. (+359-2) 9795383

E-mail: amiltenova@gmail.com; evoleva@abv.bg

© Велина Богданова Мавродинова, художник, 2013

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
CENTRAL LIBRARY
COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES
BULGARICA

INFORMATION BULLETIN

27/2013

SOFIA•2013

Issues 23, 24, 25, 26 and 27 of the information bulletin “Bulgarica” are published with the financial support of National Science Fund, Bulgarian Ministry of Education and Science grant ДНП 03/7, 09.12.2011 г.

On the cover: Psalterium Demetrii, 11th c, St. Catherine’s Monastery, 3/N, Sinai

Editor: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emiliya Yakova Voleva

© Central Library of BAS, 2013

Council for Bulgarian Studies Abroad
Bulgarian Academy of Sciences
Bulgarica, Information Bulletin
Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040
Anisava Miltenova tel. (+359-2) 9795383
E-mail: amiltenova@gmail.com; evoleva@abv.bg

© Velina Bogdanova Mavrodinova, cover designer, 2013

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

УВОДНИ ДУМИ	9
Кирил Топалов – Европейски учен с крупни национални приноси. 135 години от рождението на акад. Михаил Арнаудов	9
Искра Арнаудова – Михаил Арнаудов – живот, посветен на България и науката	13
БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА	15
Книги 2013 г.	16
Съст. Емилия Волева	
Научна периодика 2013 г.	27
Съст. Емилия Волева	
ДИСЕРТАЦИИ	37
Съст. Никола Казански	
НАУЧНИ ФОРУМИ	41
Съст. Никола Казански	
ХОРИЗОНТИ	47
Радостина Стоянова – Българистиката в Армения	47
Радостина Стоянова – Маргарит Терзян – преводач и популяризатор на българска художествена литература в Република Армения	61
НАУЧЕН ЖИВОТ	65
Николета Пътова – Национално честване на 200-годишнината от успението на Софроний Врачански	65
Регина Койчева – Международен симпозиум „Св.св. Кирил и Методий и българският Златен век“	69
Веска Борова – Научна конференция „Европейските измерения на делото на св.св. Кирил и Методий	79
Мариета Иванова-Гиргинова – Петдесет години българистика в Киевския национален университет „Тарас Шевченко“	83

ПРОФИЛИ	87
Василка Алексова – Замфира Михаил на 75 години	87
Емилия Стайчева – Габриела Шуберт на 70 години	93
Олга Сорока – 95 години от рождението на Микола Демянович Малярчук	99
Елка Мирчева – In memoriam Евгения Ивановна Дьомина	105
Румяна Златанова – In memoriam Норберт Рандов	112
ОТЗИВИ	117
Кирил Топалов – Марина Смолянинова. Васил Друмев (Митрополит Климент)	117
Спартак Паскалевски – Helmut Schaller, Rumjana Zlatanova (Hg.). Deutsch-Bulgarischer Kultur- und Wissenschaftstransfer. Mit Bibliographien zur „Bulgaristik in Deutschland“ und zur „Glagolica des Slavenlehrers Konstantin-Kyrill“	120
Олга Сорока – Пенка Кънева. Украинско-български речник. Українсько-болгарський словник	127
Иван Г. Илиев – Л. Илиева. Българският език в предисторията на компаративната лингвистика и в езиковия свят на ранния европейски модернизъм	130
Кирил Топалов – Ангел Димитров. Раждането на една нова държава. Република Македония между югославизма и национализма	133
Петко Тотев – Калина Канева. Симетрия на времето. Среци и разговори с академик Дмитрий Лихачов. Писма. Автографи	136
СЪОБЩЕНИЯ	139

C O N T E N T S

PREFACE	9
Kiril Topalov – A European Scholar who has made important national contributions. On the 135th Anniversary of Academician Mihail Arnaudov	9
Iskra Arnaudova – Mihail Arnaudov – A Life dedicated to Bulgaria and to the Science	13
BULGARIAN LITERATURE	15
Books 2013	16
Comp. by Emilia Voleva	
Periodicals 2013	27
Comp. by Emilia Voleva	
THESES	37
Comp. by Nikola Kazanski	
SCIENTIFIC EVENTS	41
Comp. by Nikola Kazanski	
OUTLOOKS	47
Radostina Stoyanova – Bulgarian Studies in Armenia	47
Radostina Stoyanova – Margarit Terzyan – Translator and Promoter of Bulgarian Literature in the Republic of Armenia	61
SCIENTIFIC ACTIVITIES	65
Nikoleta Patova – The National Celebration of 200th Anniversary of Dormition of Sofroniy Vrachanski	65
Regina Koycheva –The St. Cyril and Methodius and the Bulgarian Golden Age International Symposium	69
Veska Berova – The European Dimensions of the Deed of St. St. Cyril and Methodius Academic Conference	79
Marieta Ivanova-Girginova – Fity years of Bulgarian studies at the Taras Shevchenko National University in Kyiv	83

PROFILES	87
Vasilka Aleksova – Zamfira Mihail at 75	87
Emilya Staycheva – Gabriela Schubert at 70	93
Olga Soroka – The 95th Anniversary of Mikola Demyanovich Malyarchuk	99
Elka Mircheva – In memoriam. Evgenia Ivanovna Dyomina	105
Rumyana Zlatanova – In memoriam. Norbert Randow	112
REVIEWS	117
Kiril Topalov – Marina Smolyaninova. Vasil Drumev (Metropolitan Kliment)	117
Spartak Paskalevski – Helmut Schaller, Rumjana Zlatanova (Hg.). Deutsch-Bulgarischer Kultur- und Wissenschaftstransfer. Mit Bibliographien zur „Bulgaristik in Deutschland“ und zur „Glagolica des Slavenlehrers Konstantin-Kyryll“	120
Olga Soroka – Penka Kaneva. Ukrainian-Bulgarian Dictionary	127
Ivan G. Iliev – L. Ilieva. The Bulgarian language in the Prehistory of Comparative Linguistics and in the Linguistic Realm of the Early European Modernism	130
Kiril Topalov – Angel Dimitrov. The Birth of a New State. The Republic of Makedonia between Yugoslavism and Nationalism	133
Petko Totev – Kalina Kaneva. The Symmetry of Time. Meetings and Conversations with Academician Dmitriy Lihachev. Letters. Autographs	136
ANNOUNCEMENTS	139

ЎВОДНИ ДЎМИ

Европейски учен с крупни национални приноси. 135 години от рождението на акад. Михаил Арнаудов

В храма на българската наука М. Арнаудов влиза твърде рано. Блестящо написаната му тема „Обща характеристика на народната поезия“ е отпечатана през 1895 г. в русенското младежко списание „Извор“ и привлича вниманието на авторитетния професор Иван Д. Шишманов. Видният български учен не само пише ласкав отзив в списание „Български преглед“, но и взема под своето бащинско покровителство току-що постъпилия в Университета млад студент.

След завършването на университетския курс, по време на който слуша лекции от Иван Шишманов, Александър Теодоров-Балан, Беньо Цонев, Любомир Милетич, Димитър Матов и др., М. Арнаудов заминава по настояване на Шишманов на специализация в чужбина. В Лайпциг и Берлин слуша лекции по сравнителна граматика, по литовски, староиндийски, асировавилонски и староеврейски език, изучава литература и философия при такива известни учени, като Бругман, Лескин, Вайсбах, Вебер, Вунд, Шмид, Гелдерн, Бинклер, Брюкнер и др. Увлича се от възгледите на видните руски учени Веселовски и Потевня, изучава древната митология и народните саги, вярвания и обичаи. Пряк резултат на научните му занимания са статиите „Буда и будизмът“, „Вавилон и Библията“ и др.

Получил първокласна филологическа и философска подготовка, Михаил Арнаудов се връща през 1900 г. в България като гимназиален учител във Видин и София. Продължава научните си занимания, в резултат на които се явяват няколко научни публикации. Благодарение на грижите, които проф. Иван Шишманов проявява към талантливите млади писатели и литератори, той заминава отново на специализация в Лайпциг и Прага, където получава докторска степен.

Завърнал се в София, той бива назначен (на мястото и по препоръка на Пенчо Славейков) за временен поддиректор на Народната библиотека. През 1908 г. е избран за редовен доцент по сравнителна литературна история в катедрата на професор Шишманов. Като доцент, а по-късно и професор, той набелязва широка научно-педагогическа програма: подготвя курсове върху литературата и

културата на древна Индия, върху принципите на литературната наука, задачите и пътищата на литературната критика, теорията на литературните родове, българския и световния фолклор, творчеството на Гьоте и т.н. При винаги препълнени аудитории професор Михаил Арнаудов няколко десетилетия чете своите безкрайно интересни лекции, съчетали успешно огромната ерудиция с ораторски дар.

Преподавателската дейност не го откъсва от пряката научноизследователска работа. Той разрешава научни проблеми в три сродни филологически области, в които не само продължава успешно усилията на своите преходници, но и внася свой огромен личен влог, който в много отношения с право му отрежда място на един от първосъздателите. За неговата научна методология е характерен стремежът към плодотворен синтез на тясно специалното, частното, с по-общата научна проблематика. Той успява да подчини научното изложение на един прегледен и максимално функционален план, нелишен и от верен художествен усет.

Една от любимите му области е народното творчество. Още в 1905 г. той издава „Сборник с български народни приказки“, а в 1913 – ценното изследване „Фолклор от Еленско“. Последователно се появяват трудовете „Български сватбени обреди“ (1918), „Български сватбени обичаи“ (1918), „Крали Марко в народната песен“ (1918), „Кукери и русалии“ (1920), „Студии върху българските обреди и легенди“ (1924), „Очерки по българския фолклор“ (1934), „Български народни приказки“ (1938), „Български народни песни“ (1938), „Баладни мотиви в народната поезия“ (1964) и много други. Изключително трудоспособен и честен научен труженик, Михаил Арнаудов обикаля сам и опознава непосредствено народа с неговия бит и творчество, а през 1916 г. има възможност да посети и бащиния си край – Македония, събирайки и от тези български земи обилен фолклорен материал. Благодарение на огромната си ерудираност по въпросите на световния фолклор, той достига до интересни изводи и обобщения, открива връзките на българския фолклор с прастари традиции, дошли от близки и далечни земи. В нашето народно творчество той открива еднакво успешно както най-сигурни гаранции за народностна принадлежност и народностно съхранение, така и пълноценна изява на вечно живия народен творчески гений, създава непреходни художествени ценности.

С еднаква любов и ентузиазъм Михаил Арнаудов работи и в областта на Българското възраждане. Той превръща в предмет на своите научни интереси делото на редица крупни възрожденски дейци, събира многоброен и разностранен фактически материал, анализира и обобщава, спомагайки в много голяма степен за изясняване на сложната картина на нашето културно и политическо възраждане. Неговите обстойни монографии са често основа за по-нататъшни плодотворни изследвания. Ценното издание „Непознатият Бозвели“ открива за науката едно цяло литературно богатство, излязло изпод перото на бунтовния

монах и свидетелстващо за удивителната му нравствена сила. А обширната му основна монография за Бозвели аргументирано и убедително рисува образа на бореца и писателя. Също така изчерпателни и полезни са и монографиите за Васил Априлов, Братя Миладинови, Георги Раковски, Любен Каравелов и други. Арнаудов очертава делото на българските възрожденци в най-тясна връзка с обществените условия и повели на времето като израз на историческа закономерност и способност за приобщаване към постиженията на човешкия дух, като доказателство за духовната сила на българина. Животът и делото на възрожденските дейци се разглеждат в широк исторически, политически, икономически и общокултурен план, винаги се свързват с дейността на по-голям кръг обществени деятели, търсят се връзките и взаимните влияния между тях. Така ученият успява да създаде една панорамна историческа и културна картина, еднакво богата на детайли и обобщения. С огромно търпение и последователност Михаил Арнаудов изучава архивите на отделни лица или обществени институции, отново и отново се връща към литературния текст, за да направи открития или пък да потвърди или отхвърли наложени мнения. Успява да заживее с духа на епохата и да внуши това чувство и на читателя, да предаде неусетно и дълбокото си преклонение пред подвига на възрожденците.

Освен големите монографии Михаил Арнаудов посвещава на Българското възраждане и редица по-малки студии (някои от които излизат отново след реабилитирането му в книгите „Творци на Българското възраждане“ и „Дела и завети на бележити българи“), а също така и статии и научни съобщения. Той взема участие и в научния спор по въпроса за установяване на авторството на Ботев и Каравелов в известната фейлетонна рубрика „Знаеш ли ти кои сме?“. Създава и ценното обширно изследване „Веркович и Веда Словена“. Михаил Арнаудов има заслуга и за издаването на съчиненията на редица възрожденски писатели като Георги Раковски, Неофит Бозвели, Григор Пърличев и други. С многобройните си изследвания в областта на Българското възраждане той наистина успява да осъществи една благородна амбиция – да напише научна епопея на забравените, или, както сам казва – епопея на незабравимите, на ония, които бяха духовни водачи на своя народ в една от най-трудните и най-бляскави епохи в нашата история.

Третата област, в която М. Арнаудов има голям научен принос, е литературната теория и психологията на литературното творчество. В книгата „Основи на литературната наука“ обект на историко-теоретичното изследване е както предметът на литературната наука, така и историята на нейното възникване и развитие от Платон и Аристотел до най-ново време. Едно крупно изследване – „Психология на литературното творчество“ – си поставя за задача да проникне в тайните на творческия процес и да разбули мистичността, с която някои обграждат надарената творческа личност. Разглеждайки литературата като своеобразно отражение и пресъздаване на действителността, подчертавайки и действителната

сила на изкуството, авторът се обявява против теориите за свръхестествения произход на художествените произведения, против „представата за творческата личност като нещо напълно изключително по начин да се преживява и пресъздава света (...)“. Широката научна осведоменост и способността за проникновени психологически наблюдения и открития позволяват на изследователя да достигне до извънредно интересни изводи и обобщения, да създаде почти единствен по рода си труд.

За широките научни интереси на М. Арнаудов свидетелствуват и неговите изследвания върху редица западноевропейски и руски писатели от XVII в. насам, като Пушкин, Гьоте, Русо, Ларошфуко, Волтер, Расин, Петьофи, Балзак и др., някои от които са събрани в книгите „Личности и проблеми“ и „Творчество и критика“. Съвременник и личен приятел на някои от нашите класици, той написва интересни изследвания и върху жизнения и творчески път на Пейо Яворов, Кирил Христов, Йордан Йовков, Иван Вазов, Иван Шишманов и др.

През 1920–1927 г. той е председател на Съюза на българските писатели, през 1920 г. е член на Комитета за честването на Иван Вазов, през 1926 г. – директор на Народния театър, през 1935–1936 е ректор на Софийския университет. От 1918 до 1944 г. и от 1963 г. до края на живота си е редовен член на БАН и почетен член на редица чужди академии и научни общества. Важен елемент в общественополезната му дейност е и редактирането в продължение на 18 години на списание „Българска мисъл“, в което са сътрудничили редица от най-видните представители на художествената и научна мисъл в България.

В периода след 9 септември 1944 г. на учения от световен мащаб академик Михаил Арнаудов е писано да сподели съдбата на по-голямата част от българската интелигенция. Своите демократични убеждения, патриотизма и научната си етика, несъгласието си да служи на наложената отвън и безмилостно провеждана чудовищна политическа идея за признаване на небългарски характер на населението, езика и културата на Македония, той заплаща с цената на поредица от унижения и страдания. Оживял по чудо след ада на тогавашните следствие, съд, затвор, лагер и смъртна присъда, той се оттегля с тихото достойнство на мъдрец в света на книгите и на вечните духовни ценности, където го чакат още много непрочетени и ненаписани страници.

Животът на Михаил Арнаудов е безрезервно отдаден на два кумира – науката и България. Пред един наш писател той бе споделил: „Науката, разбираана в духа на една хедоническа философия, т.е. като умствена и емоционална наслада, може да се смята наред с музиката и поезията – най-благородното занимание“.

За да се почувства голямото му родолюбие, достатъчно е да разгърнем което и да е от фолклорните или възрожденските му изследвания, да подишаме творческата атмосфера на неговия кабинет, отрупан с книги и украсен с портретите на нашите най-видни възрожденци, а до не чак толкова отдавна – да разговаряме с него. По славянски гостоприемен и сърдечен, по младежки енергичен

и темпераментен, той заплениваше своя събеседник и го предразполагаше към откровеност. Ще сподели с него творческите си планове, ще му покаже най-новите си ръкописи, ще се поинтересува от неговите духовни интереси, ще му помогне, ще разговаря с него едновременно сериозно и духовно, но просто и непринудено – като истински мъдрец – и когато гостът си тръгне, още дълго ще бъде под обаянието на щастливата среща.

Михаил Арнаудов не успя да дочака само за няколко месеца деня, в който трябваше да споделим общата си радост за столетния му юбилей. А щастливата патриаршеска възраст, която той доживя, има за нас символичен смисъл: тя ни напомня отново, че най-сигурният залог за дълголетие на един човек или на едно творчество е градивният, творческият дух, вечно живото фаустовско начало.

Кирил Топалов

Изложбата Михаил Арнаудов – живот, посветен на България и науката представи документи, дарени лично от него на Научния архив на БАН през 1977 г. Тя е обогатена документално от неговите наследници в лицето на Искра Арнаудова, автор на най-обширната литературна анкета за човека и твореца Михаил Арнаудов. Синът на учения – Петър Арнаудов – и неговата съпруга Искра даряват и допълват с нови документи архивния фонд „М. Арнаудов“ в НА БАН. Това са ръкописи на лекции, четени от него в Софийския университет, монографии, студии, статии и лични документи. Документалните материали, някои от които показани за пръв път, илюстрират най-важните моменти от живота на учения: научно-изследователската и академичната му работа в БАН, преподавателската дейност в Софийския университет, обществената и политическата дейност, както и неговото богато книжовно наследство.

По-долу поместваме словото на Искра Арнаудова при откриване на изложбата, произнесено на 14 октомври 2013 г.

Уважаеми г-н Председател на Българската академия на науките,
Уважаеми гости и представители на тази най-висша институция на българската наука, литература и изкуство,

Бих искала първо да ви благодаря за оказаната ми чест да се обърна към вас с това мое кратко слово.

Днес, когато се чества 144-та годишнина от основаването на Българската академия на науките, ние присъстваме на откриването на изложбата, посветена на 135 години от рождението на акад. Михаил Арнаудов, един от най-блестящите нейни представители.

Няма да правя пред вас обобщения за научното наследство на Михаил Арнаудов, разглеждано (твърде условно) в няколко основни дяла на българската хуманитарна наука. Името му се свързва главно с изграждането на няколко научни

направления в областта на хуманитарното познание – Българско възраждане, фолклор и литературна наука.

Днес бих искала да изтъкна пред вас едно негово наистина необикновено изследователско дръзновение – Михаил Арнаудов успява да напише сам, без всякакво сътрудничество, една година след своя мандат като ректор на Софийския университет историята на това най-авторитетно учебно заведение, а след това – през 50-те години, той създава като нещатен сътрудник в Архивния институт при БАН своето изследване за зараждането и дейността на Българското книжовно дружество в Браила. Този труд не само отразява висшия израз на стремежите на българския народ през периода на нашето национално и културно Възраждане, но той показва как Книжовното дружество поставя и основите на сегашната Българска академия на науките.

В книгата си „История на книжовното дружество в Браила“ М. Арнаудов проследява първите прояви на това дружество, представя неговите ръководни идеи, спира се на организирането на демократичните творчески сили, които полагат основите на истинския социален, икономически и духовен прогрес.

Затова днес бихме могли да открием известна символика в честването на тези две паметни дати. И ако обгърнем забележителното научно дело на Михаил Арнаудов с погледа на негови потомци, все повече откриваме как това дело се превръща с всеки изминат ден в богата съкровищница на факти и анализи за отминали епохи на българската история, така необходими както за нас, така и за всички бъдещи поколения.

И нека завърша с думите на Михаил Арнаудов, които намирам изключително актуални. С тях той призовава представителите на научните среди в България да напуснат своите кабинети и се включат с лекции, с участия в дружества, в различни културни общества и публични събития, като по този начин покажат на дело своята вяръност към идеала за национален възход.

М. Арнаудов казва: „Науката, доколкото почива на разума и разрешава познавателни задачи, може да допринесе за облагородяване на характерите и нравите. Но науката е твърде слабо застъпена в средите на мнозинството и тя не може да го ръководи. Затова трябва да се търсят нейни съюзници в областта на образованието, на изкуството, на политиката, защото именно те успяват да въздействат на чувствата и въображението на хората. Само по този начин могат да се ограничат грубите инстинкти и може да се обогати и повиси националният дух.“

Като отново ви благодаря, не бих искала в никакъв случай да пропусна да изкажа специалната си благодарност на директора на Научния архив при БАН, доц. Симеонова, както и на нейните сътрудници Цв. Величкова, М. Николова, Д. Стоичкова и инж. В. Георгиев за тяхната вещина и всеотдайно участие в подготовката на изложбата *Михаил Арнаудов – живот, посветен на България и науката*.

Искра Арнаудова

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2013 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения на български автори, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилометодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2013 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание за 2013 г., са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

КНИГИ 2013

BOOKS

ОБЩ ОТДЕЛ / GENERAL

АРНАУДОВА, Искра. **Един творчески живот. Михаил Арнаудов отблизо.** С., Изток-Запад, 2013. 343 с.

ISBN 978-619-152-306-1.

Книгата съдържа анкета с акад. Михаил Арнаудов, биографични бележки за него и за неговото творческо дело, характеристика на събитията, в които е участвал като държавник, и на личностите, с които се е познавал въз основа на неговите собствени спомени и преценки.

БЪЛГАРСКИЯТ ХХ в. Колективна памет и национална идентичност. С., Гутенберг, 2013. 350 с.

ISBN 978-619-176-002-2.

Съставител: Ана Лулева

Текстовете в сборника разкриват различни аспекти на взаимовръзките колективна памет–колективна идентичност–национална идентичност в периода на социализма и след 1989 г. Включени са и докладите, изнесени на едноименната научна конференция, проведена през 2011 г. в Института за етнология и фолклористика при БАН.

БЪЛГАРСКИЯТ комунизъм – дебати и интерпретации. С., Център за академични изследвания/Рива, 2013. 304 с.

ISBN 978-954-320-434-2

Съставителство и редакция: Михаил Груев и Диана Мишкова

Сборникът представя материалите от проведената през 2011 г. кръгла маса „Българският комунизъм – две десетилетия по-късно“. Изданието съдържа исторически, антропологически, социологически и културологични изследвания.

ГЕОРГИЕВА, Стела. **Медии, книжовност, историчност.** Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2013. 204 с.

ISBN 978-954-524-922-8.

Засегнати са проблеми на съвременните печатни комуникации, книгата и книгоиздаването, печатарското дело. Разглежда се книжовната и историческата тема в някои български регионални медии в периода на демократичния преход на фона на динамични политически процеси. Представят се различни издателски тенденции в началото на новото хилядолетие.

ПАСКОВ, Велин. **Евреите във Варна, Провадия и Добрич.** С., МС, 2013. 200 с.

ISBN 978-954-849-338-3.

За основа на книгата са използвани основно материали от държавните архиви във Варна и Добрич, архива на ОЕБ „Шалом“ – Варна и спомени на евреи от Варна и Провадия.

РЕЧНИК на селищни имена и названия на административно-териториални единици в българските земи през XV–началото на XX в. С., ГУ на архивите при МС/ Държавна агенция Архиви, 2013. 408 с.
ISBN 978-619-707-001-9.

Настоящото второ преработено и допълнено издание на справочника представя наименования на селища и административно-териториални единици от днешните български земи за периода XV – началото на XX в. Изработен е въз основа на османотурски архивни материали от сбирките на Ориенталския отдел на Националната библиотека „Св.св. Кирил и Методий“ в София, Централния държавен архив при Държавна агенция „Архиви“, Държавен архив – Добрич, Регионалните исторически музеи в Търговище, Шумен и Варна и Истанбулския османски архив на Генералната дирекция на държавните архиви на Република Турция.

ЧОЛОВА, Цветана. Образованието в Средновековна България. С., Нов български университет, 2013. 316 с.
ISBN 978-954-535-785-5.

В монографията се разглеждат основните характеристики на образованието в България през Средните векове след покръстването, формирането му върху образователната философия на християнската paideia, възприета от Византия. Очертана е ролята на книжовните школи не само като образователни, но и като културно-религиозни институции с много широки задачи, свързани с утвърждаването на християнството и усвояването на християнската култура.

ТРИАНТАФУАЛО. Юбилеен сборник в чест на 60-годишнината на проф. дфн Христо Трендафилов. Шумен, Научен център „Преславска книжовна школа“, 2013. 607 с.
ISBN 978-954-400-933-5.

Отговорен редактор: Веселин Панайотов

Книгата съдържа студии и статии в областта на библеистиката, кирило-методиевистиката, историята, археологията, българската литературна история X–XV в., балканистиката, руската история и култура.

ИСТОРИЯ / HISTORY

ГЕШЕВА, Йорданка. Консерваторите, партията, личностите и изграждане на българската държава 1879–1886 г. С., Дио Мира, 2013. 404 с.
ISBN 978-954-2977-06-3.

Книгата съдържа студии и статии, посветени на ключови моменти от историята и развитието на консервативните идеи в България. Разгледани са различни аспекти на политическите принципи и идеи на българските консерватори от ранната следосвободенска епоха в съпоставка с консервативните ценности на техните съмишленици в Европа.

ДИМИТРОВА, Цветелина. **Народната история между устност и писменост.** С., АИ Марин Дринов, 2013. 220 с. ISBN 978-954-322-581-1.

Книгата изследва т.нар. „народна история“ в светлината на концепцията за колективната памет. Проследено е нейното конструиране и функциониране от периода на национално и държавно формиране до наши дни и ролята ѝ на „автентично“, „предавано от поколение на поколение вековно знание“. Конкретният анализиран материал са „преданията“ или (псевдо)историческите разкази за битките и гибелта на цар Иван Шишман и тези за родното място и гроба на Паусий Хилендарски в района на Самоковско. Анализирана е вариативността на наративите в различни исторически и идеологически контексти и приписваната им роля на „автентично“ познание и първоизточник в изграждането и утвърждаването на локалната идентичност.

ДЕПОРТИРАНЕТО на евреите от Вардарска Македония, Беломорска Тракия и Пирот – март 1943 г. С., Обединени издатели, 2013. 1999 с. ISBN 978-954-977-707-9.

Съставители: Надя Данова и Румен Аврамов

Сборник от документи, които се съхраняват в български архивни фондове, за депортирането на евреите от окупираниите от българската държава земи, придружен от две студии на съставителите.

КЪНЕВ, Николай. **Византинобългарски студии.** Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2013. 324 с. ISBN 978-954-524-928-0.

Сборникът включва подобрани студии и статии, които засягат редица важни и често проблемни въпроси от византийската и българската средновековна история от края на VII и началото на VIII в. до втората половина на XIII в.

МАКЕДОНСКИЯТ въпрос в българо-югославските отношения 1968–1989 г. С., ГУ на архивите при МС/Държавна агенция „Архиви“ – Част II. 2013. 680 с. ISBN 978-954-9800-98-2.

Продължение на излезлия от печат през 2009 г. документален сборник, обхващащ времето от 1950 до 1967 г. В сборника са включени документи от ЦДА, Архива на Министерството на външните работи, както и документи и материали, публикувани в различни издания и в българския периодичен печат.

МУЧИНОВ, Венцислав. **Миграционна политика на Османската империя в българските земи през XIX век (до 1878 г.).** С., Регалия–6, 2013. 270 с. ISBN 978-954-742-228-2.

В изследването въз основа на изворов материал от османотурски, български, гръцки, румънски, сръбски, руски, западноевропейски и пр. произход детайлно се проследяват и анализират политиките на османската власт спрямо миграционните движения в българските земи (до 1878 г.) както спрямо вътрешните миграционни движения на населението, обитаващо проучваното географско пространство, така и във връзка с външните миграционни движения. Разгледани са въпроси, свързани с демографското, социално-икономическото и обществено-политическото развитие на българските земи през възрожденската епоха.

ЦАЧЕВСКИ, Венелин. **Казимир Ернрот в историята на България.** С., Изток-Запад, 2013. 500 с.
ISBN 978-619-152-260-6.

В книгата е изследван приносът на Казимир Ернрот за възстановяването и укрепването на българската държавност, формирането на армията и отстояването на интересите на България в отношенията с другите държави. Значимо място е отделено на разкриването на неговата роля в установяването на режима на пълномощията на княз Александър I Батенберг през 1881 г.

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР / ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE

БИЗЕРАНОВА, Сашка. **Между живота и смъртта.** Враца., Алекспринт, 2013. 544 с.
ISBN 978-954-9325-99-7

Изследването е посветено на традициите в погребалните обичаи и на съвременното състояние на поменалните практики при българи и власи във Видинско.

ДЖИВТЕРЕВА, Светла. **Българската митопоетична картина за свят в народните гатанки.** Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2013. 240 с.
ISBN 978-954-524-907-5.

Монографията е пръв опит за системно семантично изследване на обичая корпус от български народни гатанки с цел да се извлекат данни за митопоетичната картина за свят. Съчетани са синхронният и диахронният прочит и са направени редица съпоставки както в рамките на жанра, така и с други жанрове и етнокултурни традиции. Проследени са историческите корени на съхранените в гатанките митологични мотиви и характерните им черти. Установени са най-важните модели за семантизиране на предметите и явленията, използвани в гатанките.

ДИАЛОГЪТ с другия: балкански измерения на европейската идентичност. С., УИ Св. Климент Охридски, 2013. 560 с.
ISBN 978-954-07-3268-8.

Съставител: Минка Златева

Сборникът съдържа докладите от XI международна научна конференция, проведена през 2008 г. в София. Публикациите са обединени в пет основни раздела: „Европа, Балканите и тяхната идентичност“, „Глобализация и медийна комуникация“, „Диалогът с другия с балкански параметри“, „Платформи на балканския диалог“, „Релации и перспективи с общобалкански измерения“.

ЕТНОЛОГИЯ на общуването. С., Род, 2013. 344 с.
ISBN 1311493X.

Сборникът съдържа доклади и материали от Петите Цар-Шишманови дни, проведени в Самоков през 2011 г., обединени в разделите: „История“, „Етнос“, „Религия“, „Комуникация“, „Визуална антропология“, „Археология“ и „Климатология“.

ИСТОРИЯ и култура на старопланинското население. По примера на общините Етрополе и Сунгурларе. С., УИ Св. Климент Охридски, 2013. 273 с.

ISBN 978-954-07-3543-6.

Съставител: Виолета Коцева

Сборникът съдържа статии, посветени на регионалното културно-историческо наследство и националните традиции.

КАПРАЛОВА, Недка. И ще господарува мъжът ти над теб. Още за жените в културата. С., АИ Марин Дринов, 2013. 304 с.

ISBN 978-954-322-622-1.

Монографията изследва мястото на жената в семейната и календарната обредност в общата рамка на структурирането на традиционното културно пространство на мъжко и женско. Съдържа писма и документи от архива на семейство Елисавета и Христо Караминкови.

ЯКОУБЕК, Марек. Войводово – едно непознато чешко село в България. С., Парадигма, 2013. 216 с.

ISBN 978-954-326-191-8.

Етнографско изследване.

РЕЛИГИЯ / RELIGION

ДИМИТРОВ, Димитър Алексеев. Християнските храмове по българските земи I–IX век. С., Омофор, 2013. 184 с.

ISBN 978-954-2972-17-4.

Книгата съдържа синтезиран исторически преглед на християнството в българските земи от времето на св. ап. Павел до покръстването при княз Борис I и пълен каталог на над двеста и четиридесет раннохристиянски църкви на територията на България.

ПАПАЛЮГОВ, Костадин. Св. Климент Охридски и неговият канон за св. Евтимий Велики (опит за богословско-екзегетически анализ). С., УИ Св. Климент Охридски, 2013. 78 с.

ISBN 978-954-07-350-5-4

Богословски и литературоведски анализ на текста.

ПОПОВА, Елена. Еснафи и светци. Светците-покровители на занаятите през Възраждането. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2013. 208 с.

ISBN 978-954-524-906-8.

Обект на анализ в книгата са храмовите и домашните икони от XVIII и XIX век на територията на днешна България. В изследването са включени и икони с образите на светци, покровители на занаяти от балканските страни.

ТЕОЛОГИЯ и социум. С., Омофор, 2013. 426 с.

ISBN 978-954-2972-16-7.

Отговорен редактор: Димитър Попмаринов

Сборникът съдържа докладите от научната конференция „Теология и социум. Съвременни перспективи“, състояла се през ноември 2011 г. във Велико Търново.

ЧОКОЕВ, Иван. Архиерейски литургични одежди от средновизантийския период. Велико Търново, Фабер, 2013. 268 с.
ISBN 978-954-400-814-7.

Идентификация на археологически текстил от Кърджали.

ШАРЛАНОВА, Валентина. Софийската Света гора. Манастирите около София. С., АИ Марин Дринов, 2013. 564 с.
ISBN 978-954-322-567-5.

Книгата е посветена на манастирите около София, образували в миналото комплекса Софийска Мала Света гора. Проследено е тяхното възникване и развитие през различните исторически периоди. Очертани са и промените, настъпили в социалната роля и мястото на софийските манастири след падането на България под османско владичество, и съдбата им по време на Възраждането и след Освобождението на България до наши дни. В книгата са разгледани 46 манастира в близост до София, представени с техните архитектурни и иконографски особености. Отделено е място и на състоянието и функциите на софийските манастири днес. Разгледано е съвременното протичане на християнските празници в тях, като се показва доколко са запазени и се изпълняват и традиционните народни обичаи. Изследването е допълнено с данни за светците – патрони на манастирите в Софийско, и свързаните с култа към тях обичаи и обреди.

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

АЛЕКСОВА, Василка. Сватбената терминология в българския и румънския език. С., УИ Св. Климент Охридски, 2013. 510 с.
ISBN 978-954-07-3479-8.

Основна цел на изследването е да се потърсят и изяснят сходствата в сватбената терминология. Представени са и характерните различия, дължащи се не само на принадлежността на българския и румънския към различни групи в рамките на индоевропейското езиково семейство, но и на различните контакти, които е имал всеки от тях през вековете. В анализа са използвани данни и от други славянски, романски и балкански езици.

ИЛИЕВА, Татяна. Старобългарско-гръцки словоуказател към Книгата на пророк Иезекиил. С., КМНЦ – БАН –
Т. III. Старобългарският превод на Стария завет. 2013. 648 с.
ISBN 978-954-9787-20-7.

С тази книга продължава публикуването на съхранените до наши дни български ръкописи, които съдържат преводи на старозаветни книги. В основата на изданието стои най-старият и най-важен български ръкопис от последната четвърт на XIV век, в който са запазени части от превода на Стария завет, извършен от първоучителя Методий и неговите ученици, както и преводи и редакции, извършени от преславските книжовници през X век. Съдържа старобългарско-гръцки словоуказател, гръцко-старобългарски показалец, обретен речник и честотен речник.

ЛЕКСИКОГРАФИЯ. Язык. Речь. С., УИ Св. Климент Охридски, 2013. 448 с.

ISBN 978-954-07-3495-8

Съставители: Юрий Апресян, Ирина Червенкова, Искра Космарская, Атанаска Тошева, Надежда Делева

Сборник в памет на Анна Липовска – български лексикограф, изследовател на руския и на българския език, преподавател в Софийския университет. Съдържа статии на бележити езиковеди от България, Русия, Украйна, Германия и Япония, посветени на руския език, двуезичната лексикография, съпоставителната лексикология, семантиката и тестологията.

МИЛТЕНОВ, Явор. Златоструй: старобългарски хомилетичен свод, създаден по инициатива на българския цар Симеон. С., Авалон, 2013. 550 с.

ISBN 978-954-9704-31-0.

Изследване в областта на славяно-византийската текстология, старобългарския книжовен език, литературната история, археографията и изворознанието. В монографията са представени историята на сбирката, характеристиките на нейните извори, заложените в нея преводачески и съставителски принципи. Чрез анализ на наследниците на Златоструй в средновековната славянска писмена култура (въз основа на около 180 хомилии, съхранили се в повече от 40 славянски ръкописа) авторът извежда съставянето на преводни и компилативни антологии, на „изборници“ като основна и може би най-важна линия в прехода от възпроизвеждане на византийските образци към изграждането на собствена старобългарска книжнина.

ПАЦЕВА, Мирена. За словното ударение в българския език, изучаван като чужд. С., УИ Св. Климент Охридски, 2012. 245 с.

ISBN 978-954-07-3318-0.

Монографията за словното ударение в българския език е опит за синтез на досегашните традиционни проучвания с новите направления в суперсегментната фонология.

ПЕТКОВА, Екатерина. Взаимоотношение между терминологична и общопотребима лексика (в посока към терминологизация). С., Скала Принт, 2013. 330 с.

ISBN 978-954-92827-4-0.

Езиковедско изследване.

ПРОБЛЕМИ на неологията в славянските езици. С., АИ Марин Дринов, 2013. 360 с.

ISBN 978-954-322-636-8.

Съставители и научни редактори: Диана Благоева, Сия Колковска, Михаела Лишкова
Трудът включва разработки на автори от България, Чехия, Полша и Украйна. Посветен е на обновяването на лексиката в славянските езици в края на XX и началото на XXI век. Разгледани са проблеми, свързани с някои общи въпроси от областта на славянската неология, особеностите на определени типове словообразователни неологизми, процесите на неосемантизация, адаптацията и словообразователния потенциал на новите заемки, някои когнитивни аспекти на неологизацията, както и лексикографското представяне на неологизмите в славянските езици.

СЛАВОВА, Татяна. **Славянският превод на Посланието на патриарх Фотий до княз Борис-Михаил.** С., УИ Св. Климент Охридски, 2013. 347 с.
ISBN 978-954-07-3515-3.

Книгата съдържа изследване и издание на един важен документ от Средновековието – преводът на Посланието на византийския патриарх до българския княз Борис-Михаил, в което освен въпроси на християнската догматика се съдържат съвети към новопокръстения княз, за да стане той образец на християнско благочестие и да управлява държавата съгласно християнските ценности. Приложен е анализ на езика на посланието и речник на словоформите.

Поредица *История и книжнина*

СЛАВЯНСКИТЕ езици отблизо. Сборник в чест на 70-годишнината на доц. Янко Бъчваров. С., УИ Св. Климент Охридски, 2013. 562 с.
ISBN 978-954-07-3486-6.

Съставители: Маргарита Младенова, Радост Железарова
Сборникът съдържа статии и материали в областта на общото и сравнителното езикознание.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

АЗМАНОВА-РУДАРСКА, Елена. **Ритуалното слово в българската лирика след Освобождението.** Благоевград, УИ Неофит Рилски, 2013. 230 с.
ISBN 978-954-680-856-1.

Изследване върху историческите и теоретическите аспекти на ритуалното слово, социалните му функции и генезиса на ритуалните форми.

БОРИС Христов в българската литература и култура. С., Кралица Маб, 2013. 216 с.
ISBN 978-954-533-129-9.

Съставител: Пламен Дойнов
Сборникът съдържа докладите от конференцията под едноименния наслов, проведена през март 2012 г. в София и организирана от департамент „Нова българистика“ на НБУ и Института за литература при БАН.

ВРЕМЕ и история в славянските езици, литератури и култури. С., УИ Св. Климент Охридски –

Т. II Литературознание. Фолклор. С., 2013. 526 с. ISBN 978-954-07-3458-3.
Съставители: Ани Бурова, Диана Иванова, Елена Христова, Славея Димитрова, Цветанка Аврамова

Сборник с доклади от XI национални славистични четения, проведени през април 2012 г. в София.

НЕСЛУЧЕНИЯТ канон: български писателки от 1944 година до наши дни. С., Алтера, 2013. 512 с.
ISBN 978-954-9757-92-7.

Сборникът съдържа литературоведски статии, посветени на автори и текстове, които по различни исторически и социални причини са останали извън възможността да заемат място в представите за „висока“ и „важна“ литература.

ДИМЧО Дебелянов. 125 години от рождението на поета. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2013. 280 с.
ISBN 978-954-524-920-4.

Сборникът съдържа литературоведски студии и статии, текстологични изследвания, нови архивни материали и спомени.

ДОЙНОВ, Пламен. Българската литература и началото на ХХІ век. 2004–2012. С., Кралица Маб, 2013. 444 с.
ISBN 978-954-533-127-5.

Критическа хроника на българската литература от началото на ХХІ век. Открити и дефинирани са различните тенденции във фикционалното и нефикционалното писане; литературните творби и събития са поставени в динамичен социокултурен контекст.

ЗОГРАФОВА, Катя. Играещата със стихии Елисавета Багряна. С., Изток-Запад, 2013. 360 с.
ISBN 978-619-152-307-8.

Литературноисторическо изследване, което предлага както съпоставки със стила на съвременници на Е. Багряна, така и неизвестни или забравени детайли от литературния живот в България в средата на ХХ век. Във втората част са включени писма на Багряна до български и чужди творци, учени и интелектуалци.

ИСТОРИЯ на Съюза на българските писатели. С., Български писател–
Част 1. 1913–1944. 2013. 446 с. ISBN 978-954-443-950-7.

Съставители: Георги Дръндаров, Никола Атанасов, Христо Борина и Георги Караиванов

Включва материали за първите опити за сдружаване на българските писатели преди 1913 г. и учредяването на Писателския съюз, както и протоколи и документи, свързани с дейността на Съюза от този период.

Част 2. 1944–2013. 612 с. ISBN 978-954-443-951-4.

Съставители: Благвеста Касабова, Иван Есенски и Воймир Асенов.

Съдържа статии и материали, свързани с дейността на Съюза след 9.IX.1944 до наши дни. Публикувани са документи на СБП, както и пълен списък на членувалите (и членуващите) в Съюза от 1913 г. досега.

ПЕТКАНОВА, Донка. Презвитер Козма. Велико Търново, Абагар, 2013. 120 с.
ISBN 978-619-1680-57-3.

Литературоведски портрет на един от най-популярните старобългарски автори от Х век – Презвитер Козма, автор на Беседа против богомилиите, широко разпространена в старите славянски литератури.

ТАШЕВ, Андрей. Прагматизмът и Иван Сарълиев. Към корените на семиотичното мислене в България. С., АИ Марин Дринов, 2013. 252 с.

ISBN 978-954-322-667-2.

Философията на Сарълиев е изследвана в съпоставка с доктрината на прагматизма в двата ѝ варианта – на Чарлс С. Пърс и на Уилям Джеймс. В последната част методът на Сарълиев е приложен към текстове от почти неизвестния български писател от периода между двете световни войни Матвей Вълев.

1962: годината на измамната свобода. Размразяване на литературата. Новото поколение. С., Кралица Маб, 2013. 343 с.

ISBN 978-954-533-126-8.

Съставител: Пламен Дойнов

Сборникът включва доклади, обединени в разделите „Годината на измамната свобода“, „Размразяване и литература“ и „Новото поколение в поезията“, представени на конференцията под единенния наслов, организирана от департамент „Нова българистика“ на Нов български университет през юни 2012 г.

ИЗКУСТВО / ART

БРАТОВА-ДАРАКЧИЕВА, Ингеборг. Българско игрално кино: от „Калин Орелът“ до „Мисия Лондон“. С., Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2013. 368 с.

ISBN 978-954-8594-35-6.

Книгата е първият опит у нас да се представи развитието на българското игрално кино от края на Втората световна война до наши дни. Анализът на филмовите процеси е воден от хипотезата за три кризи на идентичност в шестдесетгодишния период на развитие на нашето игрално кино. Първата – през 50-те години на XX век, втората – след събитията от 1968 и третата – след 1989 с отварянето на обществото и киното ни към глобализирания свят.

ВАСИЛЕВА, Мария. Жул Паскин и художествените процеси от началото на XX век. С., Сиела, 2013. 252 с.

ISBN 978-954-281365-1.

Книгата е резултат от дългогодишно изследване и проучване на творчеството на Жул Паскин в музеите, галериите, библиотеките и архивите на Париж и Ню Йорк в периода 2000–2005 г. Тя е първият опит изкуството му да не се разглежда като изолиран факт, а в контекста на художествените процеси от началото на XX век в Австрия, Германия, Франция и САЩ. Целта е изграждане на нов, пълноценен образ на художника чрез възстановяване на баланса в творческата му биография и осветляване на всички творчески периоди.

ИЗКУСТВОВЕДСКИ четения. С., Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2013. 400 с.

ISBN 1313-2342.

Редакционна колегия: Виолета Дечева, Иванка Гергова, Кристина Япова, Милена Георгиева, Антон Гуков, Ингеборг Братова-Даракчиева

Сборникът представя доклади от осмата научна конференция на Института за изследване на изкуствата, в която участват учени от различни области на хуманитаристиката.

КУЮМДЖИЕВА, Светлана. **Ранните осмогласници: извори, богослужение и певчески репертоар (по ръкописи до XIII в.)**. С., КМНЦ – БАН, 2013. 288 с. ISBN 978-954-9787-21-4.

Изследвани са над 90 ръкописа, голямата част от които се съхраняват във Ватиканската апостолическа библиотека, библиотеката на Синайския манастир „Св. Екатерина“ и в Британския музей. Ранните химнографски книги се систематизирани, класифицирани и топологизирани. Посочени са редица характеристики на двете най-големи богослужебно-законодателни книжовни и химнографски школи от ранното време на Изток – Саваитско-Йерусалимската и Студийско-Константинополската. Идентифицират се многобройни преписи на книгата Трополог – една от най-ранните химнографски книги, употребявана до XIII в. на гръцки, сирийски, грузински и арменски език.

ПЕТРОВ, Цанко. **Захария Цанюв и Тревненската живописна школа**. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2013. 140 с. ISBN 978-954-524-929-7.

Книгата е посветена на различните етапи в творчеството на Захария Цанюв.

ЧИЛИНГИРОВ, Асен. **Охридската „Света София“ и нейната датировка**. С., Херон прес, 2013. 150 с. ISBN 9789-545-802-324-6.

Монографията е посветена на един забележителен паметник на българското средновековно изкуство – архитектура и живопис.

РЕЧНИЦИ НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК / DICTIONARIES IN BULGARIAN LANGUAGE

УМЛЕНСКИ, Иван и Георги Ковачев. **Местните имена в Кюстендилско. Речник**. С., АИ Марин Дринов –

Т. П. Д–К. 2013. 179 с. ISBN 978-954-322-574-3.

Включва над 4 000 местни имена от Кюстендилския регион и карта на говорите.

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2012–2013

PERIODICALS

*Българска реч. СУ „Св. Климент Охридски“. Факултет за славянски филологии.
Гл. ред. Василка Радева. ISSN 1310-733X.*

2012, № 1: Делева, В. Кой може да пише думи на водата? – Роланд Марти, 5–13; Делева, В. Перифразата като дескрипция, 14–25; Михайлова-Сталянова, Н. Шест думи за кандидат-президенти, 26–30; Витанова, М. Лексикалната репрезентация на концептите село и град в българския език, 35–39; Мичева-Пейчева, К. Аномалията като белег за нечистота в българската култура и език, 40–43; Холиолчев, Хр. За личното име *Сидония*, 44–45; Холиолчев, Хр. Словообразуването (*nomina attributiva*) по признака ‘подобен, сходен, присъщ’, 47–51; Попов, К. За последното стихотворение „Вяра“ на Христо Смирненски, 52–53.

2012, № 2: Михайлова-Сталянова, Н. Метафориката в политическия език, 8–16; Генов-Пухалева, И. Дихотомия в езика на правото, 17–21; Стойчева, Ж. Концептуализация на понятието *болест* в българския език, 22–30; Китанова, М. Растителният (вегетативният) код в българската роднинска терминология и семантичната опозиция *свой–чужд*, 31–37; Алексова, В. Названия за сватбени дарове с български произход в румънския език, 38–45; Холиолчев, Хр. Названия за не рѝден баща и не рѝдна майка в българския език, 46–53.

*Български език. БАН, Институт за български език. Гл. ред. Владко Мурдаров.
ISSN 0005-4283.*

2013, № 2: Томов, М. Теорията на езиковата култура в научноисторическа и методологична перспектива (II), 7–26; Данчева, Н. Орографски термини и микропоними, възникнали по пътя на метафоричен пренос, 27–42; Гаравалова, И. Морфологичната същност на определителния член в българския език, 43–54; Селимски, Л. Десет етимологични поправки и добавки, 55–64; Мичева-Пейчева, К. Болестотворното зло в старобългарските апокрифни молитви, 65–74; Кирилова, Й. Старостта като последен етап от житейския път на човека, 75–88; Мурдаров, Вл. За някои нови акцентни дублети, 89–90; Мурдаров, Вл. За историческите акцентни дублети, 90–91; Маринова, Н. Библиография на българската езиковедска литература. 2012 г. (първо полугодие),

Резюмета на статиите са достъпни на: http://www.balgarskiezik.org/2_2013.html

2013, № 3: Кочева, А. За непреходния характер на основните класификации на българските диалекти в трудовете на проф. Беньо Цонев, 7–18; **Митринов, Г.** Родопските говори в проучванията на проф. Любомир Милетич, 19–32; **Смядовски, Ст.** Една добавка към Ягичевата „Енциклопедия славянской филологии“, 33–38; **Мирчева, Е.** За отричането и някои недобри лексикографски практики, 39–50; **Стефова, Л.** Към текстологичната характеристика на житието на св. Иван Рилски от Патриарх Евтимий (Лексика и по-големи текстови откъси), 51–58; **Дейкова, Хр.** Произход на няколко родопски диалектни думи, възникнали чрез обратна деривация, 59–62; **Стаменов, М.** Тарикати и ученици (Или приносят на проф. Стойко Стойков за характера на социалната стратификация на езика в София между двете световни войни), 63–70; **Попов, Б.** Семантичната вариативност на сурия цвят и неговата фолклорно-митологична символика, 71–84; **Барболова, З.** Антропоними с коренната основа *бор-П бур-*, 85–103; **Мурдаров, Вл.** За някои ненужни дублети, 104–105.

Резюмета на статиите са достъпни на:

<http://www.balgarskiezik.org/last.html>

Български език и литература. МОН. Гл. ред. Маргарита Георгиева.

ISSN 0323-9519.

2013, № 3: Ангелов, А. Г. Отново за различните видове социолингвистика, 201–216; **Исса, К.** Семантични техники за терминологична номинация. Метонимизация и метафоризация в терминологията, 217–232; **Савова, В.** „Изобщо Климент е предал на нас, българите, всичко, което се отнася до Църквата“ (Оригиналната старобългарска служба за св. Алексей, Човек Божи от св. Климент Охридски), 233–243; **Кенанов, Д.** По стъпките на първоучителите: университетското продължение на Търновската книжовна школа, 253–257.

Достъп до статиите в интернет:

<http://www.azbuki.bg/editions/journals/bulgarian/contents/contbel032013>

2013, № 4: Танева, Кр. Фолклорен празничен календар – между социоантропологичната информация и социокултурната компетентност, 308–316; **Бърлиева, Сл.** Кирил и Методий в западната литературна традиция – от Средновековието до Ренесансовия хуманизъм, 324–340; **Влаевска, А.** Светите братя Кирил и Методий в късната бенедиктинска традиция, 341–346; **Кангарева-Барух, Н.** Метафори в литературата и медиите, 373–382; **Иванов, И. Н.** Не „против“ литературата, а „за“ българския език – продължението, 383–387.

Достъп до статиите в интернет:

<http://www.azbuki.bg/editions/journals/bulgarian/contents/contbel042013>

Български фолклор / Bulgarian folklore. БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Гл. ред. Станой Станоев. ISSN 0323-9861.

2012, № 1: Матеева, В. Фолклорна култура – обредност – обучение, 6–14; **Щърбанова, А.** Фолклорно обучение или посвещение, 15–34; **Георгиева, А.** Разказването като обучение в традиционната култура, 35–42; **Станоева, И.** За обучението в женски дейности в традиционната култура и в съвременността, 43–52; **Кауфман, Д.** Обучение в музикален фолклор, 53–66; **Братанова, Р.** „Крадене на занаят“, или още за обучението на професионалния музикант от ансамбъла за народни песни и танци, 67–79; **Грънчарова, Е.** Танцовото обучение през XX век – характеристики и етапи на развитие, 80–88; **Найденова, Г.** Стоян Джуджев и специалният клас по музикален фолклор в Държавната музикална академия, 89–98; **Нейкова, Р.** Калуж и Чопа/Цопай. Балкано-кавказки фолклорни паралели, 99–130; **Шопова, Б.** Песенното обучение в локалната фолклорна култура на турското население от село Горна Хубавка, Търговищко, 131–139; **Василев, М.** За професионалното обучение по български танци. Специализираната подготовка на танцовите артисти и хореограф-режисьори в областта на българския фолклорен танц, 140.

2012, № 2: Кауфман, Н. Музикален и танцов фолклор от Габровско и Севлиево, 3–46; **Жекова, М. Б.** Село от камък до камък (Наративите за селищна история в село Зимница, Ямболско), 47–73; **архимандрит Стефанов, П.** *Circulus magicus*: Магическото заораване и сродни обреди във фолклора, 74–89; **Симеонова, Г.** Към въпроса за ономастичната първооснова на българския език, 90–98; **Симеонова, М.** Лингвокултурологични аспекти на прецедентните текстове в Речника на езика на Васил Левски, 99–107; **Матанова, Т.** Онлайн проучвания – методически и етични особености, 108–120.

2012, № 3–4: Троева, Е. „Традиционен“ и „нов“ ислям в България, 5–23; **Миков, Л.** Влияние на ахийската институция върху формирането и функционирането на занаятчийските сдружения (еснафите) по българските земи, 24–53; **Миков, Л. и А. Стоилова.** Декоративни арабографични композиции в България (Свещени картини-надписи), 75–84; **Стоилова, А.** Заклинания, свързани с арабски писмени паметници, 85–108; **Илиева, Д.** Джамята и тюрбето на Шахабеддин паша в Пловдив, 117–139; **Янакиева, Н.** 400 години от рождението на Евлия Челеби (1611 г.). Пътеписите на Евлия Челеби и османските паметници по българските земи (Сведения за джамии и месджиди), 140–158.

2013, № 1: Иванова, М. Нематериално наследство и общоевропейски културни политики, 7–14; **Ганева-Райчева, В.** Нематериалното културно наследство на България: политики, практики, носители, 15–28; **Матеева, В. и В. Златев.** Поглед към административно-правната защита на културното наследство в България: от старината до (не)материалното културно наследство, 29–44; **Станоева, И.** Опазване на нематериалното културно наследство: проблеми и интерпретации, 45–56; **Сантова, М.** Нематериално културно

наследство: ефектът на огледалото и още нещо, 57–64; **Грънчарова, Е.** Хорото на селския събор – културен феномен на танцовото наследство („Село без сбор няма. Сборът без хоро не може“), 65–78; **Братанова, Р.** В търсене на старината. За музикалния елемент в системата „Живи човешки съкровища“, 79–87; **Щърбанова, А.** Проблеми на танцовото културно наследство – идентификация и жива практика, 88–97; Национална система „Живи човешки съкровища – България“, 98–113; **Любенова, М.** Кандидатурите от Националната система „Живи човешки съкровища – България“ и съхранението им в Националния център за нематериално културно наследство при ИЕФЕМ, 114–120.

Българско музикознание. БАН, Институт за изкуствознание.
Гл. ред. Елисавета Вълчинова-Чендова. ISSN 0204-823X.

2013, №: 1: Няголова, Р. Специфични културологични проблеми между образите „национална музикална школа“ и „европейска култура“, 32–47; **Бояджиева-Николова, Г.** Васил Казанджиев – „Калейдоскоп“ за кларинет, виолончело и пиано. Изпълнителски прочит и идеи за интерпретация, 65–77.

2013, №: 2: Вълчинова-Чендова, Е. Димитър Ненов – Петко Стайнов: непозната кореспонденция, 5–36; **Вълчинова-Чендова, Е.** Към историята на Института за музика. Доклади на Петко Стайнов, 37–46; **Пейчева, Л.** Песента на сурвакарските звънци, 47–64; **Венкова, Ст.** Апостол Николаев-Струмски (1886–1971): биографични данни и творческо наследство, 65–83; **Вълчанова-Любенова, М.** Църковните музикални архиви в град Шумен през XIX и XX век, 84–97.

Исторически преглед. БАН, Институт по история.
Гл. ред. Георги Марков. ISSN 0323-9748.

2012, № 1–2: Кирилова, А. Руската богослужбена книга в българските земи след Кримската война (По материали от архива на Найден Геров), 3–36; **Танчев, И.** Австро-унгарският принос в подготовката на българската интелигенция с европейско образование (1878–1912). Първа част, 37–59; **Славов, С.** Сарафизмът като течение във Вътрешната македоно-одринска революционна организация, 60–95; **Петков, П.** Създаване и развитие на българското военнаказателно законодателство до 1944 г., 96–114; **Кожухаров, А.** Агестатите и Зрелостните свидетелства на Морското училище (1892–1946 г.), 115–135; **Марчева, И.** Към историята на икономическата реформа в средата на 60-те години на XX век в България, 162–194; **Мигев, Вл.** Към въпроса за репресиите над българското игрално кино (1956–1989 г.), 195–215; **Пейковска, П.** Демографски промени в будапещенската българска общност от края на XIX до края на XX век, 216–250.

История. МОН. Гл. ред. Пламен Митев. ISSN 0861-3710.

2013, № 2: Дроснева, Е. Българистиката пред своя Трети международен конгрес, 114–135; **Saarinen, M.** The Battle of Gorni Dubnik and the Finnish Battalion, 136–140.

2013, № 3: Кръстев, Кр. Българо-арабските отношения при царуването на Симеон I Велики (893–927) и една митологема в учебниците по история, 202–206; **Димов, Г.** Средновековните Балкани в контекста на евразийското пространство, 207–218; **Пенджекова-Христева, Р.** Екзарх Стефан I Български между църквата и философията на Лев Николаевич Толстой (Биоархивни дискурси), 239–258.

2013, № 4: Иванов, И. Т. Културни и религиозни връзки на Аспаруховите прабългари с древните народи на Месопотамия, 287–310; **Соколов, К.** Някои бележки към най-ранната история на софийското село Лозен и неговите земи, 354–359.

Достъп до статиите в интернет:

<http://www.azbuki.bg/editions/journals/history/contents>

Литературна мисъл. БАН, Институт за литература. Гл. ред. Николай Аретов. ISSN 0324-0495.

2012, № 1–2: Tihanov, G. Narratives of exile: Cosmopolitanism beyond the liberal imagination, 7–24; **Детрез, Р.** „Албанската връзка“ на Григор Пърличев, 25–35; **Кибалник, С.** Споровете за Балканската война на страниците на „Ана Каренина“, 36–43; **Дел’Агата, Дж.** Рецепцията на П. Славейков в Италия, 44–55; **Врина-Николов, М.** От век на век – българската литература между традиция и свобода (началото на XX в.–началото на XXI в.), 56–65; **Свиларова, Е.** Съвременна българска емигрантска литература, или за трудния прочит на външното отвътре, 66–89; **Кирова, М.** Неизвестни ръкописи на Змей Горянин. В манастира „Седемте престола“ творецът пише любовна лирика, 90–86.

Резюмета на статиите на английски език са достъпни на:

<http://litmis.eu/year2012/3-issue1.html>

Македонски преглед / Macedonian Review. Македонски научен институт. Гл. ред. Трендафил Митев. ISSN 0861-2277.

2013, № 1: Елдьоров, Св. Братска подкрепа: войните за национално освобождение и обединение на България и хърватската благотворителност 1878–1913 г., 7–24; **Илиева, И.** Крал Никола по пътя към Балканската война, 25–36; **Каширин, В. Б.** О проблеме начертания „границы Романовского“: из предъистории Балканских войн 1912–1913 гг., 37–59; **Лавитская, М.** Первая Балканская война и русское общество, 60–72; **Гребенкин, И. Н.** Балканские войны в российской историографии: 100 лет изучения, 73–77; **Трайкова, В.** Към предисторията на Балканския съюз. Сблъсъкът на две национални мечти

– митове и реалности, 78–88; **Пурелку, Х.** Противосръбското сътрудничество между албанските и българските комитети в Македония (1919–1924), 89–108; **Антонова-Василева, Л.** Семантични отношения между глаголите от три лексико-семантични групи в българските народни говори: „движи се“ > „търся“ > „искам“, 109–116; **Стоилова, А.** Ангорският договор и спасените български земи в Благоевград, 117–124.

2013, № 2: Василева, Л. Любомир Милетич – живот, отдаден на науката и родината, 7–14; **Славов, Сл.** Вътрешната македоно-одринска революционна организация (1903–1912), 15–60; **Стойчева, Ст.** Етно-демографско и църковно състояние на Горноджумайска каза (1879–1902 г.), 61–82; **Александрова, Е.** Даме Груев в Костурско през 1903 г., 83–90; **Цанов, И.** Психология на македонизма, 91–102; **Табов, Й.** Григор Пърличев, Азбиюк и печатът на „василевса Александър“, 103–110; **Митев, Тр.** Истината за българите в Македония, отразена в официални турски документи, 111–116; **Сирков, Д.** „Кратка история на Втората световна война“ – перипетиите на един международен проект, 117–128.

Минало / Minalo. Гл. ред. Любомир Юруков. ISSN 1310-3415.

2013, № 2: Алексиев, А. Открити са фотографии на Никола Живков и Цветан Радославов – химнописците на България, 4–7; **Пенчев, Вл.** Талер на швейцарския град Цюрих от XVI век, от фонда на НИМ – София, 8–9; **Ангелов, А.** Български църковен ръкопис от XVII век се съхранява в митрополитската библиотека във Велико Търново, 28–30; **Петков, П. В.** Етрополският манастир „Яковщица“, 31–33; **Симеонова, Г.** Змеят – образ или същество, 34–56; **Иванов, Ст.** „Моето оръжие е моето слово“ – личността и политическата дейност на земеделския лидер Дядо Георги Йорданов, 57–76; **Панайотов, Т.** Политикът и банкерът Атанас Буров като издател и публицист, 77–85; **Харбова, М.** Един забравен учен [Стоян Иванов Маслев], 86–89.

2013, № 3: Табов, Й. Реката Бугарка, 4–19; **Ангелова, Р.** Атанас Краев – неосъщественият министър, 20–46; **Стоичкова, Д.** България, Балканските страни и Великите сили в първите месеци след Илинденско-Преображенското въстание, 47–51; **Трифенова, Т.** Българският учителски съюз (1919–1934), 52–63.

Проблеми на изкуството / Art Studies Quarterly. БАН, Институт за изкуствознание. Гл. ред. Бисерка Пенкова. ISSN 0032-9371.

2013, № 2: Станев, Ст. Литургично планиране: къде и как верните представят своите приношения, 3–9; **Трифенова, А.** Неизвестни средновековни стенописни фрагменти от Анхиало, 10–13; **Михайлович, М.** Техника и технология на стенописите от XV век в църквата „Св. ап. Петър и Павел“ в метоха Орлица, 14–17; **Tsiouris, I.** Artistic Trends and Aesthetic Approaches in 18th Century Monumental Painting. The Case of Thessaly, 18–25; **Димитров, Вл.**

Стенната живопис в храма „Св. Никола“ в село Долен, Гоцеделчевско, 26–33; **Ангелов, А.** Антимодерност, туризъм и образи сувенири: Димитър Добрович, 34–43; **Сантова, М.** Нематериално културно наследство: трансмисията като редукция на забравата. Още нещо за идентификацията, 44–48.

2013, № 3: Ванев, И. Законът за културното наследство и професията „реставратор“ в България, 3–6; **Тодоров, В. и П. Попов.** За консервацията и опазването на тракийската гробница край с. Александрово, 7–12; **Кангарева-Дечева, Е., М. Боспачиева и С. Лук.** Подови мозайки от античния Филипопол – проблеми и състояние, 13–16; **Харалампиев, Н.** Материали в украсата на ръкопис Cod. D. Gr. 212 от ЦСВП „Проф. Иван Дуйчев“, 17–25; **Вълкова, Мл.** За техниката на стенописите в църквата „Св. Георги“ във Велико Търново, 26–33; **Петров, Пл. В.** За реставрацията на старата митрополитска църква „Св. Първоапостоли Петър и Павел“ във Велико Търново (1913–1981), 34–43; **Горянова, Сн. и Вл. Цветков.** Две новооткрити късносредновековни църкви в София: археологическо проучване и монументална живопис, 44–47; **Франгова, Кр.** Временни покрития за археологически структури – ползи и вреди, 48–53.

Съпоставително езикознание / Сопоставительное языкознание / Contrastive linguistics. СУ „Св. Климент Охридски“. Гл. ред. Петя Асенова. ISSN 0204- 8701.

2013, № 2–3: Алексова, Кр. Съвременни гледни точки за евиденциалността и за преизказването в българския език, 5–16; **Куцаров, И.** Преизказването, 17–49; **Ницолова, Р.** Перфект и свързанна с ним граматическа категория евиденциалности в българском языке, 50–67; **Алексова, Кр.** Българският адмиратив в типологическата класификация на езиците, притежаващи евиденциална глаголна категория, 68–82; **Guentchéva-Declés, Zl.** Médiativité ou ‘evidentiality’? Alternance de référentiels temporels dans la narration en bulgare, 83–109; **Sonnenhauser, B.** ‘Evidentiality’ and point of view in Bulgarian, 110–130; **Sauerland, U. and M. Schenner.** On embedding and evidentiality in Bulgarian, 131–152; **Wiemer, B. and V. Kampf.** Gesten und Mimik als semiotische Substitute für Sprechakte oder umgekehrt? Zur speziellen Verwendung einiger Reformulierungsmarker im Bulgarischen, 153–191; **Скорвид, С. С.** О некоторых морфосинтаксических средствах передачи сообщения с чужих слов в славянских языках центральноевропейского ареала в сравнении с немецким, 192–204; **Smirnova, A.** The meaning of the Bulgarian and Turkish evidentials, 205–223; **Макарцев, М. М.** Съобщенията за Русия в българския печат от втората половина на XX век (към въпроса за използването на евиденциалността), 224–237; **Китова-Василева, М.** Граматични средства за изразяване на несвидетелски съждения в съвременния испански език, 238–252; **Friedman, V. A.** The use of *li* as a marker of evidential strategy in Romani, 253–261; **Yovkova-Shii, E.** Evidentiality in Bulgarian and Japanese, 262–278.

Резюмета на някои от статиите на английски и руски език са достъпни на: <http://www.slav.uni-sofia.bg/index.php/publ/1091-sapost-2-2013>

Bulgarian Historical Review / Revue bulgare d'Histoire. Bulgarian Academy of Sciences, Institute of History. Ed.-in-Chief Ilija Todev. ISSN 0204- 8906.

2012, № 1–2: **Жеков, Ж. Ж.** Религия и политика во Фракии в контексте проблемы появления государственности и, в частности, развития этого процесса у гетов в IX–VI в. до н.э. 3–17; **Vekov, M.** European Historical Metrology and Bulgaria, 18–48; **Pentchev, P. D.** Liberalismus aus dem Blickpunkt der Peripherie Gregor Natschowitsch in der bulgarischen Wirtschaftsgeschichte, 49–72; **Peykovska, P.** Migrations from Austria-Hungary to Bulgaria in the Late 19th and Early 20th Centuries: Evidence from the Bulgarian Censuses, 73–95; **Пиев, I. G.** Les debuts de la christianisation des territoires bulgares. Une source negligée: la Vie breve de Saint Clement d'Ochrida – XIIIe s., 96–108; **Orbay, K.** The Waqf of Saruca Pasha in Gallipoli and Agricultural Economy in 17th Century Thrace, 109–151; **Azcona Pastor, J. M.** and **J.-F. Torregrosa Carmona.** The Fall of Communism in the Spanish Press (Abc and La Vanguardia, 1989–1990): Romania and Bulgaria, 152–168; **Paskaleva, V.** Osterreichische Konsularberichte und die bulgarische Nationalbewegung (1856–1876) (Teil 2.), 169–205;

Études balkaniques. Institut d'Etudes balkaniques & Centre de Thracologie Ed.-in-Chief Raïa Zăïmova. ISSN 0324-1654.

2012, № 4: **Danova, N.** La Bulgarie et l'Holocaust: état des recherches sur le problème et perspectives, 18–43; **Antonov, A.** Development of Early Ottoman Architecture on Bulgarian Territory. Mahmud Bey's Imaret in Ihtiman, 88–117; **Mikov, L.** Ottoman Bathhouses in Bulgaria (In the Context of Bathing Culture in the Balkans and Anatolia), 118–151.

2013, № 1: **Alexieva, A.** La poésie bachique bulgare du XIXe siècle à travers le prisme des *Discours* de Jean-Jacques Rousseau, 51–62; **Alexandrova, N.** Jean-Jacques Rousseau, à la lumière des discussions des Bulgares sur l'éducation des femmes dans les années soixante et soixante-dix du XIXe siècle, 63–77; **Todorov, Tsv.** Jean-Jacques Rousseau et la spéculation judaïque: une lecture antisémite bulgare de Rousseau, 120–130; **Zăïmova, R.** и **N. Aretov.** Jean-Jacques Rousseau en Bulgarie. Eléments de bibliographie, 131–173.

Старобългаристика / Palaeobulgarica. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. Светлина Николова. ISSN 0204-4021.

2013, № 1: **Ганчева, Н.** Проблеми на автоматизацията на кирило-методиевската библиография, 3–14; **Пенкова, П.** Две богословски концепции и техните граматически регистри в преславската книжнина, 15–29; **Крыско, В.** Древнеславянский канон первоучителю Кириллу: песнь седмая, 30–88; **Ransohoff, J.** Ivan Šišman and the Ottoman Conquest of Bulgaria (1371–1395): A Reconsideration, 89–100; **Атанасова, Д.** Кирило-методиевското наследство в епохата на чешкия барок, 101–108; **Dall'Aglio, Fr.** The Second Bulgarian Kingdom and the Latin Empire of Constantinople: A General Overview, 109–117.

2013, № 2: Стойкова, А. Св. Теодор Тирон и св. Теодор Стратилат: още по въпроса за едноименните светци, 3–22; **Корогодина, М.** Неизвестный отрывок славянского перевода Диалогов Псевдо-Кесария, 23–33; **Малыгина, М.** О четырех стихирах славянского минейного стихирая XII в., 34–50; **Мирчева, Б.** По въпроса за идентификацията на преписите на Успение Кирилово, 51–63; **Pallasová, E.** Altkirchenslavische Übersetzungsäquivalente griechischer Ausdrücke der Möglichkeit und Notwendigkeit, 64–78; **Борисов, Пр.** Мотивирани съществителни имена със значение на лица в първите две книги на ранния български превод на Римския патерик, 79–96.

Scripta & e-Scripta. Institute of Literature. Ed. Anissava Miltenova.
ISBN 1321-238X.

2013, № 12: Trojar, M. D. The Skalar Manuscript, a Long Forgotten Jewel of Slovenian Baroque Literature: a Digital Scholarly Critical Edition of the Manuscript Codex, 9–24; **Kotseva, E.** Notes on the Date of the Tenth-Century Codex Suprasliensis, 25–40; **Tsibranska-Kostova, M.** and **I. Biliarsky.** Patria Athonensia and **ОТЪКУСТВИЕ СЪТЪНА ГОРЪТЪ** : A 16th Century Slavonic Source About the Zographou Monastery, 41–56; **Miltenov, Y.** Notes on Stefan the Hagiorite's Narratio De Sancto Monte Athonensi Together with an Edition of the Text According to Ms. F.I.643 from the Russian National Library in Saint Petersburg (olim St Paul Monastery on Mount Athos), 57–98; **Bezarashvili, K.** From the Old Literary Traditions to Hellenophilism in Georgian Literature: Euthymius the Athonite, 99–138; **Miltenova, A.** Towards the History of Paraenetic Literature: Hilandar MS 382, 139–156; **Nikiforova, A.** The Tropologion Sin. gr. NE/МГ 56–5 of the Ninth Century: A New Source for Byzantine Hymnography, 157–186; **Radle, G.** The Rite of Marriage in the Archimedes Euchology & Sinai gr. 973 (a. 1152/3), 187–200; **Kuzidova-Karadzhinova, I.** St Jerome's Lives and the Formation of the Hagiographic Canon, 201–210; **Hamilton, B.** Old Testament History: A Cathar Dilemma, 211–226; **Neicheva, S.** The Miracle of St Nicholas and the Three Generals in the Bojana Church (1259) – Miracle of Emperor Constantine the Great's Dream, 227–250; **Ненчева, Е.** Загадка в одной рукописи, 251–264; **Пиев, I.** Saint Parasceve's Life by Patriarch Euthymius Translated into Latin by Rafael Levaković: A Bilingual Dictionary, 265–272.

1869

ДИСЕРТАЦИИ

2013

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Ангел Георгиев АНГЕЛОВ. Лингвистични права на човека и социална отговорност в Европа, на Балканите и в България (За еколингвистичен подход в условията на глобализация). С., 2013.

Вася Николова ВЕЛИНОВА. Среднобългарският превод на Хрониката на Константин Манасий и неговият литературен контекст. С., 2013. ДН

Здравко Трифонов ДЕЧЕВ. Феноменология на българския глас (Проблемът устност–писменост във възрожденската култура). С., 2013.

Румяна Юриева ДЕЧЕВА. Украса и технология на подвързиите при гръцката ръкописна книга XII–XVIIIв. (На базата на ръкописната сбирка на ЦСВП „Проф.Иван Дуйчев“). С., 2013.

Айля ИЛИЯЗОВА. Ценностни ориентации в немската и българската фразеология. С., 2013.

Димитър МАРИНОВ. Ономастика на българските селища в северната част на Молдовския Буджак. С., 2013.

Павлина Благоева МАРТИНОВА-ИВАНОВА. Причастни и деепричастни конструкции в украинския и българския език. С., 2013.

Венера Георгиева МАТЕЕВА-БАЙЧЕВА. Онтогенеза на сложното изречение в българския език. С., 2013.

Камен Василев МИХАЙЛОВ. Български/булгарски образи в рускоезична среда. С., 2013 ДН

Дейвид Джеймс МОСЪП. Лексикален и семантичен трансфер от английски на български. С., 2013.

Полина Пламенова НИКОЛОВА. Словашко-българска междуезикова омонимия и чуждоезиковото обучение. С., 2013.

Мая Николаева РАДИЧЕВА. Значение на падежните грамеми в старочешки в съпоставка със среднобългарски език (безпредложна употреба на родителен и творителен падеж). С., 2013.

Мартин Стефанов СТЕФАНОВ. Процеси на номинализация и декомпозиция на предиката в сръбския и българския книжовен език от края на XIX и XX век. С., 2013.

Алиса Димитрова ТРЕНДАФИЛОВА. Стратегии за речева акомодация. С., 2013.

Никифор Стефанов ХАРАЛАМПИЕВ. Техника и технология на украсата във византийските пергаментни ръкописи (Технологичен анализ на Изборно евангелие Cod.D.gr.212 от ЦСВП “Проф. Иван Дуйчев“). С., 2013.

Весела Стефанова ШУШЛИНА. Иронията в художествения повествователен текст. С., 2013.

ИСТОРИЯ, ЕТНОЛОГИЯ, ФОЛКЛОРИСТИКА И ИЗКУСТВОЗНАНИЕ

Любава Георгиева АЛЕКСАНДРОВА. Богове и обреди в Аполония Понтика. С., 2013.

Паулина Тотева АНДОНОВА. Аскери чифлиците в българското пространство. Софийската каза през XVI–началото на XIX в. С., 2013.

Камелия Каменова БОЖИЛОВА. Документално наследство на здравната администрация и здравни професионални организации в Централния държавен архив (1879–1944). С., 2013.

Милкана Иванова БОШНАКОВА. Яворов и Македония (1895–1914). С., 2013.

Константин Валериев ГОЛЕВ. Причини за куманските миграции на Балканите. С., 2013.

Елмира Младенова ВАСИЛЕВА. Босненските францисканци. Организация, дейност, мисионерство в Югоизточна Европа (1463–1688). С., 2013.

Зорница Велинова ВЕЛИНОВА-ТРЕНЧЕВА. Балканската столица като фермент на модерността: Белград и София (1878–1912). С., 2013.

Мария ВЪЛЧАНОВА-ЛЮБЕНОВА. Навлизане и утвърждаване на руското многогласно хорова църковно пеене в българската църковна музика през периода от Освобождението (1878) до 1944 г. С., 2013.

Яна Максимова ГЕРГОВА. Християнски светци лечители в България. Образи, вярвания и ритуални практики. С., 2013.

Силвия Илиева ИВАНОВА. Химически състав и типология на археологически находки от мед и медни сплави през бронзовата епоха по днешните български земи. С., 2013.

Кръстьо Йорданов ЙОРДАНОВ. Войнушката институция в българските земи през XV–XVI в. С., 2013.

Ерика Георгиева ЛАЗАРОВА. Богомило-катарската философия като живяна етика. С., 2013.

Калин Михайлов МАДЖАРОВ. Некрополите като извор за културното развитие на Североизточна Тракия в периода VI–III в. пр.Хр. С., 2013.

Димитър Любомиров МЕХАНДЖИЕВ. Адаптация на промишлени територии на примера на Кремиковци. С., 2013.

Екатерина Кирилова МИХАЙЛОВА. Болнично дело и здравеопазване в българските земи (1856–1878 г.). С., 2013.

Ина Веселинова ПАЧАМАНОВА. Жената в българското семейство (средата на 40-те–края на 80-те г. на XX в.). С., 2013.

Найден Любомиров ПРАХОВ. Интердисциплинарни методи при реконструиране на палеоландшафта и създаване на прогнозни модели за идентифициране на археологически обекти под вода. С., 2013.

Милена Димитрова РАЙЧЕВА. Императорският култ в провинция Тракия. С., 2013.

Иванка Тодорова СЛАВОВА. Археоботанични изследвания като източник на данни за палеосреда, палеодиета и ползване на растенията в ритуален контекст от антични обекти в днешна Югоизточна България. С., 2013.

Ана Веселинова СТЕФАНОВА. Аналитичнопсихологически подход към българския фолклор. С., 2013.

Морена Христова СТЕФАНОВА. Културна характеристика на периода Св. Кирилово (РБЕ 3) в Тракия. С., 2013.

Лилия Златкова УЗЛОВА. Етнологички аспекти на развитието на туризма и ежедневието в ГДР и България през периода 1950–1990 г. С., 2013.

Светослава Светославова ФИЛИПОВА. Монети и монетна циркулация през късната античност (294–498 г.) по Горното и Средно течение на река Струма. С., 2013.

Борис Борисов ШОПОВ. Власт и собственост в Ранна Византия (438–534 г.) (Към въпроса за организацията на отношенията между императорския двор и провинциалната аристокрация в Източната Римска империя през V–VI в. сл.Хр.). С., 2013.

BULGARIAN BOOKS

Книгоразпространителска фирма „BULGARIAN BOOKS“ предлага български научни издания, речници, енциклопедии, албуми, художествена литература.

За информация и контакти:

The book-dealing company „BULGARIAN BOOKS“ offers to its clients scientific books, dictionaries, encyclopedias, albums, fiction from Bulgaria.

For contacts, please use the following address:

BULGARIAN BOOKS
SOFIA 1000
PO Box 1567
fax/tel. (359 2) 952 25 75
e-mail:bulgarian_books@abv.bg

Mrs Teodora Davidova

НАУЧНИ ФОРУМИ

2013

България и Турция на межкултурния кръстопът: език, история и литература

Трети българо-турски колоквиум

Катедра по български език при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

11–12 октомври 2013 г. – Пловдив

18 доклада

Българската хуманитаристика в контекста на европейското научно дирене

Международна научна конференция, посветена на 175-годишнината от рождението на проф. Марин Дринов и Деня на народните будители

Институт за исторически изследвания при БАН

31 октомври – 1 ноември 2013 г. – София

74 доклада от 6 страни

Национално честване на 200-годишнината от успението на св. Софроний, епископ Врачански

Под патронажа на Вицепрезидента на Република България

БАН

10 октомври 2013 г. – София

12 доклада

Национално честване по случай 135 г. от рождението на академик Михаил Арнаудов

Под патронажа на Вицепрезидента на Република България

БАН, СУ „Св. Климент Охридски“, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Русенски университет, УНИБИТ, Югозападен университет „Неофит Рилски“

4 ноември 2013 г. – София

Св.св. Кирил и Методий и българският Златен век

Международен симпозиум, посветен на 1150 години от създаването на славянската писменост и от Великоморавската мисия на светите братя Кирил и Методий и 1120 години от обявяването на Велики Преслав за столица на България.

Под патронажа на президента на Р България Росен Плевнелиев.

Научен център „Преславска книжовна школа“ при Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ и Института за литература при БАН

1–3 ноември 2013 г. – Велики Преслав

63 доклада

150 години от рождението на проф. Н. Н. Глубоковски

Научен семинар
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Богословски факултет
Катедра „Практическо богословие“
17 декември – София
8 доклада

Търновска книжовна школа

X Юбилеен международен симпозиум
Посветен на 50-годишнината на Великотърновския университет „Св.св. Кирил и Методий“ и на 650-годишнината от успението на преп. Теодосий Търновски
Научноизследователски център „Търновска книжовна школа“ при Великотърновския университет „Св.св. Кирил и Методий“, Регионална библиотека – Велико Търново
17–19 октомври 2013 г. – Велико Търново

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Архивският хронограф и електронното издание на средновековни паметници

Научна конференция
Институт по история и историзъм в православния славянски свят и изследване на идеите за история
18–21 октомври 2013 г. – Велико Търново
18 доклада

Герои и героично

Колегиум на Направление „Литература на Българското възраждане“ към Института за литература при БАН
12 декември 2013 г.

Кирило-методиевските традиции и Дмитрий Лихачов: пътят към осмислянето на българския принос в европейската култура

Съюз на българските журналисти и Кирило-Методиевски научен център при БАН
6 декември 2013 г. – София

Модернизмите ни. Българският литературен модернизъм: автори, издания, концепции

Научна конференция по проекта „Дигитализация и концептуализация на литературното наследство на българския модернизъм“ на направление „Нова и съвременна българска литература“ – Институт за литература при БАН
14–16 ноември 2013 г. – София
50 доклада
Конференцията включва юбилеен блок „130 години от рождението на Сирак Скитник“

Национален научен форум по случай 90 години от рождението на Ивайло Петров
Институт за литература при БАН и Департамент „Нова българистика“ на Нов български университет

22 ноември 2013 г. – София

19 доклада

Национална научна сесия по повод 60-годишнината на Златомир Златанов

Институт за литература при БАН, Департамент „Нова българистика“ на Нов български университет и Унгарския културен институт

9 октомври 2013 г. – София

10 доклада

Национално честване и научна конференция по случай 150 години от рождението на академик Любомир Милетич

Под патронажа на Вицепрезидента на Република България

Институт за български език при БАН

4 декември – София

14 доклада

Паисиеви четения 2013

Юбилейна международна научна конференция, посветена на 40-годишнината от основаването на първите филологически специалности в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

Катедра по български език при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

11–12 октомври 2013 г. – Пловдив

122 доклада

Полюси на критическата съдба – втора част

Национална научна конференция, посветена на годишнини от рождението на Константин Гълъбов (120 г.), Васил Пундев (120 г.), Спиридон Казанджиев (130 г.) и Георги Константинов (110 г.).

Институт за литература при БАН

14 декември 2013 г. – София

Полюси на критическата съдба – трета част

Национална научна конференция, посветена на годишнини от рождението на Владимир Василев (130 г.), Малчо Николов (130 г.) и Кръстьо Куюмджиев (80 г.).

Институт за литература при БАН

16 декември 2013 г. – София

Проблеми и перспективи на руско-българската терминологична лексикография

Научна конференция

Катедра „Руски език“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

26 октомври 2013 г. – София

Просветителство срещу идеологема: Цветан Стоянов, Атанас Натев, Димитър Аврамов

Национална научна конференция

Институт за литература при БАН, Катедра „Теория и история на литературата“ и Културен център към СУ „Св. Климент Охридски“

28–30 ноември 2013 г. – София

36 доклада

Синтактично анотирани корпуси и лингвистични теории

Трети международен семинар

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

14–15 декември 2013 г. – София

Четиринадесети Климентови четения за млади изследователи

Факултет Славянски филологии при Софийския университет “Св. Климент Охридски“

21 ноември 2013 г. – София

18 доклада

ИСТОРИЯ, ЕТНОГРАФИЯ, ИЗКУСТВО

Балканистиката пред предизвикателствата на паметта и употребите на миналото

Трета национална среща по балканистика

Институт за балканистика с Център по тракология при БАН

14 ноември 2013 г. – София

39 доклада

Балканите – език, история, култура

Четвъртата международна балканистична конференция

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

18–20 октомври 2013 г. – Велико Търново

България в световната история и цивилизации – дух и култура

XVIII национална конференция „Морската история по българските земи“

23–24 ноември 2013 г. – Варна

23 доклада

„Българският папа“ архиепископ Анджело Джузепе Ронкали – папа Йоан XXIII и България

Юбилейна научна конференция

Институт за балканистика с Център по тракология при БАН, Католическа апостолическа екзархия в България и Италиански културен институт

5 юни 2013 г. – София

6 доклада

Ватиканът – Полша – България

Българо-полска научна конференция, посветена на 150 години от началото на мисията на Конгрегацията на Възкресенците в България
Институт за исторически изследвания при БАН
24 октомври 2013 г. – София
11 доклада

Градът в българските земи

Национална научна конференция
Регионален исторически музей – Шумен
31 октомври – 1 ноември 2013 г. – Шумен
61 доклада

Докторантска конференция в чест на 130-годишнината от рождението на професор Богдан Филев

Исторически факултет при Софийския университет „Св. Климент Охридски“
16 декември 2013 г. – София

Екология и политика на Балканите и в Европа

Научна конференция
Институт за балканистика с Център по тракология при БАН
12 декември 2013 г. – София

Изкуство и контекст

Шеста младежка научна конференция
Институт за изследване на изкуствата при БАН
10–15 юни 2013 г. – Копривщица
27 доклада

Най-тучните ливади на света: кръстоносни походи и кръстоносци на Балканите

Великотърновски университет „Св.св. Кирил и Методий“; Чикагски университет и Университет на Тенеси, САЩ
Международна научна конференция
7–9 ноември 2013 г. – Велико Търново
28 доклада

Образованието в социалистическа България между традицията и комунистическата идеология

Научна конференция
Катедра „Нова и най-нова история на България“ при Исторически факултет на Великотърновски университет „Св.св. Кирил и Методий“
11 октомври 2013 г. – Велико Търново

Преходите в историята на Балканите (ежедневие, образование, документално наследство)

Българо-сръбска научна конференция

Исторически факултет при Софийския университет „Св. Климент Охридски“

24–27 юни 2013 г. – Китен

Регионални проблеми и сътрудничество: Русия, България и Турция на Балканите в Черноморския и Кавказкия регион

Научна конференция

Институт за балканистика с Център по тракология при БАН

11–12 септември 2013 г. – София

10 доклада

Российская и болгарская государственность: проблемы взаимодействия. XIX–XXI вв.

Българо-руска виртуална научна конференция

Институт за исторически изследвания при БАН

5 ноември 2013 г. – София

16 доклада

100 години от Балканските войни: извори и документи

Международна научна конференция

Институт за исторически изследвания при БАН

10–12 ноември 2013 г. – София

40 доклада

Тракийска археология

Международна научна конференция, посветена на 30 години от създаването на Секцията за тракийска археология при НАИМ-БАН

Национален археологически институт с музей при БАН

21–24 ноември 2013 г. – София

38 доклада

Хераклея Синтика: от елинистически полис до римски град (IV в. пр.н.е.–VI в. от н.е.)

Научна конференция

Американски изследователски център в София, Национален археологически институт с музей при БАН и Исторически музей в Петрич

21–24 ноември 2013 г. – София

20 доклада

ХОРИЗОНТИ

Българистиката в Армения

За първи път курсове по български език се въвеждат в Република Армения през 1969 г. в двете най-големи висши учебни заведения – Ереванския държавен университет (ЕДУ) и Ереванския държавен педагогически институт за руски и чужди езици „В. Я. Брюсов“ (от 1993 г. е преименуван в Еревански държавен педагогически институт за чужди езици „В. Я. Брюсов“, а от 2001 г. – в Еревански държавен лингвистичен университет „В. Я. Брюсов“, ЕДЛУ).

Идеята за въвеждане на курс по български език в Република Армения принадлежи на завеждащия Катедрата по руски език в ЕДУ, доц. кфн Рафаел Леонтиевич Мелкумян. По това време ереванските висши учебни заведения се нуждаят от специално подготвен дипломиран специалист по старобългарски (старославянски) и съвременен български език. Той предлага на младия преподавател Едуард Александрович Григорян да научи български език. Е. А. Григорян (29.11.1940 г., Тбилиси (Грузия) – 3.7.2009 г., Ереван) приема предизвикателството и става първият българист в Армения. Той завършва специалността „Руска филология“ в ЕДУ през 1962 г., а по-късно е аспирант в Института по славянознание към АН на СССР при известния руски лингвист акад. Никита Илич Толстой. През 1977 г. защитава кандидатска дисертация на тема *Местная географическая терминология болгарского языка (семантический аспект)*. Специализира български език през м. март–декември 1968 г. паралелно в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Катедра по теория и история на българския език под научното ръководство на проф. д-р Стойко Стойков и в Института за чуждестранни студенти „Гамал Абдел Насър“. Многократно участва в Международните летни семинари по български език и култура за чуждестранни българисти и слависти в СУ „Св. Климент Охридски“.

От 1969 до 1999 г. Е. А. Григорян е последователно преподавател, старши преподавател, доцент (от 1979 г.), заместник-декан и декан на Факултета по руски език, литература и чужди езици в Ереванския държавен педагогически институт за чужди езици „В. Я. Брюсов“. От 1986 г. до 1988 г. преподава руски език на летните курсове за повишаване на квалификацията на русистите в Чехословакия. През 1998 г. е избран за професор в Гаварския държавен университет (Армения) и за завеждащ Катедрата по руски език и литература. Чете лекции по съвременен

руски език (фонетика, лексикология, словообразуване, синтаксис), по история на руския език и по старославянски език. През учебната 2008/2009 г. в Гаварския държавен университет Е. Григорян преподава български език два часа седмично на 10 студенти от специалност „Руски език и литература“. Автор е на над 80 научни труда в областта на българската диалектология, семасиология, етимология, лексикология, на методиката на преподаване на български език като чужд, на съпоставителното езикознание, на българската литература и история. Те са публикувани в Армения, България, Беларус, Германия, Русия, Украйна и Югославия¹. Издава и *Речник на местните географски термини в български и македонски език* (Словарь местных географических терминов болгарского и македонского языков. Ереван, 1975) и *Арменско-български разговорник* (Ереван, 2005).

През ноември 1995 г. Е. Григорян организира републиканска научна конференция, посветена на арменско-българските историко-културни връзки, в която вземат участие както арменски, така и български докладчици². От 1969 г. Е. Григорян е заместник-председател, а от 1993 г. – председател на Дружеството „Армения – България“ към Арменското общество за културни връзки с чуждите страни. За активната му многогодишна обществена дейност на поста заместник-председател на Дружеството е награден с юбилеен медал „100 години от рождението на Георги Димитров“ (Указ № 2857 от 25.10.1982 г.).

В ЕДУ български език се изучава от 1969 до 1993 г. в курса по говорим славянски език – два семестъра с хорариум 68 часа в една или две групи. В Ереванския държавен педагогически институт за руски и чужди езици „В. Я. Брюсов“ български език се изучава под формата на т.нар. специализиран курс и т.нар. специализиран семинар от 1969 до 1996 г. в една група в рамките на два семестъра с хорариум 68 часа във Факултета по руски език и литература, а също така и във Факултета по руски и чужди езици (в специалността „Руски и английски език“).

В курса по практически български език Е. Григорян си поставя следните задачи: изучаване на основите на граматиката на съвременния български език; усвояване на необходимия лексикален минимум; придобиване на навици за

¹ Списък на основните българистични трудове на Е. Григорян вж. в приложението.

² Ето някои имена и теми: Геворк Гарибджанян (*Андраник в България*), Зограб Касабян (*Из историята на арменско-българските връзки*), Каро Джингозян (*Арменско-българските литературни връзки*), Джулиета Гарибян (*Славянските ръкописи в Матенадаран*), Едуард Григорян (*За някои въпроси на съпоставката на руската, българската и арменската фразеология*), Ованес Айвазян (*България на страниците на арменската енциклопедия*), Андраник Торосян (*Българско-арменски музикални връзки*), Едуард Хондкарян (*Арменецът Самвел – царят на българите*), Елеонора Даниелян (*Валерий Брюсов и България*), Рубен Саакян (*Завоеванията на османлиите и отразяването на съдбите на балканските народи в научната историческа литература /XIV–XIX век/*), Саркис Саркисян (*За приноса на арменците в човешката култура и цивилизация*) и Ангел Кондев (*За дейността на културно-просветния център „Васил Априлов“*).

четене на български език и превод на съвременен български на текстове със средна сложност; придобиване на навици за водене на разговор; запознаване с основните етапи от историята на българския език с акцент върху външните и вътрешните фактори на неговото развитие; съпоставяне историята на развитието на българския с историята на руския език. Е. Григорян преподава български език, използвайки методическите постижения на българските лингвисти и по учебници, учебни пособия и магнитофонни записи, подарени му от ръководството на Института за чуждестранни студенти „Абдел Насър“. Според него изучаването на граматичните явления на съвременния български език дава възможност на студентите да разберат и усвоят тяхната употреба и значение в старославянския и староруския език.

Структурата на курса по български език предвижда и практическа работа с текстове и разговорна реч. Малкият хорариум обаче не дава достатъчна възможност на студентите да усвоят на добро комуникативно ниво български език. По тази причина Е. Григорян подготвя студентите за самообучение, за самостоятелно четене на текстове, за по-задълбочено изучаване на българския език и култура в извънаудиторно време. Под негово ръководство студентите, изучаващи български език, подготвят и изнасят доклади по славянско езиковедие, организират вечери, посветени на Деня на славянската писменост 24 май, на юбилеите на класиците на българската литература. Те активно участват в работата на Арменияския филиал на Обществото за съветско-българска дружба.

В началото на 70-те години проличават и първите положителни резултати. Студенти от Ереванския държавен педагогически институт за руски и чужди езици „В. Я. Брюсов“ участват в научни форуми: Арекназан Затикян изнася доклад *Членната форма в българския, английския и арменския език* на Всесъюзната студентска научна конференция по съпоставителна типология на езиците в Пятигорск (1972); Анаит Арутюнян и Карине Нерсесова от същия университет представят Армения на Междувузовската научна студентска конференция по славянски филологии, посветена на Деня на славянската писменост, (11–14 май 1973) в Ленинградския държавен университет (дн. Санктпетербургски държавен университет) – темата на К. Нерсесова е: *Думи с двойно ударение в съвременния български книжовен език (върху материал от съществителните)*, а на А. Арутюнян – *Из наблюденията върху българската антропонимика (български фамилии от турски произход)*. Благодарение на добрата си научна подготовка К. Нерсесова е предложена за председател на Секцията по фонетика и словообразуване на славянските езици.

Тогавашният декан на Факултета по руски език и литература при ЕДУ, академик Левон Мкртичевич Мкртчян, проявява особено внимание към преподаването на български език и култура.

През периода 1977–1982 г. курс по български език в рамките на два семестъра в ЕДУ преподава и Рипсима Карапетовна Срапян. Тя е родена в Бургас

(28 април 1927 г.). През 1945 г. завършва италианска гимназия в родния си град, а след това – актьорския факултет на Ереванския държавен театрален институт (1950). От 1961 до 2005 г. преподава италиански език в Ереванската консерватория „Комитас“, а от 1962 г. до 2003 г. – в ЕДУ. През 1991 г. става доцент във Факултета за романско-германски филологии в ЕДУ.

През 1993/1994 учебна година във Факултета по руска филология при ЕДУ се записват малко студенти и поради ограничения брой часове временно се прекратява преподаването на български език. През 1996 г. се открива специалност „Руски език, литература и български език“ към Факултета по руски език, литература и чужди езици в Ереванския държавен институт за чужди езици. Започват обучението 12 студенти, от които през 2001 г. се дипломират трима. В този период преподавателите по български език са няколко: славистът Едуард Григорян (1996–1999), историкът Зограб Касабян³ (1999–2001), българската журналистка на свободна практика Цветана Паскалева (1999–2000) и архитектката Мария Кълбова⁴ (1999–2000). Курсът на обучение се води според петгодишен учебен план, аналогичен на плана на специалност „Руски език, литература и английски език“. Студентите изучават практически курс по български език (I–V курс), история на българската литература (III курс), стара българска литература, нова и най-нова българска литература (IV–V курс), старославянски (старобългарски) език и история на българския език (III курс), история на България (IV–V курс). На студентите от първи и втори курс преподава Е. Григорян. На студентите от трети курс преподават Е. Григорян (първи семестър) и М. Кълбова (втори семестър). В четвърти курс преподават: З. Касабян (практически курс по български език и история на България), Цв. Паскалева (българска литература), М. Кълбова (практически курс по български език). В пети курс по всички предмети преподава З. Касабян. Специалността „Руски език, литература и български език“ е закрыта през 2001 г.

Във Факултета по руски език, литература и чужди езици към ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ курс по български език като факултативен предмет в рамките на един семестър се води от З. Касабян през 2001/2002 и 2002/2003 учебни години, а през 2004/2005 учебна година като задължителна дисциплина (един семестър) български език преподава М. Кълбова.

Нов етап в развитието на българистиката в университетското образование в Армения бележи откриването на лекторати по български език, литература

³ През 2004 г. Правителството на Република България награждава с орден „Мадарски конник“ д-р, ст.н.с. Зограб Касабян от Института по история към Националната академия на науките на Република Армения за постижения в преподаването на български език, история и литература в арменските университети и по повод 85-та му годишнина.

⁴ Мария Кълбова е завършила специалност „Архитектура“ във Висшия инженерно-строителен институт през 1971 г.

и култура. През 2005/2006 учебна година Министерството на образованието и науката на Република България изпраща лектор в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ и в Международния университет „Евразия“, а през 2006/2007 учебна година се открива лекторат по български език, литература и култура и в ЕДУ.

От 2005/2006 учебна година в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ курсът „Български език, литература и култура“ се изучава като задължителна учебна дисциплина (славянски език – български, полски, украински) във Факултета по руски език, литература и чужди езици в специалността „Руски език, литература и чужд език“. Учебната програма предвижда два, четири или пет учебни семестъра с хорариум 68 часа на семестър. През същата учебна година към Катедрата по съвременен руски език на Университета се създава секция „Славянски езици“. В края на учебната година Катедрата по съвременен руски език е преименувана в Катедра по руско и славянско езиковедие. През 2005/2006 учебна година курсът „Български език, литература и култура“ се изучава в четири групи (66 студенти) по 4 часа седмично, проведен е спецкурс на тема „Българо-руската съпоставителна граматика и лексикология“ на руски език. През 2006/2007 учебна година курсът „Български език, литература и култура“ се изучава в пет групи (79 студенти) по 4 часа седмично.

През 2007/2008 учебна година в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ курсът „Български език, литература и култура“ се изучава в пет групи (74 студенти от специалност „Руски език, литература и чужд език“) по два часа седмично първия семестър (34 часа на семестър) и 4 часа седмично втория семестър (68 часа на семестър) в трети курс; в четвърти и пети курс – 4 часа седмично първия семестър. Новост в учебната програма през 2007/2008 учебна година е, че за първи път на студентите от пети курс е прочетен т.нар. спецкурс на тема „Странознание на България“, а през втория семестър студентите от четвърти и пети курс (бакалаври и магистри) провеждат педагогическа практика по методика на обучението по български език в ереванското средно училище № 131 „Пейо Яворов“.

През 2008/2009 учебна година в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ курсът „Български език, литература и култура“ се изучава в седем групи (92 студенти: 28 студенти от специалност „Лингвистика“ и 64 студенти от специалност „Руски език, литература и чужд език“) по четири часа седмично на семестър във втори и в трети курс и по четири часа седмично първия семестър в четвърти курс. В две от групите преподава бившата студентка от лектората Гоар Абовян. И през тази учебна година студентите от четвърти курс провеждат педагогическа практика по методика на обучението по български език в ереванското средно училище № 131 „Пейо Яворов“.

През 2009/2010 учебна година в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ броят на студенти нараства – курсът „Български език, литература и култура“ се изучава в шест групи (103 студенти: 80 студенти от специалност „Лингвистика“ и 23 студенти от специалност „Руски език, литература и чужд език“). Общият брой на студентите,

изучаващи български език в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ под ръководството на лектора по български език, е 59 студенти. 44 студенти изучават български език при Инна Дарбинян.

През 2010/2011 учебна година в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ курсът „Български език“ изучават 90 студенти. Преподават Гоар Абовян и Инна Дарбинян. През 2011/2012 учебна година студентите са 45, преподава Гоар Абовян. Курсът се изучава 6 часа седмично всеки семестър. През 2012/2013 учебна година в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ общо 20 студенти от специалностите „Лингвистика“ и „Лингвистика и междукултурна комуникация (странознание)“ изучават курс по български език. Преподавател в университета е Гоар Абовян.

В Международния университет „Евразия“ курсът „Български език, литература и култура“ се изучава една учебна година (два семестъра) – 2005/2006 от 23 студенти (5 студенти от специалност „Английски език“, 17 студенти от специалност „Мениджмънт“, 1 студент от специалност „Право“) като факултативен предмет в две групи по 4 часа седмично (68 часа на семестър).

В ЕДУ, във Факултета по руска филология, курсът „Български език“ като задължителна учебна дисциплина (славянски език – български, полски, чешки) се изучава от 2006/2007 учебна година в една група – 10 студенти от втори курс, специалност „Преводаческо дело (руски и арменски език)“ 4 часа седмично (68 часа на семестър). През 2007/2008 учебна година курсът „Български език“ се изучава в две групи – 10 студенти от трети курс, специалност „Преводаческо дело“ и 16 студенти от трети курс, специалност „Руски език и литература“ по 4 часа седмично (68 часа на семестър). През 2008/2009 учебна година курсът „Български език“ се изучава в три групи – 26 студенти от специалност „Преводаческо дело“ и 17 студенти от специалност „Руски език и литература“ по четири часа седмично (68 часа на семестър).

През 2009/2010 учебна година български език изучават общо 41 студенти в три групи: 24 студенти от специалност „Преводаческо дело“ и 17 студенти от специалност „Руски език и литература“ по 4 часа седмично. През същата учебна година в ЕДУ се въвежда българистичният курс „Странознание на България“ (на руски език) за студентите от първи курс, специалност „Междукултурна комуникация“ (17 студенти).

През 2010/2011 учебна година в ЕДУ български език се изучава в три групи, като общият брой на студентите е 45, а през 2012/2013 учебна година същия курс изучават 34 студенти, разпределени в три групи: 6 студенти от II курс, специалност „Преводаческо дело“; 13 студенти от IV курс, специалност „Руски език и литература“; 15 студенти от IV курс, специалност „Руски език и литература“. Студентите от III курс, специалност „Руски език и литература“, изучават курс „Български език“ с хорариум 68 часа през втория семестър (4 часа седмично), а IV курс същата специалност изучават курс „Български език“ с хорариум 68 часа през първия семестър (4 часа седмично). На тези групи

преподава Мария Кълбова. Гоар Абовян чете лекции по „Теоретична граматика на българския език“ на студентите от II курс, специалност „Преводаческо дело“.

През 2006/2007 учебна година в Руско-арменския (Славянския) държавен университет по инициатива на декана на Факултета по руска филология проф. д-р Анаид Яковлевна Хачикян се въвежда курсът „Български език“ като задължително избираем славянски език (български или белоруски език). Една група от 10 студенти от II курс, специалност „Руска филология“, избират да изучават български език. Курсът се изучава 4 часа седмично през първия семестър (68 часа на семестър) и 2 часа седмично през втория семестър (34 часа на семестър) само във II курс. Под методическото ръководство на лектора по български език в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ и в Руско-арменския (Славянския) държавен университет през 2008/2009 учебна година преподава български език Гоар Абовян. В Руско-арменския (Славянския) държавен университет 9 студенти от Факултета по руска филология избират да изучават български език.

От учебната 2009/2010 до 2012/2013 учебна година в Руско-арменския (Славянския) държавен университет български език преподава Мария Кълбова. Студентите, изучаващи български език (като единствен славянски език) през 2009/2010, са 13, през 2011/2012 учебна година те са 12, а през 2012/2013 учебна година студентите са 17. В този период курсът „Български език“ се изучава два часа седмично през първия семестър (68 часа на семестър) и четири часа седмично през втория семестър (34 часа на семестър) само във втори курс на специалност „Руска филология“.

Учебната програма на курса „Български език, литература и култура“ в университетите на Армения съответства на разработената от Съвета на Европа Обща европейска езикова рамка, описваща езиковите и неезиковите знания, които трябва да усвоят студентите, за да могат ефективно да комуникират в дадена езикова среда, да използват изучавания език в реална речева ситуация.

Необходимостта от висококвалифицирани специалисти, владеещи различни езици, произтича от принципа за езикова и културна толерантност и равнопоставеност. Пред университетското образование на Армения стои въпросът за създаване на собствена образователна стратегия по отношение на „малките“ славянски езици, за подготовката на преподавателски кадри и за професионалната реализация на новите обучени кадри. От голяма полза за арменските студенти е възможността за обучение в български университети, както и за участие в летните семинари по български език и култура за чуждестранни българисти и слависти в СУ „Св. Климент Охридски“ и във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ в рамките на Програмата за сътрудничество в областта на образованието и науката между Правителството на Република България и Правителството на Република Армения.

За времето на своето петгодишно съществуване лекторатът по български език, литература и култура активно си сътрудничи с Посолството на Република

България в Република Армения, с Дружеството „Армения–България“ към Арменското дружество за културни връзки с чуждите страни. По инициатива на лектора по български език, литература и култура от 2006/2007 учебна година в училището се въвежда като факултативна учебната дисциплина „Български език“. От 2006 до 2009 г. Гоар Абовян преподава български език на доброволни начала.

Важна част от дейността на лектората е организирането и честването на официалните и календарните български празници. Традиция става на първи март студентите да посещават средно училище № 131 „Пејо Яворов“ в град Ереван, за да подарят на учениците собственоръчно изработени мартеници и да разкажат за българския обичай „Баба Марта“. Първи март студентите отбелязват и съвместно с Дружеството „Армения–България“, като изнасят художествена програма.

Честването на Националния празник на Република България 3 март по традиция се организира от Посолството на Република България в Република Армения. Студентите от ЕДУ и от ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“, изучаващи български език, вземат активно участие в подготовката, организацията и честването на празника, а най-добрите студенти присъстват на тържествения прием.

Студентите активно участват и в посветените на 24 май празненства в университетите и в Арменското общество за културни връзки с чуждите страни. Те с голям ентузиазъм изпълняват песни на известни български композитори, както и стихотворения за светите братя Кирил и Методий. На тържествата през 2006 г. и 2007 г. извънредният и пълномощен посланик на Република България в Ереван д-р Стефан Димитров награждава с почетни грамоти за отлични постижения в изучаването на български език, литература и култура най-добрите студенти, с благодарствени писма – студентите, взели най-активно участие във всички прояви, свързани с българската култура, а с почетни грамоти „Св. св. Кирил и Методий“ – Деканата по руска филология при ЕДУ и Деканата по руски език, литература и чужди езици при ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ за създаването и укрепването на лекторатите по български език, литература и култура.

На 26 септември в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ ежегодно се чества Европейският ден на езиците. Студентите, изучаващи български език, представят културата на България, пеят песни на известни български композитори, рецитират стихотворения на български поети, прожектират филми за България. Ежегодно съвместно с Дружеството „Армения – България“ с научни доклади, художествена програма и прожекции на български игрални филми се отбелязва Денят на народните будители 1 ноември.

През май 2008 г. в ЕДУ и ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ се провеждат конкурси за превод на българска народна приказка от български на арменски език. В конкурсите вземат участие 56 студенти (45 студенти от ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ и 11 студенти от ЕДУ). Ин Цян и Ху Лин от Китай (студенти от ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“)

участват в конкурса с преводи от български на китайски език. Преводите на студентите от ЕДУ са оценени от Маргарит Терзян, а на студентите от ЕДЛУ „В. Брюсов“ – от специално сформирана комисия. Най-добрите преводи са издадени в сборник „Български приказки“ от издателство „Лингва“ при ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ през 2009 г.⁵

На 24 май 2008 г. в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ на тържеството, посветено на Деня на българската култура и просвета и на славянската писменост, извънредният и пълномощен посланик на България в Ереван Тодор Стайков награждава с грамоти, книги и самоучители по български език победителите в конкурса. На тържествата по традиция присъстват представители на дипломатическите мисии на България, Беларус, Полша, Русия и Украйна.

На 30 октомври 2006 г. заместник-министърът на образованието и науката на България Кирчо Атанасов открива кабинет по български език, литература и култура „Св. св. Кирил и Методий“ в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“, а на 31 октомври 2006 г. – музей на Пейо Яворов в ереванското средно училище № 131.

През декември 2006 г. по Първи канал на Арменската национална телевизия и сателитния канал, предназначен за арменците в чужбина, в предаването „По пътищата на диаспората“ е излъчено интервю на български език със студентите, изучаващи български език в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“. Предаването получава положителни отзиви от арменската общност в България.

През ноември 2007 г. е подписан договор за сътрудничество между ЕДУ и СУ „Св. Климент Охридски“ за период от 5 години. През февруари 2008 г. ректорите на ПУ „Паисий Хилендарски“ и на ЕДУ подписват договор за сътрудничество между двата университета за период от 5 години.

На 17 и 18 юли 2008 г. студентите, изучаващи български език в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ и ЕДУ, вземат участие в провеждането на Международния филмов фестивал „Златната кайсия“. С тяхна помощ са инсталирани субтитрите на руски език при излъчването на филмите „Последният езичник“ и „Яворов. Дело 205/1913“. В рамките на фестивала е проведена и творческа среща с изпълнителя на ролята на Пейо Яворов Явор Милушев, тогава – заместник-министър на културата.

Студентите, изучаващи български език в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ и ЕДУ, вземат и активно участие в работата на Международната научна конференция „Армения–България – минало, настояще, бъдеще“, посветена на 130-та годишнина от рождението на П. Яворов и от Освобождението на България от османско иго (ЕДУ, 29.09–1.10 2008 г.). Приветствени слова към участниците бяха отправени от Ректора на ЕДУ проф. Арам Симонян, от извънредния и пълномощен посланик на България в Ереван Тодор Стайков, от министъра на

⁵ Български приказки. Съставителство, ръководство на превода и приложение Р. Стоянова. Ереван, Лингва, 2009. 99 с.; Вж.: <http://www.brusov.am/docs/cank-Prikazki.pdf>

културата на Армения Асмик Погосян, от председателя на Сдружението на българските писатели проф. Михаил Неделчев и др. Участваха проф. дфн Милена Кирова, д-р Радостина Стоянова, Маргарит Терзян, проф. Самвел Мурадян, проф. Бабкен Арутюнян, проф. Ваган Меликян, проф. Арам Хачатрян, Оганнес Григорян, ас. Антоанета Ангелова, Айкануш Месропян, проф. Арам Аракелян, гл. ас. инж. Светлин Първанов, Карине Самвелян и др. Докладите с разнообразна тематика, изнесени от български и арменски учени, преподаватели и студенти българисти, бяха посрещнати с голям интерес⁶. В рамките на инициативата проф. дфн Милена Кирова изнесе лекция по българска литература на студентите, изучаващи български език в ЕДЛУ „В. Брюсов“.

През 2008–2011 г. са реализирани редица инициативи за запознаване с българската култура, така например – среща с д-р Петко Стайнов, внук на известния български композитор Петко Стайнов, който дарява на студентите партитури и дискове с произведения на композитора (октомври 2008 г.); среща с преводача на българска художествена литература Маргарит Терзян (ноември 2008 г.) и др.

На 26 май 2009 г. в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ се проведе конференция „Първи кирило-методиевски студентски четения“. Участие взеха студенти от ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“, ЕДУ, Руско-арменския (Славянски) държавен университет в Ереван, Ереванския политехнически университет и Селскостопанската академия в Ереван. Конференцията бе открита с българския всеучилищен химн „Върви народе възродени“, изпят от студентите на български и на руски език. Представени бяха 16 доклада, разпределени в три секции: 1. Актуални

⁶ Проф. дфн Милена Кирова: *„Как мало прожито, как много пережито!“ Судьба, названная Армения, в творчестве Пейо Яворова*; д-р Радостина Стоянова: *Българистиката в Ереванския държавен университет*; проф. Самвел Мурадян: *Стихотворение Пейо Яворова „Армяне“ и его переводы*; Маргарит Терзян: *Армяне и Пейо Яворов*; проф. Бабкен Арутюнян: *Армянский царь на троне Болгарии*; Ашот Айруни: *Армянские беженцы в Болгарии, после погромов в Османской империи в 1896-1900 г.*; Григор Сафарян: *45-летие школы им. Пейо Яворова*; проф. Арам Хачатрян: *Участие армян в национально-освободительной войне болгарского народа во второй половине XIX-го века*; Асмик Степанян: *Армянские типографии и армянописьменно-туристские издания в Болгарии в XIX-ом веке*; Гегам Бадалян *Армянские колонии в Болгарии*, проф. Ваган Меликян: *Армяне в Болгарии во время политических волнений первой половины XX-го века*; Оганнес Григорян: *Армяно-болгарское военное сотрудничество в конце XIX-го – начале XX-го веков*; ас. Антоанета Ангелова: *Вековые армяно-болгарские отношения*; проф. Едик Минасян: *Армяно-болгарские отношения после обретения независимости РА*; проф. Едуард Григорян: *Лексико-грамматическая характеристика субстантивных фразеологических единиц в русском и болгарском языках*; проф. Арам Аракелян, гл. ас. инж. Светлин Първанов: *Образовательные, культурные и экономические связи между армянскими и болгарскими университетами*; Айкануш Месропян: *Общая характеристика диалекта армян в Болгарии*; Диана Манукян: *Патриотическая лирика Яворова. Стихотворение „Армяне“ Пейо Яворова – история создания, точность переводов на русский язык по методу Гаспарова*; Карине Самвелян: *Произведения Пейо Яворова в контексте армяно-болгарских культурных связей*; Анна Асатрян: *Болгарская певица Розали Пенклян и опера „Лелблебиджи“ Тиграна Чухаджяна*; Карине Худабабян: *Болгария – Армения. Народная песня в аспекте сравнительного музыкознания*; Анаит Багдасарян: *Армянские и болгарские гайдукские песни*; Назеник Саргсян: *К вопросу о кинетографии (сравнительный анализ кинетографических систем Стояна Джуджева и Србуи Лисицян)* и др.

проблеми на кирилометодиевистиката; 2. Старобългарска литература; 3. Актуални проблеми на славистиката. В рамките на конференцията бе представена богата художествено-музикална програма и драматизация на сцени от живота и дейността на Светите братя съгласно техните жития.

В рамките на Дните на България в Армения по лична покана на ректора на ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ проф. Сурен Золян на 2 юни 2009 г. изпълнителният директор на Националния дарителски фонд „13 века България“ Тошо Пейков посети Университета и изнесе лекции по темите „История на християнството по българските земи“ и „Приносът на България към световното културно наследство“, онагледени с мултимедия. Т. Пейков дари на кабинета по български език, литература и култура „Св.св. Кирил и Методий“ комплект фотопана с ликовете на Светите братя и на българските царе Борис I и Симеон I. Лекция на същата тема е изнесена на 2 юни 2009 г. и в Ереванския държавен университет, онагледена с прожекция на мултимедия. Студентите, изучаващи български език, литература и култура в Университета, изнесоха пред гостите от НДФ „13 века България“ рецитал по стихове на български поети и изпяха български народни и естрадни песни.

Участието на арменските студенти в ежегодните Международни летни семинари по български език и култура за чуждестранни българисти и слависти в България, оборудването на кабинета по български език, литература и култура „Св.св. Кирил и Методий“ в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“, както и доставянето на учебна и художествена литература на български език в ЕДУ е и благодарение на сътрудничеството на лектората по български език с потенциални спонсори⁷.

В заключение заслужава да се подчертае, че за петгодишното съществуване на лектората по български език, литература и култура в Армения (от м. септември 2005 г. до м. юли 2010) над 500 студенти са изучавали и изучават езика на Пейо Яворов, чийто живот и творчеството арменският народ знае, обича и почита.

Подготвените от лектората преподаватели българисти Гоар Абовян и д-р Карен Акопян от учебната 2010/2011 година преподават курсове по съвременен български език, теоретична граматика на българския език, стилистика, странознание в ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“ и ЕДУ. През 2013 г. Гоар Абовян преподава български език на доброволни начала в „FES House Centre“ четири месеца на всички студенти от Ереван, желаещи да го изучават.

⁷ Във връзка с това изразяваме благодарност към спомоществателите: **Антриник Джезайрлиян, Варна; Антриник Шакарян, председател на Църковното настоятелство на Арменията апостолическа църква, Варна; Егназар Узунян, почетен консул на Република Армения в Пловдив; ВМРО – Пловдив; Вокална формация „Юлангело“; Държавна агенция за българите в чужбина; Георги Гроздев – издателство „Балкани“; Марин Крушев – издателство „Слово“; Институт по публична администрация и европейска интеграция; Мартин Захариев; Министерство на държавната администрация и административната реформа; МОН; Михаил Агабабян, бизнесмен, Варна; д-р Петко Стайнов; Общобългарска фондация Тангра ТанНакРа; Отец Саркис, Арменията апостолическа църква – Варна; Посолството на Република България в Ереван; Посолството на Република Армения в България; СОУ „Св. Софроний Врачански“ – Пловдив; Национален дарителски фонд „13 века България“, г-н Юлиан Папазян, Народна библиотека „Иван Вазов“, Пловдив.**

Чрез многобройните инициативи, организирани от академичните ръководства на ЕДУ и ЕДЛУ „В. Я. Брюсов“, посолството на България в Ереван, ереванското средно училище „П. К. Яворов“, Дружеството „Армения–България“, и международните летни семинари по български език и култура за чуждестранни българисти и слависти в България студенти, преподаватели, дейци на културата и почитатели на България се докосват до българския език, душевност и култура на българите и темата „България“ става все по-популярна и по-интересна.

Радостина Стоянова

Библиография

Избрани българистични трудове на Е. А. Григорян

1. *Книга об армяно-болгарских литературных связях.* – Советское славяноведение, № 2, 1967.
2. *Первый симпозиум по славистике в Белоруссии.* – Советское славяноведение, № 6, 1967.
3. *Совещание Комиссии по фонетике и фонологии при Международном комитете славистов.* – Советское славяноведение, № 6, 1968.
4. *О некоторых семантических процессах в географической терминологии болгарского и македонского языков.* – В: Материалы Третьей научной конференции молодых научных работников (январь 1970), Ереван, 1970.
5. *Из наблюдений над болгарской и македонской географической терминологией.* – В: Актуальные проблемы лексикологии, ч.1, Новосибирск, 1970.
6. *Устойчивые словосочетания в славянской народной терминологии.* – В: Актуальные проблемы лексикологии, ч.1, Новосибирск, 1971.
7. *Из наблюдений над преподаванием болгарского языка студентам-биглотам.* – Научные труды ЕГПИРИЯ им. В. Я. Брюсова, № 4, Ереван, 1971.
8. *Интересен лексикографичен замисъл.* – Български език, № 5, София, 1971.
9. *К вопросу о семантике заимствованных слов (на материале болгарских и македонских географических апеллятивов).* – В: Материалы научной конференции молодых ученых, Ереван, 1971.
10. *Типы фразеологических единиц в народной терминологии (по болгарским и македонским апеллятивам).* – В: Вестник Ереванского университета, кн. 2 (14), Ереван, 1971.
11. *О характере термина (на материале болгарских географических терминов).* – В: Научный симпозиум „Семантические проблемы языков науки, терминологии и информатики“ (декабрь 1971), Москва, 1971.
12. *Всесъюзен семинар на славистите в СССР.* – Език и литература, № 3, София, 1972.

13. *К вопросу о болгарско-украинских лексических параллелях.* – В: Материалы республиканской научной конференции молодых научных работников по гуманитарным наукам, Ереван, 1972.
14. *Проект Словаря болгарско-македонской местной географической терминологии.* – Молодой научный работник, № 1 (11), Ереван, 1973.
15. *За произхода на думите джугла/джугел.* – Български език, № 5, София, 1973.
16. *Термины для обозначения водного источника в болгарском и македонском языках.* – Вестник Ереванского университета, кн. 1 (22), Ереван, 1974.
17. *О семантике болгарских фамилий турецкого происхождения.* – В: Материалы Первой республиканской конференции молодых лингвистов, Ереван, 1974.
18. *О параллельном употреблении терминов в разных терминологических сферах.* – В: Материалы республиканской научной конференции молодых ученых по гуманитарным наукам (15–17 мая 1974), Ереван, 1975.
19. *О подаче болгарских слов с двойным и двояким ударением в переводных словарях.* – В: Материалы республиканской научной конференции молодых ученых по гуманитарным наукам (15–17 мая 1974), Ереван, 1975 (в съавторство с К. П. Нерсесова).
20. *Славянские языки в Армении и особенности их преподавания.* – Славянская филология, вып. 3, Ленинград, 1975.
21. *Лингвистический сборник памяти проф. Ст. Стойкова.* – Советское славяноведение, № 1, 1977.
22. *Некоторые семантические явления в болгарской географической терминологии.* – Советское славяноведение, №1, 1978.
23. *Компаративные фразеологизмы в русском, болгарском и армянском языках.* – В: Русский язык как объект структурно-типологического изучения в национальных республиках, Ереван, 1979.
24. *Из наблюдений над сопоставлением русской, болгарской и армянской фразеологии.* – В: Сопоставительно-типологическое изучение русского, армянского и иностранных языков, Ереван, 1987.
25. *Първите преводи на произведения от български писатели на арменски език.* – В: Колоквиум „Проблеми на българската литература“ (1983 г.), София, 1987.
26. *О преподавании славянских языков в вузах Армении.* – В: Материалы Международного семинара „Славянская культура в современном мире (изучение и преподавание в иноязычной аудитории)“ (9–13 октября 1990), Киев, 1990.
27. *Болгарская и балтийская местные географические терминологии (анализ семантики).* – В: Проблемы современной лингвистики и методики преподавания русского языка, Ереван, 1998.
28. *О первых армянских переводах болгарской художественной литературы.* – В: Армения на перекрестке культур Востока и Запада, Ереван, 1998.
29. *Термины возвышенного рельефа в южнославянских и балтийских.* – В: Исследование современных научных проблем в вузах, Ереван – Гюмри, 1999.
30. *Фразеологические единицы в русском, болгарском и армянском языках (анализ структурных моделей).* – В: Теория и методика преподавания русского языка, Ереван, 2001.

31. *Из истории этнологических словарей древностей.* – В: Язык, культура, христианство, Ереван, 2001.
32. *К лексико-грамматической характеристике субстантивных двухчленных фразеологизмов атрибутивно-именного характера в русском и болгарском языках.* – Материалы пятой научной конференции Гаварского государственного университета, Гавар, 2001.
33. *Пейо Яворов и армяне.* – В: Материалы Пятой международной конференции „Традиционная культура славян в современном социокультурном пространстве“, Славянск-на-Кубани, 7–10 августа 2008.
34. *Лексико-грамматическая характеристика субстантивных фразеологических единиц в русском и болгарском языках.* – В: Материалы Международной конференции „Армения – Болгария: прошлое, настоящее, будущее“ (26 сентября–1 октября 2008 г.), Ереван, 2009.

Маргарит Терзян – преводач и популяризатор на българска художествена литература в Република Армения

Маргарит Симон Терзян е най-известната преводачка и радетелка на българската литература и култура в Република Армения. Родена е на 26 декември 1929 г. в Русе. Завършва Френския колеж в родния си град през 1945 г. Репатрирана е заедно със семейството си в Армения през 1946 г. Същата година постъпва в Ереванския държавен университет, специалност „Английски език и литература“ във Факултета по европейска филология (дн. Факултет за романо-германски филологии). Завършва висшето си образование през 1951 г.

Още като студентка в трети курс М. Терзян започва работа като младши редактор в централното издателство на Армения „Хайпетрат“ в отдела за художествена литература. От 1953 г. тя е редактор на отдела, а от 1963 г. е заместник-главен редактор. С преводи на българска художествена литература (класика и съвременни автори¹) се занимава от 1950 г. Публикува статии и преводи на българска художествена литература от 1960 г. в списанията: *Гракан терт* (*Литературен вестник*), *Гарун* (*Пролет*), *Нарциз* (*Нарцис*), *Пионер* (*Пионер*), *Артасахмянян граканутюн* (*Чуждестранна литература*).

М. Терзян споделя, че работата ѝ в издателство „Хайпетрат“ се превръща за нея във втори университет. Ежедневното общуване с такива литературни корифеи като Аветик Исаакян, Дереник Демирчян, Мкртич Армен и др. изиграва важна роля за оформянето ѝ като редактор и преводач. От изключително значение за нея е и общуването с личности като Гегам Сарян, Дереник Демирчян и Паруйр Севак, които са чести гости на издателството.

През 50-те години на ХХ век в Армения липсват преводачи, владеещи френски език. Според М. Терзян тя би могла да се реализира като преводач на френска литература, но тъгата по България изиграва важна роля за избора ѝ да се насочи именно към българската художествена литература. През ранните години на преводаческата дейност на М. Терзян е почти невъзможно да се намери българска художествена литература в Армения. В този период тя се снабдява с български книги главно от Москва, а по-късно се свързва със Съюза на българските писатели. По време на Декадата на българската литература в Армения (1969) М. Терзян се запознава с писатели от България, с които дълги години поддържа приятелски отношения.

Според М. Терзян най-важните книги, които я оформят като преводач, са „Време разделно“ на Антон Дончев и „Родосто, Родосто“ на Севда Севан.

¹ Списък на основните трудове (съставителство и превод) на М. Терзян вж. в Приложението.

Романът „Време разделно“ на Антон Дончев излиза в превод на арменски език през 1982 г. в издателство „Советакан грох“ с предисловие на Соро Ханзадян.

М. Терзян е сред учредителите на Дружеството „Армения–България“ към Арменското общество за културни връзки с чуждите страни (1959 г.). Член е на Съюза на писателите и на Съюза на журналистите на Армения. Тя е не само преводач, но и популяризатор на българската литература и култура. По различни поводи изнася публични лекции за историческите и културни връзки между българския и арменския народ и за най-новата българска литература.

М. Терзян приема с особен интерес разкриването на лекторатите по български език, литература и култура в Ереванския държавен лингвистичен университет „В. Я. Брюсов“ и Ереванския държавен университет през 2005 г. Тя е чест гост на културните мероприятия, организирани от студентите, изучаващи български език. През 2008 г. оценява преводите на студентите, участвали в конкурса за най-добър превод на български приказки от български на арменски език.

В Международната научна конференция „Армения–България – минало, настояще, бъдеще“, посветена на 130-та годишнина от рождението на П. Яворов и 130 години от Освобождението на България от османско иго (Еревански държавен университет, октомври 2008 г.) М. Терзян участва с доклад на тема „*Пейо Яворов и арменците*“.

За големите ѝ заслуги за популяризиране на българската култура в Армения през 2002 г. М. Терзян е награден с орден „Мадарски конник“ първа степен.

За авторството на първия *Арменско-български и българо-арменски речник* (Ереван, Антарес, 2006) през 2006 г. М. Терзян е награден с благодарствено писмо от министъра на културата на Република България и с почетна грамота на посолството на България в Ереван.

Радостина Стоянова

Библиография

Избрани трудове (съставителство и превод) на М. Терзян

Преводи на българска художествена литература

1. Христо Ботев. *Съчинения (проза)*. Ереван, Хайпетрат, 1955. 422 с.
2. Емил Манов. *Краят на Делиите*. Ереван, Хайпетрат, 1958. 425 с.
3. Павел Вежинов. *Следите остават*. Ереван, Хайпетрат, 1960. 244 с.
4. Димитър Ангелов. *Земята пред гибел*. Ереван, Хайпетрат, 1962. 261 с.
5. Тодор Монов. *Смърт няма*. Ереван, Хайпетрат, 1964. 347 с.
6. Ангел Каралийчев. *Български народни приказки*. 1 изд. Ереван, Хайастан, 1965. 259 с.
7. *Български разкази (съставителство и преводи): Емилиан Станев „Измама“, Людмил Стоянов „Цигулка и пистолет“, Иван Мартинов „Бутилка*

- от Ерван“, Стоян Даскалов „Без межда“, Мария Грубешлиева „Рожден ден“, Ивайло Петров „Леля се годява“, Драгомир Асенов „Среща“, Чудомир „Строителят на небостъргачи“). Ереван, Хайастан, 1966. 310 с.
8. Георги Марков. *Мъже*. Ереван, Хайастан, 1969. 360 с.
 9. Ангел Каралийчев. *Български народни приказки*. 2 изд. Ереван, Хайастан, 1971. 214 с.
 10. Андрей Гуляшки. *Романтична повест*. Ереван, Хайастан, 1973. 298 с.
 11. Павел Вежинов. *Момчето с цигулката*. Ереван, Хайастан, 1974. 406 с.
 12. Елин Пелин. *Ян Бибиян*. Ереван, Советакан грох, 1977. 368 с.
 13. Димитър Димов. *Тютюн. Т. 1*. Ереван, Советакан грох, 1978. 688 с.
 14. Димитър Димов. *Тютюн. Т. 2*. Ереван, Советакан грох, 1980. 503 с.
 15. Андрей Гуляшки. *Приключенията на Авакум Захов*. Ереван, Советакан грох, 1980. 487 с.
 16. Антон Дончев. *Време разделно*. Ереван, Советакан грох, 1982. 498 с.
 17. Богомил Райнов. *Само за мъже*. Ереван, Советакан грох, 1983. 480 с.
 18. Севда Севан. *Родосто, Родосто...* Ереван, Советакан грох, 1984. 204 с.
 19. Димитър Талев. *Преспанските камбани*. Ереван, Советакан грох, 1986. 544 с.
 20. Върбан Стаматов. *С лодка до Арарат*. Ереван, Советакан грох, 1989. 170 с.
 21. Севда Севан. *Родосто, Родосто...; Някъде на Балканите*. 2 изд. Ереван, Советакан грох, 1989. 512 с.
 22. Севда Севан. *Родосто, Родосто...; Някъде на Балканите; Дер Зор*. 3 изд. Ереван: Зангак, 2004.
 23. *Български народни приказки*. Ереван, Аревик, 1998. 160 с.
 24. *Златното пиле (български народни приказки)*. Ереван, Антарес, 2005. 28 с.
 25. *Арменско-български и българо-арменски речник*. Ереван, Антарес, 2006. 792 с.
 26. Георги Мишев. *Сламено сираче*. Ереван, Гаспарпринт, Център за руска книга, 2007. 144 с.
 27. Севда Севан. *Приказки за Нил, Паган и Бияйна*. Ереван, Издателство на съюза на писателите, 2006. 38 с.
 28. Пейо Яворов. *Съчинения. (В полите на Витоша, стихове, спомени за Яворов)*. Съставител и автор на предисловието. Ереван: Едит Принт, 2008. 233 с.
 29. *Български народни приказки*. Ереван, Цицернак, 2010. 25 с.
 30. Върбан Стаматов. *Големият умник*. Ереван, Цицернак, 2012. – 60 с.

Преводи на пиеси

1. Станислав Стратиев. *Рейс*. 1986. (Еревански драматичен театър „Грач Каплагян“)
2. Георги Данаилов. *Крадецът на тролейбуси*. 1990. (Еревански юношески театър)
3. Боян Папазов. *Продават ли демони?* – В: Годишен алманах за драматични произведения „Драматургия“, 2010, с. 80–92.
4. Данаила Коева. *Визитка (моноспектакъл)*. – В: Алманах на младите писатели „Буквите“, 2010, 35–38.

ABOUT THE CENTRAL LIBRARY OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

The Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences is a multidisciplinary scientific library responsible for the creation and the organization of the national library collection and of the library and information services of the readers and users with Bulgarian and foreign scientific literature and data bases in the field of mathematical, physical, chemical, biological sciences, Earth sciences, technical sciences, humanities and social sciences. The Central Library is a center of the special bibliography in the research fields covered by the Academy. The Library is a depository for the publications of the World Bank. It manages a network of 48 special libraries of the permanent research units of the Academy in an integrated library complex. The Central Library carries out research and development activity in the field of library and information sciences. It publishes monographs, reference works, bibliographies, studies and articles. Carries out expert activity in the field of the library and bibliographic standards and technologies. Collaborates in national and international projects. The Central Library is a base for education of students in library and information sciences.

The Central Library is the **first** scientific library in Bulgaria, founded in 1869 in Braila, Romania, as a book collection of the Bulgarian Learned Society, today Bulgarian Academy of Sciences. The whole academic library stock in 2004 is 1 888 763 volumes, from which 1 073 533 volumes of book and special kind of publications, and 815 230 volumes of periodicals. The academic collections contains more than 70 personal libraries and unique collections (old-printed books, microfilms of Slavonic and Greek manuscripts, Slavic literature). Promotes international cooperation with more than 1 500 institutions all over the world. Annually more than 1000 readers are served with over 20 000 library units and access to foreign data bases. In the Central Library is implemented the automated system for management of information resources ALEPH 500. An electronic catalogue is build for up to date and permanent 24-hour service and access to foreign data bases. The Library is a national coordination center for international standards MARC 21 and AACR2, and possesses rightful license from the Library of Congress to exchange data with leading libraries in the world.

НАУЧЕН ЖИВОТ

Национално честване на 200-годишнината от успението на Софроний Врачански

През 2013 г. се отбелязват 200 години от успението на св. Софроний, Епископ Врачански. Това беше поводът за националното честване и научна конференция, с които бе почетена паметта на големия български възрожденец. Националното честване на годишнината бе инициатива на Института за литература при БАН. Честванията и организацията за тях се осъществиха от Инициативен комитет с председател проф. д-н Румяна Дамянова от Института за литература. Комитетът включваше колеги от почти всички хуманитарни университети в страната – преподаватели от СУ „Св. Климент Охридски“, от ПУ „Паисий Хилендарски“, от Югозападния университет „Неофит Рилски“, от Велико Търново, Шумен; учени от Института за литература, от Института за български език и от Института за исторически изследвания; представители на духовенството от Видинската и Врачанската епархии; д-р Горан Благовоев от БНТ и други журналисти от национални медии; проф. Кирил Топалов, съветник по въпросите на културата и образованието при Президентството и други представители на президентската администрация. Патрон на събитието беше вицепрезидентът на Република България Маргарита Попова.

Годишнината бе отбелязана на 10 октомври 2013 г. с тържествен молебен, отслужен от Тивериополския епископ Тихон в катедралата „Св. Александър Невски“. На откриването на конференцията присъстваха вицепрезидентът Маргарита Попова, председателят на БАН акад. Стефан Воденичаров, чл.-кор. Светлана Куюмджиева. Сред останалите официални гости бяха епископ Тихон и епископ Киприян от Врачанската епархия, председателят на Съюза на народните читалища Н. Дойнов и специално поканеният за тържеството италиански славист и българист – проф. Джузепе дел’Агата.

Гостите бяха посрещнати в залата с „Достойно ест!“ в изпълнение на хора на Националната гимназия за древни езици и култури „Константин-Кирил Философ“. Актьорът Мариус Донкин прочете откъси от „Житие и страдания

грешнаго Софрония“. Председателят на Инициативния комитет за честването проф. Румяна Дамянова откри конференцията, като представи книжовника и духовника Софроний – фигура, свързваща две епохи – на старата и новата книжнина. Акад. Стефан Воденичаров поздрави гостите и участниците в конференцията като домакин на честванията. В своето приветствие Маргарита Попова сподели личната си съпричастност и тази на институцията, която представлява, към усилията на хуманитарните институти на БАН да работят по високи научни стандарти и едновременно с това, да разширяват професионалния диалог и да приобщават към него широка аудитория, извън тесния колегиален кръг. Думите ѝ съдържаха висока оценка за стойността на хуманитарните науки като носители и охранители на националната памет, на традициите и на познанието за промените, през които преминават българската култура и менталитет.

След приветствията следваха пленарните доклади. Проф. Надежда Драгова от Югозападния университет „Неофит Рилски“ представи своето „Малко научно съобщение за големия Софроний“. В него, тръгвайки в разсъжденията си от една бележка под линия в научна статия за книжовника от 20-те години на XX в., тя изгражда тезата, че неговата мащеха е гъркиня, а съпругата му, вероятно, е нейна родственица. И че цялата нелека съдба на книжовника и духовническата му кариера биха могли да се основават на този факт. Изказаната хипотеза любопитно развеждаше аудиторията из личния свят на Врачанския епископ и обясняваше етапите в професионалния му живот.

Вторият пленарен доклад изнесе проф. Дел’Агата от университета в Пиза. Ученият бе специален гост на Академията по повод националното честване. Той сподели свое библиографско откритие в италианска библиотека на труда на Пауло Медичи (Павел Медик) за ритуалите и обичаите на евреите. Свърза своята оценка за Софроний като главна фигура в Българското културно възраждане с идеята и написването на „Книга за трите религии“ и с труда на П. Медик, от който авторът черпи информация за еврейската вяра и обичаи.

Пленарното заседание завърши с изпълнение на хора на Националната гимназия за древни езици и култури, а М. Донкин прочете още откъси от „Житието“.

Докладите от следобедното заседание продължиха да провокират научен интерес и да допълват респектиращия образ на Софроний, да разширяват контекстите, в които се вписва книжовното му дело. Изследователските анализи се редуваха от литературноисторически през езиковедски до литературнотеоретически. Проф. Николай Аретов от Института за литература постави началото на следобедната сесия. В доклада си разгледа влиянията на европейската културна мисъл върху книжовните интереси на Софроний. Изследователското поле, което обглежда проф. Аретов, е впечатляващо по своите мащаби, защото включва средновековни, гръцки, руски, по-нови европейски

и гръцки източници, от които книжовникът черпи познание и вдъхновение за работата си. Научните факти и разсъждения, приведени в доклада, убедително поставят българина в европейски контекст. Вглеждане в ренесансовите интереси на Софроний предложи докладът на доц. Бойка Илиева (Югозападен университет). Нейният текст сравни фрагменти от книжовното му дело с елементи от творчеството на Джовани Бокачо.

Проф. Драгова участва в конференцията с втори доклад. Тя предложи вторият Софрониев препис на „История славеноболгарская“ от 1781 г. да бъде приет за целенасочено променен спрямо първия препис от 1765 г. и да се възприема като учебник по история. Предложената от проф. Цв. Ракъовски от Благоевградския университет тема коментира най-популярното му съчинение – „Житието“. Доц. Миряна Янакиева (Институт за литература) теоретизира върху „проблематичността на автобиографичното“. Докладът ѝ поставя за пореден път въпроса за жанровото определение на „Житие и страдания грешнаго Софрония“.

Отново „Житието“, но „върху една дума от Софрониевия речник“, анализира в своя текст доц. Славка Керемидчиева (Институт за български език). Тя проследи появата, етимологията и разпространението на думата *пандур(ин)*, засвидетелствана за пръв път в българския език от Софроний. Значението, с което я използва той, вече е изгубено, но въпреки това лексемата е жива и с развита полисемия в българските диалекти и днес.

Вторият видински сборник бе нарочен обект на два доклада от конференцията. Докладът на доц. Юлия Николова от Пловдивския университет бе съсредоточен върху структурата, функциите и смисъла на басните, поместени там. Проф. Сава Сивриев от Шуменския университет разсъждава върху поученията в сборника. Чрез анализа си той реконструира нравствената ситуация в българската общност в Османската империя от края на XVIII и началото на XIX в. С поученията от Втория видински сборник духовният пастир на българите превежда високото богословие на делничен и понятен език и съсредоточава отговорността на човека пред Твореца във времето на настоящето, а не я отлага за времето на пребиваването му в отвъдното, посочи в доклада си проф. Сивриев.

Доц. Елена Тачева (Югозападен университет) разгледа присъствието на темта за войната в различни Софрониеви текстове. Почти постоянните военни действия в Европа от XVIII в. нататък налагат нова социална йерархия в обществото, променят общественото пространство. Силният социален рефлекс на автора регистрира този факт, а доц. Тачева анализира проявите на тази реакция и тълкуванията на Софроний, откривайки ги на различни места от книжовното му наследство. Отново в политически контекст доц. Камен Михайлов (Институт за литература) изследва рецепцията на едно писмо от Софроний до Ив. Замбин.

Провокативни, вдъхновени, с оригинални интерпретации – докладите, прочетени на конференцията, заявиха почитта и интереса към личността, книжовното, културно и политическо присъствие на първия архиерей от българска народност – Епископ Софроний Врачански.

Николета Пътова

Международен симпозиум „Св.св. Кирил и Методий и българският Златен век“

На 1 и 2 ноември 2013 г. във Велики Преслав се проведе международният симпозиум „Св.св. Кирил и Методий и българският Златен век“, посветен на два забележителни юбилея – 1150 години от създаването на славянската писменост и от Великоморавската мисия на светите братя Кирил и Методий и 1120 години от обявяването на Велики Преслав за столица на България. Симпозиумът бе организиран от Общината на града, от Научния център „Преславска книжовна школа“ към Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ и от Направлението за стара българска литература в Института за литература при БАН. Симпозиумът бе част от програмата под патронажа на президента на Република България Росен Плевнелиев за юбилейната 2013 година, която бе обявена на 36-та генерална асамблея на ЮНЕСКО за „Година на св.св. Кирил и Методий, славянски първоучители и небесни покровители на Европа“.

Събитието бе открито в Деня на народните будители със слово от кмета на Велики Преслав Александър Горчев. Приветствия бяха прочетени от ръководството на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ и от името на акад. Стефан Воденичаров, председател на БАН. На 2 ноември симпозиумът бе посетен от президента на Република България Росен Плевнелиев и от посланика на Република Монголия Негово Превъзходителство Лхамсурен Дугержав. В словото си Р. Плевнелиев изтъкна важните причини Преслав да бъде избран за столица на Първото българско царство и окуражи българските учени в изследователския им път. В знак на гостоприемство Кметът на града подари на Президента копие от преславската керамична икона с образа на св. Теодор Стратилат и изтъкна в обръщението си, че Симеоновият Преслав е начало не само на българската, но и на цялата европейска култура. В приветствието си Посланикът на Република Монголия припомни на българската общественост, че кирилицата е една от трите официални азбуки в Монголия, където през следващата 2014 г. предстои да бъде открит паметник на светите братя Кирил и Методий.

На симпозиума присъстваха и прочетоха своите доклади над четиридесет преподаватели и изследователи от четири университета (в Шумен, Велико Търново, Бургас и София), от няколко института на БАН, от Полша, Русия и Словения. В научните доклади на международната конференция бяха представени нови факти за Кирило-Методиевото дело, за българския Златен век и за традициите в славянските земи в по-късните епохи. Програмата включваше две секции с доклади в областта на медиевистичната история, археология,

културология, музикология, изкуствознание, епиграфика, лингвистика, литературознание, богословие и др.

Определени аспекти от живота и творчеството на св. Методий бяха обект на два доклада. Изследването на Марияна Цибранска-Костова (София) „Методиевият превод на Номоканона и влиянието му в юридическата традиция на славянството през Средновековието“ привлече вниманието на аудиторията върху книжовното творчество на светителя. Към обобщението на най-важните научни трудове върху Методиевия Номоканон Цибранска добави свои аргументирани заключения за източниците, използвани при превода, за различните по време езикови пластове, които могат да се разслоят в текста, както и за терминотворчеството като характерна част от преводаческата техника на великоморавския архиепископ. В историко-богословския си доклад „Цариградският патриарх Фотий и славянският просветител Методий в борба срещу йопаторската ерес“ Ангел Кръстев (Шумен) изтъкна засилването на йопаторската ерес (католическия догмат *Filioque*), срещу която св. Методий е водил борба, като основна причина за края на Кирило-Методиевата мисия във Велика Моравия.

България и българският Златен век, които спасяват и наследяват Кирило-Методиевото дело, бяха обект на най-много доклади.

Две от трите прочетени химнологически изследвания изградиха свързващ мост между тематичните ядра на симпозиума. В доклада си „Преславската химнографска школа“ Веселин Панайотов (Шумен) изложи в обобщена форма своите възгледи за химнографското творчество както на св. Методий, така и на цяла плеяда старобългарски химнографи от Златния век, чиито имена Панайотов е разчел в акростиховете на редица песнопения в състава на средновековните славянски ръкописи. Докладът на Регина Койчева (София) „Старобългарското песнотворчество от IX век: опит за хронология“ също представи обобщена картина на най-ранната оригинална славянска химнография, като съсредоточи вниманието основно върху песнотворчеството, създадено в първата българска столица Плиска – мост между Кирило-Методиевото дело и Симеоновия Преслав. На базата на езикови и правописни данни, засвидетелствани в най-ранните славянски акростихове, авторката предложи своя теория за последователността, в която са били създадени първите старобългарски песнопения, за времето и мястото на написването им и за цялостната стратегия, на която е било подчинено славянското песнотворчество през IX и началото на X в. Словното богатство на църковната поезия бе обект на лингвистичното изследване на Ценка Досева (София) „Из лексиката на ранната славянска химнография“. В това проучване семантичният анализ на няколко тематични групи лексеми бе обогатен с прецизни констатации за поетико-стилистичната структура на текстовете на славянските песнопения.

Музикалната страна на старобългарските църковни химни от Златния век бе обект на доклада на Стефан Хърков (Шумен) „Преславската керамична плочка от края на IX–началото на X век: едно свидетелство за православно богослужебно пеене във Велики Преслав“. Представеният анализ изведе на ново равнище историята на изследванията върху двуезичния (старобългарско-гръцки) паметник от Преслав, като разгърна проучването на епиграфския материал в литургико-музиколожка посока. Хърков съпостави комплекта от седмични прокимени, изписани върху керамичната плочка, с репертоара на византийските песенни сборници от епохата, както и с важни древноруски книжовни паметници, за да достигне до извода, че в Преслав през X в. са били изпълнявани мелизматични песнопения от солист и хор според практиката на Константинополската църква.

Темата на Тотю Тотев (Шумен) бе „Легендата за Авгар и преславската керамична икона“. Според преданието за цар Авгар, разказано от Евсевий Кесарийски, първообраз на всички икони е ленената кърпа, положена върху лицето на Иисус Христос. В съответствие с традициите от IV в. насетне (в частност сирийски по произход) Тотев изведе произхода на определени компоненти в преславската керамична иконопис от IX–X в. от ранните иконографски образци на християнското изкуство, създадени в Сирия, Палестина, Египет, Мала Азия, и изтъкна, че по време на Златния век продължава и се обогатява иконописната традиция да се следват раннохристиянски източни образци. Несъмнен принос представляваха доклади на Стоян Витлянов (Шумен) „Българският вариант на „дървото на живота“ в Преславската култура“ и на Иван Йорданов (Шумен) „Съществувала ли е турма с името на Преслав? Печат на Адриан, турмарх на Преслав (кр. на IX в.)“, въвеждащи нови факти в изворознанието и тяхната изчерпателна интерпретация. Проблеми на хронологията бяха поставени в нова светлина в докладите на Елена Статева (София) „Годината на възцаряването на Симеон Велики (893–927) според старобългарските, латинските и гръцките извори“ и на Анчо Калоянов (Велико Търново) „Първият български патриарх Йоан Екзарх (31.07.913–31.01.921(?)“.

Новооткрити епиграфски паметници бяха показани в доклада на Казимир Попконстантинов (Велико Търново) „Молитви от X в. с глаголическо-кирилско писмо върху оловни амулети и паралелите им с Требници“. Въз основа на текста на апокрифната молитва срещу нежит, изписан върху представените амулети със смесено глаголическо-кирилско писмо, а в един амулет от Варна само с глаголица, видният учен направи важни изводи за употребата и разпространението на глаголицата и на нейните различни графични варианти по българските земи през тази епоха. Въз основа на откритите паралели с требниците – свещеническите сборници за частното богослужение – Попконстантинов изказа становището, че молитвата срещу нежит явно е била вмъкната в църковните книги през X в. До подобно заключение за еретическата литература в България достигна

и Димитринка Димитрова (София) в изложението си „Духовните движения в българските земи през X в. според кореспонденцията между цар Петър и цариградския патриарх Теофилакт и Беседа против богомилите на Презвитер Козма“. Чрез анализ на антибогомилски текстове от епохата и чрез сравнението им с Тайната книга на богомилите тя показва, че Презвитер Козма е ползвал за съчинението си не само Тайната книга, но и други източници, което свидетелства, че в България през X в. явно е съществувала маргинална книжовна традиция с еретически произведения. Богомилски следи откри Айтен Мустафова (Шумен) в един от текстовете в Супрасълския (Ретков) сборник. В доклада си „Образът на пустинника като идеал за подражание в Житие на Анин (по Ретков сборник)“ авторката интерпретира съдържанието и интертекстуалната тъкан на агиографския текст през призмата на българската дуалистична ерес.

Ретковият сборник в неговата цялост бе предмет на доклада на Ванда Бабиц (Люблина, Словения) на тема „Копитаревият препис на Супрасълския сборник и първото издание на ръкописа от Ф. Миклошич“. Изследователката представи снимки от преписа, който словенският учен Бартоломей Копитар сам е направил на най-обемния кирилски старобългарски кодекс. Бележките от отделни словоформи, които Копитар е записал в страничните полета на своя препис, както и координацията между фонетични особености и графичното им предаване в преписа, бяха обект на особено внимание в изследването на Бабиц.

Теоретично обобщение върху определен дял или група текстове от литературата на Златния век представляваха докладите на Анисава Милтенова (София) и Христо Трендафилов (Шумен). В експозето си „Преводната литература през Златния век: тенденции и развой“ Милтенова синтезира принципите на модерния научен подход в палеославистиката към проучването на преводни съчинения. Авторката очерта две стратегии, според които византийските произведения навлизат и присъстват в старобългарската книжнина – чрез превеждането на цели устойчиви по състав корпуси от гръцки текстове и чрез създаването на нови композиции и на компилации на основата на вече преведени текстове. Трендафилов представи пред аудиторията на симпозиума „Класификация на Цар-Симеоновите сборници“. Царските кодекси бяха подредени според разнообразни класификатори, които обхващаха формални и съдържателни критерии и извънлитературни фактори.

Конкретни текстологически, лингвистични или литературоведски проучвания върху група преславски текстове или отделен славянски текст от X в. бяха изложени в пет от докладите, прочетени на международния симпозиум.

Докладът на Елка Мирчева „Един преславски текст през призмата на текстовата реконструкция“ бе посветен на псевдо-Златоустовата хомилия за Благовещение с начало: **Пагы радостное благовѣщеніе пагы свободное възвѣщеніе пагы възвانیю**. Авторката влезе в известна полемика със съвместната разработка на М. Спасова и У. Федер, озаглавена „Преписване, поправяне, редак-

тиране и сверка на славянския превод на три Златоустови великопостни слова“, където е предложен метод за възстановяването на предполагаемия първичен превод на този текст. В агиологическото проучване на Нина Гагова (София) „Староизводната традиция на наративните текстове за св. Николай Мирликийски“ бяха открити три различни версии на текстове за св. Николай, включени в сборници, произхождащи до края на Х в. Според Гагова, която засега е открила 18 преписа на цикъла от чудеса, има сериозни основания да се смята, че текстовете са преведени в Преслав и рано се разпространяват в южнославянска среда. Едни от най-рано преведените на старобългарски език катехитични проповеди бяха обект на лингвистичен анализ в съвместното изследване на Николай Николов и Гергана Георгиева (Шумен) „Сложните съществителни в старобългарския превод на Огласителните слова на св. Кирил Йерусалимски (ГИМ, Син. 478)“. Чрез статистически методи бе отчетена честотата на употреба на различните словообразователни модели, използвани при превода на сложните съществителни в текста. Заключение на авторите е, че старобългарският превод на огласителните поучения е дело на преславските книжовници. С изключителен интерес бе посрещнато експозето на руски език на Олга Сапожникова (Санкт Петербург, Русия) под заглавие „Богословие Йоанна Дамаскина в превод на Йоанна екзарха Болгарского: перспективи изследвания и новы находки“. Изследователката съобщи за нов руски препис на Йоан-Екзарховия труд „Богословие“ в ръкопис Соф. 1285 от началото на XV в., който е точен препис от по-стар ръкопис от XII в. и съдържа и други текстове от ранния период на славянската писменост. По новооткритото копие, което предстои да бъде обнародвано от Сапожникова, ще се възстановят липсващите пасажи от текста в единственото съществуващо издание, изготвено от Линда Садник. Сапожникова представи пред аудиторията и непозната информация за съдбата на творбите на Йоан Екзарх в Русия, за научното им изследване от руския книжовник Сергей Шалонин от XVII век и за първото печатно издание на част от тези произведения, осъществено през 1642 г. в Русия – факт, който ще допълни съществуващите резултати от научните изследвания. Много ценна за съвременната наука бе и идентификацията, направена от Шалонин на византийските източници, използвани от Йоан Екзарх при съставянето на „Богословие“. С книжовната дейност на Йоан Екзарх Анна-Мария Тотоманова (София) свърза един от известните историографски текстове на старобългарски език в доклада си „Кой е преводачът на хронологическата компилация, известна като славянска версия на Хрониката на Георги Синкел?“. На базата на лингвистичен анализ на лексикалните особености на хронологическата компилация и съпоставката им с данните от старобългарски паметници от Х в. Тотоманова изказа тезата, че преводът на хрониката е изготвен в Преслав от Йоан Екзарх или от книжовник от неговия кръг. В кратката научна дискусия, която поради твърде наситената програма и притискащото време се състоя в края на целия симпозиум, Христо Трендафилов

подкрепи тази теза и по-специално атрибуцията на творбата към творчеството на Йоан Екзарх. Оригинални старобългарски съчинения от IX–X в., а именно словата на св. Климент Охридски, бяха обект на литературоведския доклад на Антоанета Буюклиева (Бургас) „Библейските цитати в словата на Климент Охридски“. С разбиране за религиозно-духовната функция на проповедта и за повелите на конкретния исторически контекст, в който са били съставени словата на охридския светител, Буюклиева анализира творческата стратегия на автора при включването на препратки към Светото писание в неговите омилетични творби и убедително доказва, че тази стратегия е насочена към построяването на емоционален, въздействащ, разбираем текст със запомнящи се библейски максими, който да приобщи новопокръстените към християнския мироглед.

Участието на България и нейната книжнина в културното възможване на другите православни славянски страни след бляскавата епоха на Златния век бе очертано от докладите на Лиля Мончева (Шумен) и Радослава Станкова (София). Безспорният ръководен талант на Охридския архиепископ Йоан Дебърски, живял в края на X и първата половина на XI век, бе разкрит чрез анализ на конкретни исторически документи в изложението на Мончева „За мъдростта на Ярослав Мъдри“. Изследователката проследи възможността за проникване на старобългарските образци през Охрид в руската култура по времето на Ярослав Мъдри, по времето на когото тя се приобщава към християнството. Приемствеността в старата сръбска литература от старобългарската традиция бе разгледана от Радослава Станкова (София). В доклада си „Кирило-методиевски традиции в Сърбия през XIII–XIV век“ тя изтъкна ролята на Охридската архиепископия за трансмисията на наследството на Преславската книжовна школа и по-нататъшното му развитие сред сърбите.

Ръкописи или текстове, които са създадени в диапазона между XI и XVII в., които по един или друг начин отправят към Златния век, бяха теми на пет от докладите. Диана Димова (София) в доклада си „Лекарственикът в Псалтира на Димитър“ предложи палеографски и езиковедски наблюдения над текста на медицинските рецепти, записани в синайски глаголически кодекс от XI–XII в., известен като Псалтир на Димитър Олтарник. Тя съпостави езика на този паметник със старобългарската норма на езика и очерта в Лекарственика специфични диалектни особености, характерни за Източна България. В доклада си „Аргировият триод – ранни езикови и текстови пластове“ Андрей Бояджиев (София) сравни старозаветните текстове в този ръкопис (от края на XII или началото на XIII в.) с други преписи на същите текстове в триоди, пентикостари и паримейници, както и с цялостни издания на Стария завет. Анализът показва, че редакцията на превода на Стария завет в изследвания паметник не е позната от други кодекси, като е най-близка до архаичната паримейна редакция. Този резултат отведе автора до заключението, че текстовете на старозаветните откъси, по същия начин както и песнопенията в ръкописа, са били редактирани преди

или по време на включването им в Аргировия триод. Архаичните традиции на Преславската книжовна школа, съхранени през XIV в., бяха обект на доклада на Цветанка Янакиева (Шумен) „Цар-Иван-Александровият сборник от 1348 г. – от Златния към Сребърния век“. Изследователката съсредоточи вниманието си основно върху превода на „Въпроси и отговори към княз Антиох“ от Атанасий Александрийски и установи, че протографът на текста е старобългарски, с белези на т.нар. „късен Преслав“. Три български хроники от XVI в. – Висарионов, Сарандапорски и Беляковски летопис – бяха обект на проучване в доклада „Късносредновековните кратки хроники и връзката им с книжнината на Златния век“, представен от Деница Петрова (София). Авторката се спря на първата част на хрониките, която съдържа библейската история, и потвърди безспорната им връзка с образци от Златния век, доколкото и трите текста се базират на кратката хроника на патриарх Никифор, преведена на старобългарски език още в края на IX или началото на X в. Първото печатно издание на славянския Цветен триод в неговата търновска редакция, реализирано в Краков в края на XV век, бе разгледано в доклада на Мирослава Вронковска-Димитрова (Бидгошч, Полша), изнесен на български език, „Лексиката в първия печатен Цветен триод (1491 г.) спрямо Кирило-Методиевото наследство и лексикалните трансформации в книжовните центрове Преслав и Търново“. Чрез анализ на лексиката и сравнение, от една страна, с ключови старобългарски кодекси като Супрасълския сборник, а от друга – с църковнославянския Цветен триод, Вронковска установи, че текстът на първия печатен Пентикостар е базиран на много стабилна ръкописна традиция – словният му състав е неоспоримо преславски, с минимални изменения от страна на търновските книжовници.

Група доклади изследваха култа към Светите братя, присъствието на спомена за тях и за Златния български век в по-късни произведения или, без да са пряко свързани с двете годишнини, на които бе посветен симпозиума, имаха юбилейни теми, избрани да почетат годишнината от създаването на славянската писменост. В доклада „Книжовното дело в средновековна България през призмата на езика“, представен от Татяна Илиева (София), авторката предложи прецизен семантичен анализ на старобългарската лексика, която назовава реалии и действия, свързани с писмеността. Разгледан бе както етимологичният произход на тези думи, така и интересният семантичен развой на някои от тях от древността до днес – например на лексемите с корен -пис-/-пъс-, при които ясно се отчита развитие на значението от означаване на рисунки и пиктограми през буквеното писмо до идеята за съчиняване на текстове. Семантичен и синтактичен анализ на определен тип устойчиви текстови формули бе представен от Данко Георгиев (Шумен) в доклада му „Функции на благословиите в маргиналните текстове“. Авторът предложи подробна класификация на благословиите като вид реторически формули в средновековните славянски текстове, с което внесе интересни акценти в жанрологическите и стилистичните проучвания в палеославистиката.

Литературното възпоменаване на Светите братя и на Златния век с теми, мотиви и интертекстуални препратки в по-късни творби бе обект на анализ в три доклада. Литературоведското изследване на Илиана Чекова (София) „Кирило-методиевската тема в староруския летопис Повесть временных лет“ разкри видими и скрити литературни паралели между дейността на Солунските братя и явления от руската история, както и между българския Златен век и епохата на християнизирването на Русия. Българската възрожденска визия за Кирило-Методиевото дело или изобщо за миналото на България и света бе представена в докладите на Олга Пърличева (София) и Ивета Рашева (София). В експозето си „Кирило-методиевските традиции в книжовната дейност на Григор Пърличев. Пърличев като историк“ внучката на писателя изнесе неизвестни данни за творчеството на Пърличев от архива му в Скопие. Изследователката съобщи за една непозната за науката „Кратка история на България“, написана от Пърличев, и представи пред аудиторията неговите съждения в сентенциозен стил за миналото на Гърция. Вариативността на топоса за покръстването на българите във възрожденската му проекция бе обект на проучването на Ивета Рашева (София) под заглавие „Концептът за участието на първоучителите св. Кирил и св. Методий в българското покръстване у Добри Войников“. Авторката показва как легендарното сведение за пребиваването на създателите на глаголицата в България присъства и функционира в редица творби на Добри Войников от различни жанрове – наративни текстове, драма и стихотворения, – като съпостави разнообразното разгръщане на топоса в тези произведения и в Паисиевата история.

Православното почитане на Солунските братя светци от епохата на Възраждането до днес бе предмет на доклада на Стефан Стефанов (Шумен) „Църковнославянските служби на св. св. Кирил и Методий в съвременното богослужение (богословско-литургически аспекти)“. Изследователят проследи как празникът на славянските просветители се установява на 11 май и как постепенно се появяват указания в печатните типичи за богослужебното честване на български светии. Особен акцент в проучването бе поставен върху историята на църковната служба за св. Кирил и св. Методий, издадена за пръв път от йеромонах Неофит Рилски и впоследствие основно преработена от левкийския епископ Партений. Съвременната църковна употреба на определени химнографски творби от гледната точка на богослужебния устав бе обект на доклада на Румяна Малчева (Шумен) „Рождественските катавасии в източното църковно пеене“. В допълнение авторката характеризира жанровата специфика на химнографския канон и даде основна информация за съдържанието на заключителните строфи (наричани катавасии) към всяка от песните на двата византийски канона, изпълнявани на празника Рождество Христово.

В доклада си „Булгариана, българският вариант на Еуропеана“ Мариана Дамова (София) изнесе информация за сайта www.bulgariana.eu, предназначен

за публикуване на дигитални изображения на ценни материални обекти и книжовни паметници от културното наследство на България и свързан с основния сайт www.eugoreana.eu, представящ европейското културно наследство. Изтъкната бе актуалната тенденция дигиталните библиотеки да се свързват помежду си, за да може ползвателят чрез система от препратки да достига до достоверна информация за обекти и лица, експонирани в документите от тези библиотеки.

Международният симпозиум във Велики Преслав завърши с кръгла маса под наслов „Цар-Симеоновият исторически сборник“, на която бяха представени шест доклада върху конкретни текстове в ръкописа, известен по руски препис от XV в. (№ 902/1468 днес в РГАДА (Руския държавен архив) в Москва), наричан Архивски или Юдейски хронограф. Езиковата специфика на старобългарския превод на първата библейска книга, включена заедно с тълкования от различен тип източници в Цар-Симеоновия сборник, бе предмет на анализ в доклада на Мария Тихова (Шумен) „Архивският хронограф (XV век) и книгата Битие“. Авторката разслои Кирило-Методиевия от преславския пласт в езиковата тъкан на библейските текстове и заключи, че в лингвистично отношение текстът на „Битие“ в кодекса от XV в. е компилативен. Подредбата и точното съдържание на десетте Божии заповеди в състава на изследвания кодекс бяха коментирани в проучването на Грета Стоянова (Шумен) „Декалогът в Архивския хронограф“. Авторката потърси възможни обяснения за важни различия между текста на заповедите в библейската книга „Изход“ и текста им във „Второзаконие“ според Юдейския хронограф, като посочи някои вероятни източници и влияния като например творчеството на Филон Александрийски. Функцията на вечния град като топос и концепт в редица текстове от Архивския хронограф бе анализирана от Христо Трендафилов (Шумен) в доклада му „Рим в Цар-Симеоновия исторически сборник“, наситен с наблюдения и оценки на факти от средновековната история. Към конкретното проучване на споменаванията на Рим в кодекса Трендафилов прибави някои важни паралели от други текстове.

Останалите три прочетени доклада в рамките на кръглата маса бяха посветени на три от историческите съчинения в същия сборник на цар Симеон. В проучването си „Хрониката на Йоан Малала в Архивския хронограф“ Йорданка Московска (Шумен) синтезира досегашните изследвания по въпроса и предложи свои наблюдения върху съдържанието на Хрониката от Йоан Малала. Авторката постави произведението в историческия контекст на новопокръстена България и така обясни защо през X в. са били преведени на старобългарски само онези глави от съчинението, в които е представен актуалният за Златния век преход от езичество към християнство. Прецизен лингво-текстологичен анализ бе предложен от Ростислав Станков (София) в изложението му „Старобългарският превод на Хрониката на Георги Амартол и Архивският хронограф“. Езиковедът коментира съществуващите научни трудове върху този превод и представи

примери, в които текстът в Архивския хронограф бе съпоставен с останалите преписи на Хрониката. На базата на езиковите данни, извлечени чрез систематичното проучване на ръкописната традиция, Станков предложи своя датировка на славянския превод на Хрониката на Георги Амартол. Съчинението на Йосиф Флавий бе център на вниманието на Анета Тихова (Шумен) в доклада ѝ „Някои наблюдения върху езиковите особености на История на юдейската война от Йосиф Флавий в Архивския хронограф“. В противовес на повечето изследвания, представени на симпозиума, в които обект на интерес бе преди всичко архаичният пласт в изучаваните текстове и артефакти, докладът на А. Тихова бе съсредоточен върху новите езикови явления в текста на Флавий според превода му в Архивския хронограф. Тя очерта някои следи от навлизането на говоримия език, например членните местоименни форми, опростяването на падежните окончания и сложните форми на прилагателните и числителните имена.

На 1 ноември в Археологическия музей във Велики Преслав бяха открити две изложби – „Съкровище на Словото“, дело на учени от Института за литература при БАН и уникалната експозиция „Епиграфски паметници от манастира при с. Черноглавци“, подготвена от музея със съдействието на Тодор Балабанов. Водеща роля при откриването на двете изложби имаше директорът на Археологическия музей Пламен Славов.

Откриването на международната конференция в Деня на народните будители бе едно признание, че всички научни прояви, посветени на чествания юбилей, са особено активен начин за съхраняване на културната памет. Научният форум допринесе съществено за отбелязването на годишнината от българската и международната общественост. Участниците внесоха нови важни приноси в проучването на историята на славянската писменост и на преславското книжовно средище, където се разгръща Златният век на българската литература и култура.

Регина Койчева

Научна конференция „Европейските измерения на делото на св.св. Кирил и Методий“

Посолството на Р България при Ватикана и Малтийския орден организира на 21 ноември 2013 г. в зала „Бенедикт XVI“ в Папския университет на Светия Кръст в Рим научна конференция на тема „Европейските измерения на делото на св.св Кирил и Методий“. Проявата бе финансирана по програма „Коммуникационна стратегия“ на Министерския съвет и може да се приеме и като заключителна проява на голямата общонационална и международна българска програма за честване на 1150-годишнината от създаването на българската и славянска азбука и Великоморавската мисия на светите Солунски братя, Съпокровители на Европа. С доклади на високо научно равнище участваха видни изследователи кирилometодиевисти от Италия и България: проф. Марио Капалдо от Римския университет „Сапиенца“, член на Националната академия „Линчеи“, проф. Красимир Станчев от Трети римски университет, член на Академия Амброзиана (Милано), проф. Боряна Христова, директор на Националната библиотека „Св.св. Кирил и Методий“, проф. Анна-Мария Тотоманова, ръководител на Катедра „Кирилometодиевистика“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, проф. Анисава Милтенова, ръководител на Направление за старобългарска литература в Института за литература на Българската академия на науките, проф. Надежда Драгова, дългогодишен изследовател в Института за балканистика при БАН, проф. Даринка Караджова от Югозападния университет „Неофит Рилски“ и лектор в Римския университет „Сапиенца“.

В своето уводно слово новоназначеният посланик във Ватикана и Малтийския орден проф. Кирил Топалов, председател на Комитета за национално и международно честване на Кирило-Методиевото дело, очерта значимостта на това дело за създаването на българската и славянската писменост и култура. Той подчерта и важната роля в реализирането на това дело на Светия престол, който чрез папа Адриан II през IX век освещава славянските книги, разрешава славянското богослужение и така отваря пътя за духовното развитие на славянския свят, чиято най-мощна изява е създаването на българската култура, изиграла основополагаща и решителна роля и за изграждането на останалите славянски култури.

В съвременен план той подчерта важното значение на разрешеното от Светия престол православно българско богослужение в една от най-централните римски католически църкви „Св.св. Викентий и Анастасий“, както и на ежегодните срещи на български делегации на най-високо равнище с папата и поклонението им на гроба на св. Кирил в базиликата „Св. Климент“ в Рим, като изключително

важно послание на Светия престол към цялото българско общество за сближение на християните около общочовешки духовни ценности, за голямото значение на поддържането на основополагащите за културната идентичност на един народ традиции, за зачитането от страна на Светия престол на огромния български принос в развитието на европейската и световната култура. Това е теза, която проф. Топалов не пропуска да развие при всички свои срещи на всички равнища във Ватикана – от папа Франциск до висшите ръководители на папските институции.

В своя доклад „*Prolegomeni* към новото критическо издание на Пространното житие на Константин-Кирил“ проф. Марио Капалдо изложи основните принципи, на които се базира подготвяното от него и от проф. Кристиано Дидди ново критическо издание на Пространното Кирилово житие, което ще бъде реализирано съвместно с Кирило-Методиевския научен център при БАН. Проф. Капалдо наблегна на разликите между „критика на текста“ и „текстология“, както и между „затворена“ и „отворена“ традиция при препредаването на един стар текст през вековете, като изтъкна, че Пространното житие на Кирил предлага по принцип една затворена традиция (с изключение на някои отделни пасаж), което позволява възстановяване на архетипния текст.

Проф. Красимир Станчев от Третия римски университет се спря на развитието на кирило-методиевската идея в старославянската и православнославянската традиция. Цитирайки примери от многобройни текстове от различни епохи, той се постара да покаже как общославянската идея, заложена в самото Кирило-Методиево дело и намерила израз както в „Проглас към Евангелието“, така и в най-стария литературен цикъл, посветен на тях (IX–X век), от XI век нататък претърпява редица изменения, които я поставят в служба на патриотичната идеология на формиращите се отделни славянски народности в ареала на *Slavia Orthodoxa*, преди всичко на българи и на руси, но също така с някои интересни моменти и в сръбската традиция.

В своя доклад „Българските азбуки и старобългарският език“ проф. Анна-Мария Тотоманова разгледа структурата на глаголицата като свещено и мисионерско писмо, създадено от св. Константин-Кирил и връзката ѝ с възприетата по-късно от българската държава кирилица. Тя разгледа причините за замяната на глаголицата с кирилицата, като направи обзор на политическите, икономическите и идеологическите фактори, като съществуващата вече традиция да се пише с гръцки букви, близостта с Византия, за която глаголицата остава твърде екзотично писмо, по-лесната усвояемост на кирилицата и по-бързото създаване на книги с тази азбука. Същевременно постави и въпроса за функциите на създадената от Светите братя *lingua sacra* и в тази връзка разгледа названията на старобългарския език в научната литература. Специално бе подчертана ролята на българските владетели княз Борис и цар Симеон, чиято далновидност е

основният фактор за запазването и разпространението на славянската писменост сред останалите православни славяни и сред власите и молдавците.

В доклада си „Преводната катехитична литература в контекста на Кирило-Методиевата мисия“ проф. Анисава Милтенова разгледа някои основни текстове в катехитичната литература, които подготвят за кръщение – Символа на вярата, Господнята молитва, Блаженствата и Десетте Божи заповеди и тълкованията върху тях. В най-ранния период на старобългарската литература те се разпространяват не само в обкръжението на литургически текстове, но се включват и в сбирките от въпроси и отговори върху основите на християнската вяра (тълкования на евангелските притчи, тълкования на събития и имена на личности от Стария и Новия завет и др.). Към катехитичните съчинения от Кирило-Методиевата епоха се отнасят и такива, които са съставени от сентенции и кратки назидателни поучения с лесно запомняща се мнемоническа форма. Такъв е например т.нар. Стословец, компилативно съчинение, съставено от 100 мъдри изречения, което се разпространява в най-ранните сборници, предназначени за образование и упражняване във вярата (Княжеския изборник, известен в руски препис като Изборник от 1076 г. и др.). Стословецът се преписва в руската, сръбската и българската литература дори до XV–XVI век и пази архаични особености на езика.

Докладът на проф. Боряна Христова представи развитието на култа към светите Кирил и Методий от първите следосвободенски години в България (след 1878 г.) до днешния ден – от началото на старобългарската писмена култура до юбилейната 2013 година, посветена на 1150-годишнината от Моравската мисия. Проучването, което почива на множество журналистически и документални източници, разглежда култа по две основни линии – честването на деня на Солунските братя 11/24 май (наричан често в миналото „свещения български ден“) и назоваването на различни институции с техните имена. Честванията на първоучителите вървят на приливи и отливи, понякога с много пищност и тържественост, друг път тържествата са притихнали и сякаш тъжни, но неизменно провеждани с чувство на патриотизъм и заслужена гордост. В техните „върхове“ и „спадове“ се оглежда по много интересен начин цялата нова история на България. Разгледани са в уедрени мащаби три основни периода – 1878–1944; 1944–1989; 1989–2013 г. Подробно са разяснени в доклада причините, поради които единственият период, в който няма истинско честване на техния празничен ден, е между 1947 и 1956 г. Днес 1 369 институции, основно читалища, училища и храмове носят имената на св.св. Кирил и Методий и още 19 на Седмочислениците – заедно и поотделно. Един от последните български храмове – този в Добрич, осветен през м. септември т.г., е посветен на св. Климент Охридски. На тях се кръщават висши училища, библиотеки и даже един хотелски комплекс в местността Траката край Варна. Името „Св.св. Кирил и Методий“ днес с гордост носи и Националната библиотека в София. Докато се стигне до

това „кръщаване“ (след името „Държавна библиотека Васил Коларов“) обаче се минава през някои перипетии, които бяха подробно описани в доклада.

Проф. Надежда Драгова се спря на проблема „Азбуката *глаголица* и Свети-Кириловата теософия за образното богопознание“. Докладът се основава върху „азбучен акростих – откровение на Светата Троица“, написан според авторката от Константин-Кирил Философ при създаването на първославянското писмо. Първата дума в поредния стих дава името на съответната буква. Популярното наименование на азбуката *глаголица* означава азбука на Светата Троица (буквата *Г* „*глагол*“ има цифрова стойност *три*). Тази авторова творба обяснява графиката на глаголицата като писмо от рисувани символи. Тя разкрива защо Константин Философ се откроява в Рим като адепт и пропагандатор на „книгите ареопагитики“, които обосновават „образното богопознание“ като индивидуално достояние. Движението на иконопочитанието във Византия през IX в., защитавано чрез тази философия, се характеризира днес като „първи византийски ренесанс“.

Докладът на проф. Даринка Караджова „Делото на светите братя Кирил и Методий и Паисиевата „История славянобългарска“ се основаваше на частта в „История славянобългарска“, озаглавена „За славянските учители“, в която се излага животът на св. св. Константин-Кирил Философ и Методий, синове на сановника Лъв. Паисий свързва делото им с жизнени проблеми на българската народност. Хилендарският монах използва спомена за светите братя като зов за активизиране на силите на народа и като източник на гордост. Особено важно е това, подчерта авторката, че Паисий успява много точно да улови основополагащата роля на славянската проблематика. Той извлича историческата значимост на делото на славянските просветители и от житийни фигури в църковнославянския ритуал ги очертава като исторически фигури, т.е. отнася тяхното безсмъртно дело към един нов тип знание – на историческата памет.

В изпълнената до краен предел академична зала „Бенедикт XVI“ присъстваха много представители на дипломатическия корпус към Светия престол, политици, представители на Държавния ватикански секретариат, италиански учени, журналисти и студенти, както и представители на Българския културен институт в Рим. Във финалната дискусия бяха зададени въпроси, на които водещите проф. К. Топалов, проф. М. Капалдо и проф. Кр. Станчев, както и докладчиците, отговориха изчерпателно. Разговорите и обсъждането на разгледаните в научните изложения становища продължиха дълго и след официалното приключване на конференцията.

Веска Берова

Петдесет години българистика в Киевския национален университет „Тарас Шевченко“

През тази година българистите в Киевския национален университет „Тарас Шевченко“ честват двоен юбилей – 50 години от изучаването на български език и 40 години от въвеждането на специалността „Българска филология“. По инициатива на наскоро основания Център по българистика към Катедрата по славянски филологии и с подкрепата на Българското посолство в Украйна и Института за литература при БАН се проведеха дни на академичната българистика. Патрон на честванията беше вицепрезидентът на Р България Маргарита Попова.

Дните на българистиката бяха изпълнени с разнообразни научни събития. Те събраха студенти, преподаватели, гости, българисти, украинисти и слависти от България и университетски центрове в Украйна на интересни и плодотворни срещи, дискусии и разговори за настоящето и бъдещето на украинската българистика.

От наситената програма ще се запомни кръгът от лекции, който изнесоха университетски преподаватели и учени от България. Проведе се среща-разговор със софийските украинисти – доц. д-р Албена Стаменова и д-р Райна Камберова от СУ „Св. Климент Охридски“. Срещата откри нови възможности и формати за академичното обучение на разменни начала между киевските българисти и софийските украинисти. Разнообразните в тематично отношение, провокативни и концептуално издържани академични лекции на доц. Стилян Стоянов (ЮЗУ) „Културата и литературата на попфолка“, на доц. Таня Стоянова (ЮЗУ) „Развойни процеси в българската детска литература“, на проф. Панайот Карагъзов (СУ) „Ренесансът и България“, на доц. Елка Димитрова (ИЛ – БАН) „Българският литературен модернизъм – очертания на явлението и изследователски перспективи“ и на доц. Петко Христов (ИЕФЕМ – БАН) „Развойни процеси в българската етнография и етнология като академична дисциплина“ създадоха отлична творческа и дискуссионна атмосфера. Познати и непознати факти и явления, концепции и идеи от българската литература и култура получиха новаторска трактовка.

Доц. Елка Димитрова представи проекта „Дигитализация и концептуализация на литературното наследство на българския модернизъм“ на направление „Нова и съвременна българска литература“ на Института за литература. Презентацията се превърна в неочакван подарък за студентите българисти и техните преподаватели. Те получиха нагледен достъп до цялата литературна периодика на модернизма, позната им досега само от учебници и изследвания.

Отделен блок в програмата на тържествата беше т.нар. „студентска работилница“. В нея взеха участие студентите българисти от IV и VI курс, които представиха свои разработки – доклади, анализи и есета върху актуални литературни и езикови теми. Работите на магистрите Костантин Корлуков, Настя Соловицка и Виктория Госарчук предложиха интересни и неочаквани ракурси към текстове на Николай Хайтов и Виктор Пасков, а бакалаврите Татяна Володарска, Ирина Бакуменко и Женя Петик интерпретираха традиционни и малко познати проблеми от творчеството на П. К. Яворов, Елин Пелин и Й. Йовков. Добро впечатление направиха професионално издържаните езиковедски доклади на студентите Вероника Попсуй и Наташа Бриченко. Те представиха части от своите бакалавърски работи, изготвени под научното ръководство на доц. Олена Чмир.

Централното събитие на юбилея се оказа академичното тържество на 1 ноември 2013 г. То отбеляза началото на международната научна конференция „Българският език, литература и култура в съвременен контекст“, събрала високи гости от академичните среди, български дипломати, преподаватели и учени, представители от различни университети в Украйна и България, възпитаници на специалността, членове на украинско-български обществени и културни институции.

Академичното тържество се откри от проф. Олга Паламарчук – ръководител на Катедрата по славянски филологии. Тя очерта ключовото място на българистиката сред славянските езици и култури. Постиженията на академичната българистка получиха висока оценка и от заместник-директора на Института по филология към КНУ проф. Олена Снитко. В своето слово Кр. Минчев, посланик на Р България в Украйна, подчерта подкрепата на българската държава за развитието на академичната българистика: „Преди една година точно на този ден се роди идеята за отваряне на български център в Катедрата по славистика във вашия институт. С подкрепата на вицепрезидента на Р България Маргарита Попова на 24 май 2013 г., на 50-годишнината от стартирането на българския език, както и на 40-годишнината от основаването на специалността „Български език и литература“, се откри този дългоочакван Център за български език, литература, култура и история в Киевския национален университет – най-престижният университет в Украйна. Една мечта се превърна в реалност“. Посланик Минчев връчи поздравителен адрес от вицепрезидента Маргарита Попова на директора на Центъра по българистика доц. Олена Чмир. Лекторът по български език, литература и култура, доц. Мариета Иванова-Гиргинова, подчерта заслугите на Лектората и всеотдайната работа на българските лектори за развитието и успехите на специалността. Тя предаде най-топлите поздравления на колегите си от Института за литература при БАН.

За своеобразната мисия на преподавателя българист говори Весела Залогина, председател на културно-просветно дружество „Родолюбие“. Тя подари на

Центъра по българистика школки звънец – реликва и символ на българското образование. Значимостта на българското образование и култура на украинска земя се отбеляза в поздравленията на проф. Юрий Седих, председател на асоциацията „Украйна–България“ и Лариса Костина, директор на Лицей № 293 в Киев, където в продължение на 20 години се изучава български език. Множеството приветствия и изказвания се запомниха със своята топлота и правдивост, с точните анализи и факти, с тънкото и професионално открояване на онези невидими механизми, които превръщат академичното обучение в творчески процес и в ежедневно тайнство. В тях прозвучаха спомени и преживявания, споделени трудности и незабравими моменти, оценки, благодарности и похвали, които институциите дадоха на всеотдайната работа на университетските преподаватели и сътрудници.

Тържествената част на международната конференция завърши с художествена програма в чест на празника на българските будители. Студентите българисти припомниха историята и символиката на празника – част от борбата за национално утвърждаване на българската духовност и култура. Те поздравиха присъстващите с музикална програма. Тържеството съчета по вълнуващ начин символиката на Деня на народните будители с откровена равносметка на работата, трудностите, постиженията и бъдещото развитие на академичната българистика в Киев.

Работната част на Конференцията се откри с пленарните доклади на доц. Олена Чмир „Българистиката в Киевския университет“ и на проф. Панайот Карагъзов, декан на ФСФ към СУ и директор на Летния семинар по българистика, „Летният семинар по българистика към СУ „Св. Климент Охридски“ през ХХІ век“. Двата доклада сглобиха една съвременна картина на българистиката. Те не само направиха равносметка на постигнатото дотук, но и откриха зърната на бъдещото развитие на българистиката. Самата Конференция протече в две секции с 6 лингвистични и 11 литературоведски доклада. Те очертаха широк тематичен кръг и разискваха актуални, значими и спорни въпроси от историята, теорията и рецепцията на българската литература, култура и език. Докладите от конференцията ще бъдат публикувани в отделен раздел на ежегодното издавания и престижен университетски сборник „Компаративні дослідження слов’янських мов і літератур“

Мариета Иванова-Гиргинова

ПРОФИЛИ

Замфира Михаил на 75 години

В съвременната румънска лингвистика проф. д-р Замфира Михаил се нарежда сред най-изтъкнатите учени. Научните ѝ интереси са разностранни, а многобройните ѝ изследвания, високо ценени и цитирани в страната и в чужбина, отразяват задълбочени познания в областта на общото езикознание, историята на румънския език, етнолингвистиката, лингвистичната география, етимологията, балканското езикознание, историята на румънската литература и на румънската култура, културната антропология. Всеобхватността на тези познания обяснява и широкия спектър от проблеми, анализирани в интердисциплинарните ѝ трудове.

Самата Замфира Михаил се определя като езиковед. В автобиографичното есе „Защо станах лингвист?“¹ тя отговаря простиичко: „(...) защото обичам да чета лингвистични изследвания и изпитвам нужда да познавам лингвистичните идеи и теории“. Вероятно тази потребност води девойката, израснала в семейство на интелектуалци, завършила първа по успех престижна девическа гимназия в Яш и получила правото да се запише без изпит в който пожелае университет, тъкмо във Филологическия факултет, в специалност „Румънски език и литература“. Научните ѝ занимания започват още в студентските години и веднага след блестящото си дипломиране през 1958 г. тя е разпределена в Центъра по лингвистика, история на литературата и фолклор в Яшкия филиал на Румънската академия на науките.

През 1971 г. с конкурс е назначена в Института за югоизточноевропейски проучвания в Букурещ, където работи до 2000 г., израствайки в научната си кариера до старши научен сътрудник I степен. От 2000 до 2009 г. е преподавател по общо езикознание в университета „Спиру Харет“ в Букурещ, където е избрана за професор и ръководи Катедрата по филология. Продължава обаче да сътрудничи на Института, който е напуснала, и да бъде член на редакцията на сп. *Revue des études sud-est européennes*.

¹ Pourquoi suis-je devenue linguiste? – In: *De ce am devenit lingvist? Omagiu academicianului Marius Sala*. București, 2012. 252.

Дълъг и много успешен е пътят на Замфира Михаил в науката. През 1974 г. защитава своята докторска теза на тема „Терминология на румънската народна носия в сравнителна югоизточноевропейска етнолингвистична перспектива“, едно образцово етнолингвистично изследване, публикувано през 1978 г.², за което авторката получава наградата „Тимотей Чипариу“ на Румънската академия на науките. Книгата е оценена високо от специалистите и за нея са публикувани 28 положителни рецензии от изтъкнати езиковеди в Румъния и в чужбина. Изследването в нея е новаторско, включва изключително богат лексикален материал както от румънските диалекти, така и от различни балкански езици и показва фини наблюдения и сериозен анализ, чиито изводи са прецизно аргументирани. За първи път в румънската наука Замфира Михаил картографира тук данните от анкетата за проучване на румънския език на Б. П. Хашдеу, осъществена в края на XIX в., и анализира езиковите данни в развитие. Би могло да се каже, че тя полага началото на етнолингвистичните изследвания в съпоставителен план в балканското езикознание. Неслучайно нарича етнолингвистиката (като включва тук и лингвистичната география) своята „първа и последна любов“³. Във всички свои съпоставителни изследвания анализира богат диалектен материал, изяснява редица въпроси, свързани с лексикалните взаимоотношения между балканските езици, и често предлага нови етимологии⁴. Трудно е да се обхване цялото богатство от проблеми, намерили място в нейните трудове. За нас е важно да отбележим и българистичните ѝ занимания. В няколко отделни статии тя насочва вниманието си към румънското и арумънското лексикално влияние върху българския език, както и към някои проблеми на българския книжовен език през XIX в. Проявява интерес и към славянските ръкописи и рецензира критични издания в Румъния и в чужбина.

Огромното ѝ научно творчество (470 заглавия до 2013 г.) включва още учебници (6 издания на учебник по общо езикознание в съавторство), публикации на ръкописи и архивни документи, речникови статии за академичния речник на румънския език (DLR). За критичното научно издание от 1988 г. на първия цялостен превод на Библията на румънски език, направен през 1688 г., колективът, в който участва Замфира Михаил, получава наградата „Б. П. Хашдеу“ на Румънската академия на науките, а академичната награда „Еудоксиу де Хурмузаки“ е присъдена на нея и нейния баща, Паул Михаил, за публикуването на документи на румънски език от Бесарабия от периода 1812–1830 г.⁵ Всички тези награди са знак за заслуженото признание, което получава винаги нейната научна дейност.

² *Terminologia portului popular românesc în perspectiva etnolingvistică comparată sud-est europeană*. București, 1978.

³ Pourquoi suis-je devenue linguiste?... p. 258.

⁴ Вж. книгата ѝ *Etimologia în perspectivă etnolingvistică*. București, 2000.

⁵ Mihail, Z. Mihail. *Acte în limba română tipărite în Basarabia I (1812–1830)*. București, 1993.

Сред трудовете ѝ важно място заемат рецензиите – с внушителния брой 155. Трудно ще се намери друг учен, който да е отделил толкова много време, за да популяризира колегиално и добронамерено публикациите на своите събратя по интереси. Книги от различни области – румънска литература, история на книгата, културни взаимоотношения, лингвистика и етнолингвистика, културна антропология – намират път към своите читатели чрез нейните задълбочени, ясно формулирани и точни оценки. Преди няколко години приятели и колеги на Замфира Михаил от Кишинев събраха и издадоха тези рецензии в един том с много подходящо заглавие – „155 книги в една книга“⁶, която книга е плод не само на непресъхващия интерес на авторката към лингвистични и към филологически изследвания, но и на желанието ѝ да сподели прочетеното, да го направи достъпно и за други.

Със Замфира Михаил ни свързва дълго ползотворно сътрудничество и искрено приятелство, започнало с общата ни работа по междуакадемичен проект на тема „Етнолингвистични извори за югоизточноевропейската цивилизация“. Това сътрудничество, замислено още в 1992 г. от нея и от проф. Максим Младенов, започна реално през 1995 г. и продължава до днес, подновявано на всеки три години с нови проекти. Много конференции и кръгли маси бяха организирани от участниците в тези проекти, бяха публикувани и няколко сборника с материали от тях. Замфира Михаил беше винаги сред основните организатори, винаги дейна, с много идеи, но без да изтъква себе си, без да критикува пропуските на колегите си, без да парадирва с широките си познания. И това не са единствените проекти, в които се включва румънската ни колега. Тя е инициатор и член и на международни румъно-руски и румъно-молдовски научни екипи. Подготвя представянето на 5000 термина и 400 илюстрации в международното издание „Les outils dans les Balkans du Moyen Âge à nos jours“. Vol. 1–2. (1986).

Замфира Михаил се представя успешно на множество конгреси и конференции, национални и международни, в Румъния и в чужбина. Нейните доклади и изказвания се посрещат винаги с интерес. Авторитетът ѝ в научните среди определя избирането ѝ в множество международни научни комитети, комисии, асоциации, редакционни колегии на престижни списания.

Целият ѝ живот е посветен на науката, но тя далеч не е сух и резервиран учен, потънал в дълбоките си мисли. Истинско удоволствие е да се общува с нея. Винаги топло усмихната, готова да каже добра дума, да изрази съчувствие, да успокои, но и да похвали, да окуражи, да даде идеи и да сподели собствените си научни дирения – един сърдечен, благодарен на съдбата си човек, който носи само радост на околните.

⁶ 155 de cărți într-o carte. Chișinău, 2010.

През миналата година Замфира Михаил навърши 75 години. От сърце ѝ желаем да бъде здрава, да реализира всичките си научни планове и още дълги години да се радва на обичта и уважението на близките и колегите си.

Василка Алексова

Избрана библиография

1. Manuscrite slave în colecții din Moldova (I). – *Romanoslavica*, XVIII, 1972, 256–315 + 2 fotocopii [în colaborare cu Paul Mihail].
2. Manuscrite slave în colecții din Moldova (II). – *Romanoslavica*, XIX, București, 1979, 33–76 [în colaborare cu Paul Mihail].
3. Renseignements ethnolinguistiques sur la religion populaire dans le Sud-Est européen. – *Revue des études sud-est européennes*, XXXV, 1997, nr. 3-4, 171–180.
4. Problèmes du bulgare littéraire durant la période des luttes pour un Etat national bulgare (XIXe siècle). – *Revue des études sud-est européennes*, XX, 1982, nr.4, 415–420.
5. Aria de răspândire a împrumuturilor românești în limba bulgară. – *Analele Universității din București*, Seria Limbi și literaturi străine, 1979, II, 52–58.
6. Aromunische Elemente im Bulgarischen. – *Revue des études sud-est européennes*, XVII, 1979, nr.2, 397–407.
7. La méthodologie de la recherche comparée du lexique des langues sud-est européennes. – *Revue des études sud-est européennes*, XVII, 1979, nr.1, 107–122.
8. Interdependance of Traditional Cultures of Europe and other Continents. – In: *Problems of the European Ethnography and Folklore*, Moscou, 1982, 149–151.
9. Problèmes du bulgare littéraire durant la période des luttes pour un Etat national bulgare (XIXe siècle). – *Revue des études sud-est européennes*, XX, 1982, nr.4, 415–420.
10. Synonymy in the Bulgarian Social-Political Terminology in Use in the Latter Half of the Nineteenth Century. – *Southeastern Europe. L'Europe du Sud-Est*, California State University, Bakersfield, vol.11, 1984, nr.1, 43–52.
11. Mișcări sociale și reflectare terminologică în limba bulgară în sec. al XIX-lea. – In: *Cercetări de istorie și civilizație sud-est europeană*, II (1985), București, 1986, 196–201.
12. Les outils dans les Balkans du Moyen Âge à nos jours. Sous la direction de André Guillou. I. Nomenclature et formes par Giustina Ostuni, 2 vol., Ed. de l'École des Hautes Études en Sciences Sociales et Politiques et Maisonneuve et Larose, Rome, 1986 [în colectiv. Vol. I. Collecteurs: Z. Mihail, p183–255, vol. II. Planches: Z. Mihail, p655–862].
13. South-East European Ethnolinguistic „Convergences“ (in the Field of Agricultural Implements). – *Revue des études sud-est européennes*, XXIV, 1986, nr.2, 179–190.
14. Aspecte de civilizație materială românească în secolele XIV–XV pe baza cercetărilor etnolingvistice. – *Revista de Istorie*, București, t. 39, 1986, nr. 9, 870–879.

15. 350 de ani de la nașterea lui Nicolae Milescu. – *Științele sociale și politice din România*, București, 1986, nr. 3-4, 104–106.
16. Elemente lexicale de origine română în limba bulgară. – In: *Cercetări de istorie și civilizație sud-est europeană*, IV, București, 1987, 84–90.
17. BIBLIA adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament, tipărită întâia oară la 1688 în timpul lui Șerban Vodă Cantacuzino, Domnul Țării Românești. Retipărită după 300 de ani în facsimil și transcriere cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988, XXXIII + 990 [988: Transcrierea textului chirilic cu caractere latine s-a realizat de către o comisie de specialiști alcătuită din:... cercet. șt. dr. Zamfira Mihail].
18. Ethnolinguistique comparée sud-est européennes et sociolinguistique, Sixième Congrès International d'études du Sud-Est européen, Sofia, 30 août – 5 septembre 1989. – In: *Resumés des communications linguistiques*, București, 1989, 60–64.
19. Ethnolinguistique dans la recherche des traditions spirituelles sud-est européennes. – *Revue des études sud-est européennes*, XXIX, 1991, nr.3-4, 219–230.
20. La géographie ethnolinguistique dans la recherche comparée des langues sud-est européennes, – *Revue des études sud-est européennes*, XXX, 1992, nr. 1-2, 19–26.
21. Receptarea ideilor luministe în Bulgaria în sec. al XIX-lea. – In : *Sud-Estul în context european*. Buletinul ISSEE, IV, 1995, 29–34.
22. Unité et diversité des cultures populaires du Sud-Est européen. – *Etudes Balkaniques*, Cahiers Pierre Belon, Paris, 1996, 3, 169–183.
23. Terminologia ecleziastică și cultura populară sud-est europeană. – In : *Sud-estul și contextul european*. Buletinul ISSEE, IX, 1998, 53–58.
24. Colaborarea româno-bulgară în domeniul etnolingvisticii. – In : *Sud-estul și contextul european*. Buletinul ISSEE, IX, 1998, 17–22.
25. Le champ onomasiologique de l'enterrement en roumain et en bulgare. – In : *Sud-estul și contextul european*. Buletinul ISSEE, X, 1999-2000, București, 2000, 133–140.
26. The Areas of Romanian Words in Spoken Bulgarian. – *Revue des études sud-est européennes*, XLI, 2003, 1–4, 285–290.
27. Un manuscris al “Predicilor” lui Antim Ivireanul, în Episcopia Râmnicului. – In: *500 de ani de la înființare Editura Adrianso*, Râmnicu Vâlcea, 2005, 151–156.
28. Technologie et terminologie populaires dans les langues sud-est européennes. – *Revue des études sud-est européennes*, XLIII, 2005, 1–4, 133–140.
29. Reiterarea traducerii, un procedeu al literaturii religioase române. – *Analele Universității Spiru Haret*, Seria Filologie, Limba și Literatura Română, 2005, nr.6, 137–146.
30. Retranslating, a Method employed in Romanian Religious Literature. – In : *Mnogokratnite prevodi v južnoslavjanskoto srednovekovie* (Dokladi ot Meždunarodnata Konferencija, Sofia, 7–9 juli 2005 g.), Izd. Kăšta „GoreksPres“, Sofia, 2006, 491–502.
31. Nicolae le Spathaire Milescu à travers ses manuscrits, Editura Academiei Române, București, 2009, 180 p.

32. 155 de cărți într-o carte. Editura Prometeu, Chișinău, 2010, 530 p.
33. Manuscris trilingv. Preliminarii la o editare, autori Cătălina Velculescu, Zamfira Mihailescu, Ileana Stănculescu, Ovidiu Olar, Editura Paideia, București, 2011, 206 p. [iscălite de mine capitolele: Considerații privind textul slav al ms.rom.1790 (67–106), Introducere în studiul comparat al manuscriselor liturgice slave din Biserica ortodoxă Română (sec.XVII) (183–206).
34. Einführung in die vergleichende Untersuchung der slawischen liturgischen Manuskripte der Rumänischen Orthodoxen Kirche (XVII.Jh.). – *Études byzantines et post-byzantines*, VI, 2011, 365–382.
35. Un text encomiastic inedit închinat Mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei (1651) [în colaborare cu Policarp Chițulescu]. – *Revista română de istoria cărții*, VIII, 8, 2011, 15–26.
- Des missels grecs et slavons aux traductions en roumain (XVIIe siècle), manuscrit roum. BAR 1790 Bucarest et manuscrit roum. BAR 1216 Cluj-Napoca [în colab. cu Cătălina Velculescu, Ileana Stănculescu și Ovidiu Olar]. – *Revue des études sud-est européenne*, XLIX, 2011 , nr.1–4, 33–52.
- Despre manuscrisele starovere din România. – In: *Identitate, etnicitate, limbă în sud-estul Europei* (Actele Colocviului Internațional ISSEE, 29 sept.2010), Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2011, 65–80.
36. Die türkische Fachterminologie der Berufe in den süd-osteuropäischen Sprachen. – In: *Varietas delectans. Sbornik statej k 70-letiju Nikolaja Leonidovitcha Suckatchiova*, Sankt Peterburg, Izdatel'stvo „Nestor-istorija“, 2012, 347–355.
37. Despre textul slav al ms. 1216 – Cluj [25–36] și Privire comparativă asupra liturgiilor slavone (și/sau) arhieraticoane din țările române în secolul al XVII-lea [37–53] ; rezumate [99–102]. – In: *Arhieratikon trilingv. Ms. rom. 1216 de la Biblioteca Academiei Române – Cluj*, [în colaborare cu Cătălina Velculescu, Ileana Stănculescu și Ovidiu Olar], București, Editura Paideia, 2013, 101 + anexa facsimile.
38. Žitija balkanskih svjatyh v slavjanskich rukopisjach Biblioteki Rumynskoj Akademii [în colaborare cu Maria Osiaș]. – *Starobălgarska literatura*, kn. 47, 2013, 267–274.

Габриела Шуберт на 70 години

С уважение и признателност към проф. д-р Габриела Шуберт, видна представителка на европейската наука в областта на межкултурните отношения, най-вече в Югоизточна Европа, отбелязваме и в България нейния 70-годишен юбилей.

Професионалното ѝ развитие разкрива богат творчески път. Родена в Будапеща, тя завършва образованието си в Германия. В Свободния университет в Берлин се дипломира в специалностите „Славистика“ и „Балканистика“, защитава докторска дисертация и се хабилитира, след което е ангажирана като научен сътрудник в Института за Източна Европа. След като преподава като гост-професор във Факултета за етнография към Будапещенския университет, Габриела Шуберт постъпва на работа като професор по „Южнославистика“ в Университета „Фридрих Шилер“ в гр. Йена. Участва в изграждането на интердисциплинарния курс „Изследвания на Югоизточна Европа“ към същия университет, както и на Академичния колегиум „Културни ориентации и обществени организационни структури в Югоизточна Европа“.

Научните изследвания на проф. д-р Габриела Шуберт, съсредоточени най-вече върху тематиката за Югоизточна Европа, са поставени и в общия контекст на Европа. Пример за това е статията ѝ „Митът ‘Европа’ – от противоположни перспективи“, посветена на 80-годишния юбилей на българския учен проф. д-р Иван Дуриданов. Тя не пропуска да отбележи ролята на „старата Европа, люлката на нашата култура, обединена някога на южния остров Крит чрез античния баща на боговете Зевс“. Запозната детайлно с историята на балканските общности, Габриела Шуберт проследява развитието им до нашето съвремие с техните характеристики, териториални претенции и конфликти. Тя успява да ги очертае благодарение на професионална интерпретация на техния социален тип, бит и фолклор. Ярък пример за това е представянето на облеклото им. Прилагайки сравнителен подход в изследването, проф. Шуберт разглежда междутекстово облеклото като знак в националните движения на балканските народи. Тя проследява присъствието на турски образци по време на османското владичество, като например принудително покритата глава и постепенното преминаване впоследствие от народната носия към европейската градска дреха. В студията ѝ за югоизточноевропейската овчарска връхна дреха е сериозно проучен приносът на унгарците, проследен от праисторията им от втората половина на първото хилядолетие преди Христа. Не липсва и поглед върху гръцкото облекло между традиция и иновация. Проф. Шуберт не пропуска да отбележи

в плуралистичното етническо описание на овчарската дреха и присъствието ѝ като 'ямурлук' в българския регион в 'Шоплука', между Пловдив и Одрин, Стара Загора и Софийско.

Проф. Г. Шуберт отделя особено внимание на Балканите в „напрегнатото поле“ на „европейските възможности и перспективи“ и онагледява сполучливо тази проблематика с изявите на станалия легенда герой Бай Ганьо от едноименния роман на Алеко Константинов. Както го формулира в заглавието на статията си, тя го разглежда от „противоположни перспективи“. Г. Шуберт показва Бай Ганьо в първата част на романа, когато е в Европа, в комична, но не в абсолютно негативна светлина. Във втората част, завърнал се в България, тя го разкрива като мним европеец, имитиращ европейски навици некоректно и корумпирано в своя полза. Шуберт допуска в това поведение белег за дистанция спрямо Западна Европа.

Проучената от проф. д-р Габриела Шуберт тематика в областта на българистиката е с внушителен обхват. Ако в областта на славянските езици тълкува българските „стая, одая, соба“, то в духовната ни история наред с „делото на Методий в Панония“ легендарни фигури са Крали Марко и св. Георги с празника Гергьовден. Значими публикации, посветени на видни имена в историята на българската литература, са: „За Славейковата интерпретация на Гьоте“ и „Под игото на Иван Вазов като извор за българското народознание“.

Сериозен е приносът на проф. Шуберт и в преценката на интереса към България в немски научни издания, документирана с нейните публикации „Образът на България при пътуващи немци през османското владичество“, „Интересът на немски учени от края на XIX и началото на XX век към българската народна култура“, „Немско-българско дружество и Български годишник като форум на разпространение на българска култура в Германия между световните войни“ и др. За отбелязване е изводът на Г. Шуберт, че не установява недвусмислено идеологическо съгласуване с актуалната германска власт. Изтъкнати са заслугите на приятелския кръг, към който са принадлежали проф. д-р К. Каснер, проф. д-р Г. Вайганд, д-р Ив. Парлапанов и др.

Във връзка с научните си интереси в областта на българистиката проф. д-р Г. Шуберт е гостувала в България още през 1981 г., когато участва в първата българо-германска интердисциплинарна конференция в София. Изнасяла е лекции в Института за литература при БАН и СУ „Св. Климент Охридски“, както и във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. Участвала е в организацията и провеждането в Софийския университет на академичния колегиум за докторанти на Университета „Фридрих Шилер“ (Йена) „Културни ориентации и обществени организационни структури в Югоизточна Европа“.

За заслугите на проф. д-р Габриела Шуберт към българистиката ѝ е връчена Почетната грамота на БАН. Израз на висока оценка за научното ѝ творчество, което надхвърля 200 публикации, са изборът ѝ за член на Сръбската академия на

науките в Белград и на Унгарската академия на науките в Будапеща, както и за член на Президиума и Научния съвет на Германското дружество за Югоизточна Европа.

За много години!

Емилия Стайчева

Избрана библиография

1. Ungarische Einflüsse in der Terminologie des öffentlichen Lebens der Nachbarsprachen (Doktordissemtion). Berlin 1982. (Balkanologische Veröffentlichungen des Osteuropa-Instituts an der Freien Universität Berlin, Hg. v. N. Reiter, Band 7.).
2. Kleidung als Zeichen. Kopfbedeckungen im Donau-Balkan-Rattm. – **Balkanologischen** Veröffentlichungen des Osteuropa-Instituts Berlin. Bd. 20, Berlin 1993.
3. Südosteuropäische Hirtenmäntel. Versuch einer Typologie. – Zeitschrift für Balkanologie, XVI (Wiesbaden 1980), 148–185.
4. Bulgarisch “staja, odaja, soba”. – Die slawischen Sprachen, Bd. 1 (Salzburg 1982), 90–107,
5. Die bulgarische Samovila und ihre balkanischen Schwestern. – In: Kongreßband des I. Int. Bulgaristik-Kongresses in Sofia, im Mai 1981. Bãlgarskata kultura i vzaimodejstviето i sãs svetovnata kultura. 2. Etnografija i folklor. Sofia 1982, 372–394.
6. Im Spannungsfeld von Tradition und Innovation: Montenegrinische Lyriker der Gegenwart. – In: Slavisches Spektrum. Festschrift für Maximilian Braun zum 80. Geburtstag (Hg. v. R. Lauer und B. Schultze). Wiesbaden 1983, 423–445 (Opera Slavica, N. F. 4).
7. Textilien als magische Mittel der Verbütung und Heilung von Krankbeiten im südöstlichen Europa. –In: Zeitschrift für Balkanologie, XX (Wiesbaden 1984), 91–121.
8. Die bulgarische Samovila und ihre balkanischen Schwestern. In: Kongreßband des I. Int. Bulgaristik-Kongresses in Sofia, im Mai 1981. Bãlgarskata kultura i v^aimodejstviето i sds svetoimata kultura. 2. Etnografija i folklor. Sofia 1982, 372–394.
9. Zu Slavejkovs Goethe-Interpretation. – In: Mitteilungen des Bulgarischen Forschungsinstitutes in Österreich, Nr. 1 /VII (Wien 1985), 93–104.
10. Das Bulgarien-Bild deutscher Reisender in der Zeit der Osmanenberrschaft. – Bulgarian Historical Review 1985, Nr. 4 (Sofia 1985), 69–81 (= Zeitschrift für Balkanologie, Bd. 26/1, Wiesbaden 1990, 103–122.).
11. Der Heilige Georg und der Georgstag auf dem Balkan. – Zeitschrift für Balkanologie, XXI (Wiesbaden 1985), 80–105.
12. Kopfbedeckungen als Statussymbole bei den Völkern Südosteuropas, unter besonderer Berücksichtigung der Verhältnisse wãhrend der Osmannberrschaft. – In: Central Asiatic Journal, Bd. 30 (Wiesbaden 1986), 92–115.
13. Das Interesse deutscher Gelehrter gegen Ende des 19. und zu Beginn des 20. Jahrhunderts für die bulgarische Volkskultur. – Bulgarian Historical Review, 1986, 4 (Sofia 1986), 59–67. (= Deutsch-Bulgarische Kulturbeziehungen 1878–1918, Hg. v. W. Gesemann, G. Markov. Sofia 1988, 16–29).

14. Ivan Vazovs "Pod igoto" als Quelle für die bulgarische Volkskunde. – In: Festschrift für Wolfgang Gesemann, Bd. 1: Beiträge zur Bulgaristik. Marburg/Lahn 1986, 213–233 (Typoskript-Edition Hieronymus. Slavistische Sprachen und Literaturen, Bd. 6.).
15. Die Frau in der Volksheilkunde auf dem Balkan. In: N. Reiter (Hg.): Die Stellung der Frau auf dem Balkan. Beiträge zur Tagung vom 3.–7. September 1985 in Berlin, Berlin 1987, 219–231. (Osteuropa-Institut an der Freien Universität Berlin. Balkanologische Veröffentlichungen 12.).
16. Der epische Held der Südslawen und dessen Kleidung. – Zeitschrift für Balkanologie, 23 (Wiesbaden 1987), 95–105).
17. Die Ungarn und ihre Nachbarvölker in der Zeit der Aufklärungs- und Emanzipationsbewegungen in Südosteuropa. – Zeitschrift für Balkanologie, 23 (Wiesbaden 1987), 184–202.
18. Method's Werk in Pannonien und die Magyaren nach der Landnahme. – In: Symposium Methodianum. Beiträge der Int. Tagung in Regensburg (17–24 April 1985) zum Gedenken an den 1100. Todestag des hl. Method. Neuried 1988, 293–305. (Selecta Slavica, 13.)
19. Die Rolle der Kleidung in den Nationalbewegungen der Donauvölker. – Zeitschrift für Balkanologie 24 (Wiesbaden 1988), 145–172. (= Die ungarische Sprache im Donaauraum I. Beziehungen und Wechselwirkungen an der Wende des 18. und 19. J ahrhunderts. Int. Ung. Phil. Ges. Budapest – Wien, 1989, 314–332.).
20. Vuk Karadžić - der Volkskundler. – In: Sprache, Liteiatur, Folklore bei Vuk Stefanović Karadžić. Beiträge zu einem internationalen Symposium, Göttingen (8–13.2.1987), Hg. v. R. Lauer. Wiesbaden 1988, 309–321. (Opera Slavica 13.).
21. Ziti Tradition und Innovation im Kleidungsverhalten der Bulgaren. – In: Kulturelle Traditionen in Bulgarien. Hg. v. R. Lauer und P. Schreiner. Göttingen 1989, 169–184. (Abhandlungen der Akademie der Wiss. in Göttingen, Phil.-Hist. Klasse, Dritte Folge, Nr. 177.).
22. Käm "balkanizma" v poslovice na balkanskite narodi. – Bälgarski folklor, God. XVI, kn. 1 (Sofija 1989), 84–89.
23. Von den 'Nationaltrachten' zur europäischen Stadtkleidung. Wandlungsprozesse im
24. Kleidungsverhalten der Donau-Balkan-Völker. – In: Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie und Urgeschichte. Bd. 12, Berlin 1991, 69–84 = Von den 'Nationaltrachte' zur europäischen Stadtkleidung: Zum Wandel im Kleidungsverhalten der Donau-Balkan-Völker. – In: K. Roth (Hg.): Die Volkskultur Südosteuropas in der Moderne. München 1992, 197–234. (Südosteuropa-Jahrbuch, 22.)
25. Deutsch-Bulgarische Gesellschaft und 'Bulgarisches Jahrbuch' als Forum der Verbreitung bulgarischer Kultur im Deutschland zwischen den Weltkriegen. – Zeitschrift für Balkanologie, Bd. 28 (1992), 131–140.
26. Kleidung der Griechen zwischen Tradition und Innovation. – In: R. Lauer, P. Schreiner (Hg.): Die Kultur Griechenlands in Mittelalter und Neuzeit. Bericht über das Kolloquium der Südosteuropa-Kommission 28–31 Oktober 1992. Göttingen, 1996, 255–284.

27. Aspekte kultureller Beziehungen Südosteuropas zu Westeuropa. – Zeitschrift für Balkanologie, Bd. 32/1 (Wiesbaden 1966), 91–108.
28. Auf den Spuren von Königssohn Marko. – In: E. Hardten /A. Stamslavljević/ D. Tsakiiis (Hg.): Der Balkan in Europa, Frankfurt/Main 1996, 151–164.
29. Ungarisch-Serbokroatisch (gemeinsam mit I. Nyomárkay). – In: Kontaktlinguistik. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung (Hg. v H. Goebel, P. H. Nelde, Z. Sary, W. Wolck). 2. Hallband, Berlin/New York 1997, 1731–1738.
30. Osmanische Vorbilder im Kleidungsverhalten der Balkanvölker. – In: Eothen. Jahreshefte der Gesellschaft der Freunde islamischer Kunst und Kultur 4.–7. Jg. 1993–96, München 1998, 123–148.
31. Die biblische Schöpfungsgeschichte in einer bulgarischen Volkserzählung, – In: Europäische Ethnologie und Folklore im internationalen Kontext. Festschrift für Leander Petzoldt zum 65. Geburtstag (Hg. v. I. Schneider). Frankfurt am Main 1999, 675–184.
32. Mythos “Europa” – aus entgegengesetzten Perspektiven. – In: Zeitschrift für Balkanologie, 35/2, (1999), 187–194.
33. Kartini ot Evropa ot protivopoložni perspektivi [Bilder von Europa aus entgegengesetzten Perspektiven]. – In: Velikotárnovski universitet „Sv. Sv. Kiril i Metodij“. Centar za obučenie na studenti i specializanti - Sofija (Hg.): Balkanite i evropejskata integracija [Der Balkan und die europäische integration]. Sofija 2001, 27–37.
34. Rideo - ergo sum“ – *Alltagsbewältigung durch Lachen in Südosteuropa*. – Sitzungsberichte der Leibniz-Sozietät, Bd. 46, 2001, Heft 3, Berlin, 27–52.
35. Die Baitopferballade und ihre Literarisierung in einer Erzählung von Angel Karalijčev. – Zeitschrift für Balkanologie, Heft 27/2 (Wiesbaden 2001), 218–225.
36. Marko Kraljević – *eine Identifikationsfigur der Südslawen*. – In: Gabriella Schubert und Wolfgang Dahmen (Hrsg.): *Bilder vom Eigenen und Fremden aus dem Donau-Balkan-Raum. Analysen literarischer und anderer Texte*. München, 2003, 101–120.
37. Das deutsche Theater in Esseg (Osijek/Eszek). – Zeitschrift für Balkanologie 29 (2003) 1, 90–107.
38. Südosteuropäische Identität in einem sich wandelnden Europa. – In: Südosteuropa Mitteilungen 45. Jg. Nr. 2 (München 2005), 30–41.
39. Mythos und Realität in südosteuropäischen Balladen vom Bauopfer. – In: Leander Petzoldt/ Oliver Haid (Hrsg.): Beiträge zur Rezeptions- und Wirkungsgeschichte der Volkserzählung. Berichte und Referate des zwölften und dreizehnten Symposiums zur Volkserzählung Brunnenburg/ Südtirol 1998-1999. Frankfurt am Main 2005, 163–178.
40. Die Ungarn und ihre südosteuropäischen Nachbarn. Ein Neben-, Mit- und Gegenüber im Spiegel der Lexik der Kontaktsprachen. – In: W. Dahmen et alii (Hg.): Lexikalischer Sprachkontakt in Südosteuropa. Romanistisches Kolloquium XII. Tübingen 2006, 1–28 (Tübinger Beiträge zur Linguistik, 447).
41. Imaginäre Geografien der Peripherie. Der „Balkan“ im Spannungsfeld europäischer Paradigmen. – In: Endre Hars, Wolfgang Müller-Funk, Ursula Reber und Clemens Ruthner (Hg.): Zentren, Peripherien und kollektive Identitäten in Österreich-Ungarn. Tübingen und Basel 2006, 41–54.

42. Aleko Konstantinovs „Bai Ganju“ aus entgegengesetzten Perspektiven. – In: Dietmar Endler (Hg.): Deutsch-bulgarische Begegnungen in Kunst und Literatur während des 19. und 20. Jahrhunderts. München 2006, 152–164 (Bulgarische Bibliothek, 9.)
43. Imaginarna geografija ‚Balkana‘ iz suprotnih perspektiva i njihove manifestacije u književnim delima. – In: Svoj i tuđ. Slika drugog u balkanskim i srednjoevropskim književnostima. Ur. Miodrag Maticki. Beograd 2006, 17–30.
44. Historische Wirklichkeit und Volkspoesie. ‚Der Tod des Marko Kraljević – nur eine dichterische Fiktion? – Zeitschrift für Balkanologie, 43 (2007) 1, 55–67.
45. In memoriam Zoran Konstantinović. – Zeitschrift für Balkanologie, 43 (2007), 2. Heft, 284–288.
46. Zentrum und Peripherie: Der Westen, die Mitte und der Südosten Europas. – In: K. Pöge-Alder und C. Kohle-Hezinger (Hrsg.): Mitte Europas, Europa Mitte. Europa als kulturelle Konstruktion. Jena 2008, 1–22.
47. Südosteuropäische Identitäten im Spannungsfeld von Zentrum und Peripherie. – In: G. Schubert und H. Sundhaussen (Hrsg.): Prowestliche und antiwestliche Diskurse in den Balkanländern/ Südosteuropa. München, 2008, 181–202 (Südosteuropa-Jahrbuch, 34.)
48. Der „Balkan“ im Spannungsfeld europäischer Perspektiven.– In: Gerhard Ressel/ Henrieke Stahl (Hrsg.): Die Slaven und Europa. Berlin/Frankfurt am Main 2008, 287–304.
49. Europa und der ‚Balkan‘ / Südostenropa. Potentiale und Perspektiven. – In: Tilman Berger & Biljana Golubovic (Hrsg.): Morphologie–Mündlichkeit–Medien. Festschrift für Jochen Raecke. Hamburg 2008, 255–262.
50. Der epische Schwarze Araber und die Frauen. – Zeitschrift für Balkanologie, 45/1 (2009), 99–109.
51. Populistische Ideologeme der Selbstvergewissnung in Südosteuropa, insbesondere im südslawischen Raum. – In: Anton Sterbling (Hrsg.): Zivilgesellschaftliche Entwicklungen in Südosteuropa. München 2009, 319–330. (Südosteuropa-Jahrbuch 36.)
52. Entwürfe von Männlichkeit mit Weiblichkeit in Südosteuropa in ihren wesentlichen Entwicklungslinien. – In: Südosteuropa Mitteilungen Jg. 52. 01/2012, 460–60.
53. Pitanja i zadaci etnologije Balkana u 21. veku. – In: Południowosłowiańskie sąsiedztwo. Słowistyka i komparatystyka dzisiaj. Red. B. Zielińskiego i E. Szperlik. Poznań, 2012, 199–204.

95 години от рождението на Микола Демянович Малярчук

Всяка година през месец май всички славяни и слависти по света почитат паметта на светите братя Кирил и Методий. От много години такива майски празненства са традиция и в Львовския национален университет „Иван Франко“. По този повод около 24 май славистите се събират ежегодно на голям научен форум, който се провежда в Университета – Славистичен колоквиум, за да споделят своите открития, постижения, опит с по-младите си колеги и да си спомнят за своите учители.

Славистичният колоквиум през 2013 г. беше много специален за лвовските българисти, защото освен празника на създателите на славянската писменост те отбелязаха 95-та годишнина от рождението на един от първите лвовски българисти – Микола Демянович Малярчук – дългогодишен преподавател по български език в Львовския университет „Иван Франко“, учен, преводач и един от най-големите популяризатори на украинската литература в България и на българската в Украйна.

Въпреки дългогодишния всеотдаен труд на М. Д. Малярчук и немалкото му приноси информацията, която може да се намери за него, е съвсем оскъдна и недостатъчна¹. Роден е на 9 май 1918 г. в с. Андривка, Бердянски район (Запорожка област, Украйна), в семейството на български емигранти. Въпреки че семейството е много бедно, бащата на Николай мечтае да даде на сина си добро образование. Желанието на бащата е било споделено, синът му упорито се стреми към знанията и пази в сърцето си любовта към България, родината на своите предци. Тъй като до 1936 г. във всички села, населени с българи, има български училища, а Андривка не е изключение, Николай започва образованието си там. След завършване на българското училище продължава обучението си в Педагогическия техникум (също български) в село Преслав, а след отличния си успех там – и в Одеския педагогически институт „К. Ушински“. След завършването

¹ Библиография за делото на М. Д. Малярчук вж.: *Ноздрина Л. Ф.* Записки краеведа: К 180-летию основания г. Бердянска. Бердянск, Модем-1, 2007, 117–118; „*Панів М.* Докле е младост...“ – В: Вчені кафедри словянської філології. Укл. Л.Панів. Наук. ред. В. Моторний, Львів, ЛДУ, 1998, с. 104; Показчик праць Малярчука М. Д. – В: Вчені кафедри словянської філології. Укл. Л.Панів. Наук. ред. В. Моторний, Львів, ЛДУ, 1998, 31–39; *Русакієв С.* Вапцаров на українски. Рецензия на: Никола Вапцаров Пісні про людину. Львів 1961. – Език и литература, № 4, 1963, 83–86; *Vivat library.* Да здравствует библиотека! Блог библиотеки-филиала № 5 Центральной библиотечной системы г. Бердянска. Доступ в: <http://cbslibrary5.blogspot.com/2013/05/95.html>

си през 1940 г. работи като учител. Военната си служба отбива в град Лвив, който го очарова, но през 1941 г. всички българи са демобилизирани от Червената армия и той се завръща в родното си село. Там го заварва Втората световна война, по време на която, оказвайки се на окупирана територия, седем пъти е изпращан на принудителна работа в Германия, като всеки път успява да се завърне.

След войната М. Малярчук е твърдо решен да продължи обучението си като аспирант в Лвив. Точно в този следвоенен период лвовият професор И. С. Свенцицки търси преподавател по български език за своята катедра. През 1946 г. по негова покана М. Малярчук започва работа като преподавател по старобългарски език, български език и литература в Лвовия университет, в който работи като доцент до трагичната си смърт през 1972 г.

Интересът на Никола Демянович към българистиката е всеобхватен. Той работи и с езика, и с литературата, и с културните взаимоотношения между двата народа – българския и украинския. Талантът, трудолюбието, упоритостта на М. Малярчук, неговото желание да популяризира българския език и литература, да разказва на украинците за България, а на българите – за Украйна, да предава знанията си на младите и любознателни студенти, го прави известен като учен българист, преводач и преподавател.

Научната дейност на М. Малярчук е съсредоточена върху творчеството на сегашния патрон на Лвовия национален университет – Иван Якович Франко – велик украинец, поет, писател, драматург, учен, преводач, литературен критик, общественик и университетски преподавател. Изборът на тази разностранно надарена личност не е случаен, тъй като Иван Франко дълги години проучва българското народно творчество, публикува редица статии, посветени на старобългарската литература и е първият преводач на български народни песни на украински език.

След години изследователска работа, през 1963 г., М. Д. Малярчук успешно защитава дисертация на тема *Иван Франко и българската литература* в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ под ръководството на акад. Петър Динеков. През 60-те години на XX век той публикува редица изследвания в България, с които запознава българската общественост с постиженията на И. Франко в областта на българистиката. През същата 1963 г. излиза неговата статия *Иван Франко и българското народно творчество*, в която авторът разкрива многостранната и всеобхватна природа на творческата личност на Иван Франко и неговия интерес към културата на южните славяни, като очертава личния му принос в изследванията и в превода на българското народно творчество на украински език. През 1964 година излиза статията *За българските преводи на някои стихове от И. Франко*, която съдържа ретроспективна информация за произведенията от Иван Франко, преведени на български, а също и за техните преводачи, както и студията *Българските пословици в научната дейност на И. Франко*, посветена на българските пословици, събрани, подредени от Иван

Франко и публикувани в етнографския сборник *Галицко-руските народни поговорки (Галицько-руські народні приповідки)* на Научното дружество „Шевченко“ в Лвов. В статията си авторът анализира огромната работа на Иван Франко – превод и съпоставка на 500 български поговорки, взети от сборника на П. Р. Славейков. Детайлният анализ на материала, направен от Малярчук, показва и подчертава високата компетентност на И. Франко и дълбокото му разбиране не само на външната форма, но и на вътрешното съдържание на българските поговорки в сравнение с украинските. Авторът изтъква, че по обем това е най-голямото сравнително изследване на такъв тип текстове по това време. *И. Франко – преводач на българските народни песни* – тази статия, излязла през 1965 г., е продължение и допълнение на проблемното поле, което разработва Малярчук. В нея той анализира първите четири превода на И. Франко – на хайдушките песни, публикувани в литературнонаучното приложение *Зрънца*, към изданието *Буковина* през 1888 г. Оригиналите на песните са взети от сборника на Л. Каравелов, това са произведенията: *Какво искат хайдутите, (Чого хотіли гайдуки), Онеправдан слуга търси правосъдие при хайдутите, (Скривджений слуга шукає правди в гайдука), Сирак отива хайдутин, (Сирота йде в гайдуки), Мома войник, (Дівчина воячка)*. Анализирайки преводите, Малярчук изказва възхищението си от таланта на И. Франко като преводач, от тънкото му чувство за стил, музикалност, благозвучност на преведената българска народна песен, дължащо се на това, че е познавач на българската история и народопсихология, без които преводът е невъзможен.

Освен българистичното наследство на Иван Франко М. Малярчук изследва творчеството на българските писатели Христо Ботев, Иван Вазов, Георги Караславов, Камен Калчев и други. Той е автор на над 40 публикации, посветени на българско-украинските и украинско-българските литературни връзки, които стават основа на едно учебно помагало по българска литература – *История на българската литература IX–XX век („Історія болгарської літератури IX–XX століття“)*, актуално и използвано от студенти и днес.

Изследвайки творчеството на българските писатели и преводачи, научавайки много нови и интересни неща в българската литература, следвайки примера на най-добрите му предшественици, М. Малярчук бърза да сподели наученото с украинския читател в друг тип изкуство – превода. За кратко време той събира изключителни познания и превежда съвременни български автори, приобщавайки към работата своите студенти, колеги и съмишленици. От него са преведени произведения от различни български автори: *Обикновени хора* („Прості люди“) на Г. Караславов, *Семейството на тъкачите* („Родина ткачів“) на К. Калчев, *Последният штурм и Птици долитат при нас* („Останній штурм“, „Птахи прилітають до нас“) на П. Славински, *Политическа зима* („Політична зима“) на Хр. Смирненски, *Дивата гора* („Дикий ліс“) на О. Василев, *Мълчаливи герои* („Мовчазні герої“) на Д. Габе, *Първият удар* („Перший удар“) на К. Кю-

лявков, *Ведрово. Хроника на едно село* (Ведрово: „Хроника одного села“) на А. Гуляшки, *Новела, Пари* („Новела“, „Гроші“) на И. Волен, а също така е подготвен сборникът с преводи на поезията на Н. Вапцаров, в който участват едни от най-добрите преводачи от български език в Украйна.

Многогодишната му работа като преподавател и преводач го подтиква към съставянето на *Украинско-български речник*, който, за съжаление, не е издаден, но лвивските и софийските слависти, както и колегите на Малярчук от Бердянския край, си спомнят, че около 20 години от живота си той посвещава на създаването на речника. Ръкописът му изчезва и съществуването на този труд остава легенда и до днес. Документално потвърждение за подготовката на речника е споменът на проф. Симеон Русакиев, който в рецензията към украинския превод на Н. Вапцаров отбелязва: *Малярчук работи над украинско-български речник, който ще задоволи остри културни нужди* (Русакиев, 1963, с. 83).

За преподавателската дейност на Микола Демянович Малярчук няма почти никакви сведения. Украинските му колеги си спомнят, че е бил висок на ръст, със силен глас и широка усмивка, добър човек с изключително чувство за хумор. Винаги пазил в душата си любовта към езика, който е научил от родителите си. В България за него пише проф. С. Русакиев: *Лвив е един от големите културни центрове на Украйна, където българистиката се развива успешно и дава значителни плодове, които не могат да не ни радват. В Университета на гр. Лвив (един стар и с богати традиции университет) от години наред се водят занятия по старобългарски и съвременен български език. Тия занятия понастоящем се водят от Николай Малярчук, предан приятел на нашата страна, отличен познавач на нашата култура, на нашата художествена литература. Вече доста години Н. Д. Малярчук обучава студентите от Филологическия факултет на български език, създава у тях интерес към България към българската литература. Той е активен популяризатор на българската литература сред украинските читатели* (Русакиев, 1963, с. 83).

Много от неговите съграждани от Бердянската земя и до днес с благодарност си спомнят насърчаването му към висше образование и са му благодарни за помощта и подкрепата при кандидатстването и по време на обучението си в Лвивския университет. (Vivat, 2013)

В книгата *Учените на Катедрата по славянски филологии (Вчені кафедри слов'янської філології)* намерих един малък спомен, който се губи между редовите дребен шрифт и спомените за другите лвивски слависти. Споменът е написан с много любов и чувство на признателност от някогашния му студент Михайло Панів. За да докоснем същността на педагогическия талант на М. Малярчук и образа му на искрен човек, ще си позволя да цитирам този спомен изцяло, който е озаглавен *Докле е младост...*

1968 година. Първи курс. Ние сме студенти по славистика и вече два дълги часа под строгия поглед на Микола Демянович Малярчук блуждаем

из архаичните форми на старобългарския език, преодоляваме всички негови палатализации, склонения, потим се над текстовете...

Най-сетне в студентските ни книжки са записани така мечтаните и изстрадани оценки и Микола Демянович с усмивка ни пожелава да си починем добре по време на лятната ваканция. Ние си вземаме довиждане с него, но не за дълго – отиваме и купуваме на Галицкия пазар голям букет рози, връщаме се, но в катедрата вече го няма.

– Отидете при него вкъщи – съветва ни Кост Костович Трофимович (К. К. Трофимович – известен украински славист сорабист, професор, дългогодишен ръководител на Львовската катедра по славистика, б. м.), – убеден съм, че няма да ви прогони с такъв букет!

Позвъняваме. Вратата се отваря и усмихвайки, се големият Микола Демянович ни проговаря с висок глас:

– Аха, влизайте, влизайте, слависти! Влизайте, защото кой ще ви повярва, че бяхте вкъщи у Малярчук и не изпихте с него чаша хубаво българско вино! Влизайте!

... Тези няколко часа, които прекарахме с Малярчук, ще останат в паметта ни за целия ни живот. На по чаша българско пенливо вино Микола Демянович говори с нас така, че не усещаме разлика между това, че ние сме студенти, а той известен славист, който толкова много е успял да направи в украинската българистика (и който не успя да направи много повече)...

Говорихме с него за литературата, за неговите преводи от български. Без ни най-малко възгордяване Микола Демянович ни учеше, а може би просто ни съветваше, да не губим напразно студентските си години, да се опитваме да вземем колкото може повече от прекрасните преподаватели от нашата катедра по славянски филологии, при които имахме щастието да се учим. Това наистина беше кохорта от известни учени – без грам преувеличение – ако не на европейско, най-малкото на доста високо ниво: М. Й. Онишкевич, М. А. Пушкар, К. К. Трофимович, В. А. Моторни, В. П. Андел, Г. К. Ластовецка, И. И. Грика, а също така М. Д. Малярчук.

На изпращане Микола Демянович ни рецитира стихотворението на българския поет Пенчо Славейков :

Докле е младост, златно слънце грей,
сърцето златни блянове лелей.

Докле е младост, леко път се ходи
и леки са световните несгоди.

Докле е младост, всичко е шега;
не хвърля сянка на сърце тъга.

Дори тъгата извор е на радост –
докле е младост, ех, докле е младост!

Ние се сбогувахме, но никога не би повярвал тогава, че е завинаги...

... Когато си спомням или пък срещам в научните трудове името на този прекрасен човек, преподавател, учен българист Микола Демянович Малярчук, в паметта ми изплават думите, които той толкова вдъхновяващо, със сълзи на очите ни изрече на изпращане: Докле е младост, ех, докле е младост... (Панів, 1998. с. 104)

Неспокойният дух и младото сърце на този украински българин, лвовски учен и преподавател българист завинаги ще останат в паметта на тези, които са го познавали, и на тези, които само са чували за него поне веднъж.

Олга Сорока

In memoriam
Евгения Ивановна Дьомина
(1927–2013)

През месец август 2013 г. този тленен свят напусна проф. дфн. Е. И. Дьомина.

Проф. Дьомина е родена през 1927 г. в град Казан. През 1952 г. завършва висшето си образование във Филологическия факултут на Московския държавен университет „Михаил Ломоносов“. През периода 1952–1954 г. е редовен аспирант в Института по славянознание на Руската академия на науките. Първият си дисертационен труд на тема *Значение и употреба на прошедших времен в памятниках болгарской письменности XVI–XVIII веков* защитава през 1954 г. Още в тези начални години на своята научна кариера изследователката се насочва към изучаването на българската дамаскинска книжнина. Тя става обект на нейния втори докторат – *Филологическое введение в изучение болгарских дамаскинов*, за който през 1971 г. придобива научната степен *доктор на филологическите науки*. Целият научен път на проф. Дьомина е свързан с Института за славянознание към РАН, където тя работи от 1954 до 2008 г. Тя е изтъкнат българист с големи приноси в теоретичната и историческата граматика, развитието и граматичната структура на темпоралните и модалните категории на българския глагол, българския исторически синтаксис, историята на българския книжовен език, историческата диалектология, славянската палеография и издаването на писмени паметници. Била е дългогодишен член на редакционната колегия на *Общонарпатския диалектен атлас, поредицата „Славянско и балканско езиковедие“*, редактор на многобройни научни трудове, публикувани от Института за славянознание. Големите приноси на проф. Дьомина са високо ценени у нас. Тя е носител на Орден „Кирил и Методий“ II и I степен, на „Юбилеен медал 1300 години България“, на почетните знаци „100 години БАН“ и „100 години Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Почетен член е на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ и на Дружеството на филолозите българисти.

Още в самото начало на творческия си път Е. И. Дьомина има професионалния шанс да се насочи към една едновременно позната и непозната тема – българската дамаскинарска книжнина. Руските учени откриват за науката ръкописи, писани на народен български език, преди близо 170 г. Оттогава до днес дамаскините са в центъра на вниманието на поколения изследователи, привлечени от това самобитно българско явление в литературата на славянския

православен свят. Натрупана е огромна научна литература, но без никакво преувеличение може да се твърди, че изследванията на Евгения Ивановна въведоха ред в привидния хаос от стотици ръкописни сборници и очертаха развитието на цял жанр от литературата на Късното българско средновековие. Към тези безспорни приноси се нареждат изследванията в областта на системата на миналите времена и специално на преизказното наклонение, проучванията върху типологическата характеристика на ранния етап от формирането на книжовните езици на Балканите. Не на последно място трябва да бъдат споменати трудовете за кирило-методиевските традиции в историята на българския език, както и няколко публикации, посветени на съвременната социолингвистична езикова ситуация в България.

Е. И. Дьомина е световно признат изследовател на дамаскинарската книжнина. На нея дължим всестранното проучване на дамаскините сборници от XVII в., тяхната класификация, която стъпва на неоспоримите данни за устойчивия им състав. Именно този прецизен анализ откроява ключовото място, което заема Тихонравовият дамаскин от XVII в., ръкопис № 702 от сбирката на Н. С. Тихонравов от колекцията на Руската държавна библиотека – едно от най-първите свидетелства за появата на дамаскини сборници, написани на книжовен български език на народна основа, а заедно с това и представителен за новобългарските дамаскини от XVII в.

Най-големият труд на нейния живот е изданието и всестранното изследване на Тихонравовия дамаскин, новобългарски писмен паметник от XVII в. Това съчинение излиза в три тома през периода 1968–1985 г., а в началото на 2013 г. беше отпечатан *Речник на книжовния български език на народна основа от XVII в. (върху текст от Тихонравовия дамаскин)*, замислен от изследователката като пореден четвърти том от поредицата, но осъществен под нейно ръководство с помощта на колектив от Секцията за история на българския език към ИБЕ. За щастие тя успя да види отпечатан този свой труд, забавянето на изданието на който я тревожеше и огорчаваше.

Заслугите на изследователката за изучаването на българските дамаскини са многобройни. Тя предлага прецизна дефиниция на твърде широкото понятие „дамаскин“, полага успешно началото на отграничаването на „дамаскин“ от „сборник със смесено съдържание“ – два основни жанра на българската книжнина от XV–XVIII в., появили се в периода на османското владичество. Това не би било възможно без задълбоченото проучване на десетки ръкописни паметници. Преди Дьомина всички учени, които са се занимавали с дамаскините сборници, са ги разглеждали като едно цяло. За първи път нейните изследвания убедително въвеждат в проучването понятието „устойчив състав“, въз основа на което за първи път е предложена убедителна класификация на десетки дамаскини от XVII в. В този смисъл изследването значително надхвърля поставените задачи за издаване и изследване на един-единствен ръкопис, а е задълбочено проучване на дамаскинарската книжнина като цяло.

Огромна стойност имат завършените изследователски студии, посветени на съставлящите Тихонравовия дамаскин текстове.

Голям тласък напред в изследването на езика на новобългарските дамаскини дава том III от поредицата – *Тихонравовский дамаскин как паметник книжного болгарского языка XVII вв. на народной основе*, публикуван през 1985 г. В него Е. И. Дьомина обобщава дългогодишния си изследователски опит върху езика на новобългарските дамаскини, анализира причините за неговата поява в общ балкански контекст, набелязва основни негови характеристики, извлечени от многобройни ръкописни паметници. Една от най-големите заслуги на авторката е въвеждането на термина „книжовен език на народна основа от XVII век“. Този термин е резултат от задълбочените занимания на Евгения Ивановна с историята на книжовните езици, с историята на българския език и аргументираната оценка на явлението, което представлява новобългарският език на дамаскините. Новаторски изследователски принос на това изследване е оригиналната идея за прилагане на методите на лингвистичната география към данните, които предлагат дамаскините сборници. Така техният език не само получава подобаващата си оценка като културноисторически и лингвистичен феномен, но е локализирана и появата на първите книжовни паметници, написани на този език – районът на централните и преходните балкански говори около ятовата граница.

Въпреки многобройните изследвания досега нито един дамаскинский ръкопис не е бил предмет на лексикографски труд. Днес в ръцете на специалистите по история на българския език, на българската култура, на любителите на българската старина е първият опит за представяне на словното богатство на дамаскинската книжнина във вид на речник. Речникът е замислен като един от възможните начини за описание на конкретен ръкопис, което дава представа за състоянието на един от съществуващите типове книжовен български език през XVII в. *Речник на книжовния български език на народна основа от XVII век (върху текст от Тихонравовия дамаскин)* е резултат на съвместен проект между Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към Българската академия на науките и Института по славянознание към Руската академия на науките. Ръководител на темата и деен участник в нейното изпълнение е проф. дфн Евгения Дьомина. Към замисления от нея четвърти том от поредицата се присъедини колектив от Секцията за история на българския език. Макар и да не носи пореден номер четвърти, *Речник на книжовния български език на народна основа от XVII век (върху текст от Тихонравовия дамаскин)* е завършителният етап от дългогодишното изследване на този ръкопис.

Авторите си поставят за цел да представят изчерпателно семантичната структура на лексемите, като се основават на принципите, формулирани в *Старобългарския речник* – отношението към многобройните фонетични варианти, прокарването на ясна разлика между преки и преносни значения,

представянето на образните употреби и нюансите, отделянето в самостоятелни статии на възвратните глаголи, отбелязването на лексикализацията на адективацията и субстантивацията на причастните форми и т.н.

За първи път в историята на изследването на дамаскините лексиката на един тип дамаскински сборници е разгледана като цяло, като единен организъм, включващ и архаични лексеми, иновации и чужди заемки. За първи път за представянето на книжовен паметник от XVII в. са приложени средствата на съвременната историческа лексикография.

Достойнство на Речника е индексалната част към всяка лексема. Нейната цел е дескриптивно-граматична. По този начин се определя морфологичната характеристика на всяка словоформа, показва се разпределението по категории и парадигми. Книжовният език на народна основа отразява преходен етап от установяването на аналитичния начин на изразяване на синтактичните отношения в изречението. Речникът не само показва постепенно навлизане на аналитизма, което е факт векове назад в историята на българския език, а фиксира и интересен момент от съществуването на различни синтактични системи.

Близо 170 г. след откриването на дамаскините за съвременната наука специалистите от най-различни клонове на хуманитарното знание могат да се запознаят с богатството на дамаскинската книжнина, представено в лексикографски труд. Очертаната в него картина е много по-богата, плътна и безкрайно по-интересна от фрагментарните наблюдения, изнасяни досега в стотици научни трудове.

Съдбата пожела това да е последният труд на проф. Е. И. Дьомина.

Тя ни остави забележително научно творчество.

Следващите поколения изследователи на българската книжнина, на историята на българския книжовен език, на българските дамаскини винаги ще се обръщат към него с благодарност за това, че могат да стъпят на сигурна основа, върху която да продължат да надграждат.

Да бъде вечна паметта Ви, учителко!

Елка Мирчева

Избрана библиография

1. *Пересказывательные формы в современном болгарском литературном языке.* – В: Вопросы грамматики болгарского литературного языка. М., 1959.
2. *Система прошедших времен в новоболгарских текстах XVII–XVIII вв.* – Ученые записки Института славяноведения, Т. 60, 1960.
3. *Класификация болгарских дамаскинов по реакциям Чудо о ковче.* – Ученые записки Института славяноведения, Кн. 23, 1962.
4. *О лингвистических изданиях памятников письменности.* – Славистический архив. М., 1963.
5. *Место дамаскинов в истории болгарского литературного языка.* – Советское славяноведение, 1966, № 4.
6. *Тихонравовский дамаскин. Болгарский памятник XVII в. Исследование и текст. Т. I. Филологическое введение в изучение болгарских дамаскинов.* С., 1968.
7. *Начало современного болгарского литературного языка в свете общей периодизации истории литературного языка в Болгарии.* – Вопросы языкознания, 1969, № 6.
8. *Тихонравовский дамаскин. Болгарский памятник XVII в. Исследование и текст. Т. II. Палеографическое описание и текст.* С., 1970.
9. *Към историята на модалните категории на българския глагол.* – Български език, 1970, № 5.
10. *О характере влияния „Сокровища“ Дамаскина Студита на болгарскую письменность XVI–XVII вв.* – Исследования по славянскому языкознанию. М., 1971.
11. *Проблема нормы в формировании книжного болгарского языка XVII в. на народной основе.* – В: Славянское языкознание. Доклады советской делегации. VII Международный съезд славистов, Варшава, август, 1973. М., 1973.
12. *Типологическая характеристика раннего этапа формирования балканских литературных языков.* – В: III Международный съезд по изучению стран Юго-Восточной Европы. Бухарест, 1971. Доклады и сообщения. М., 1974.
13. *Типологическая характеристика раннего этапа формирования балканских литературных языков.* М., 1974.
14. *Из исторического синтаксиса. Сложные предложения с союзным словом кой-то в языке дамаскинов.* – В: Славянское и балканское языкознание. Проблемы интерференции и языковых контактов. М., 1975.
15. *Към проблема за Евтимиевото литературно наследство в новобългарската писменост.* – Език и литература, 1976, № 6.
16. *Опыт диахронического подхода к одному из явлений языковой интерференции на грамматическом уровне.* – *Linguistische Studien. Reihe A.* Berlin, 1976, № 21/1.
17. *К теории сравнительно-типологического изучения славянских литературных языков.* – Славянское языкознание. Доклады советской делегации. VIII Международный съезд славистов, Загреб-Любляна, сентябрь 1978. М., 1978.

18. *Текстологический комментарий к одной из рукописей Троянского монастыря в Болгарии.* – Славянское и балканское языкознание, 1979, № 5.
19. *Из болгарского исторического синтаксиса. 2. Морфема –то как средство указания на относительное подчинение сложных предложениях в языке дамаскинов XVII века.* – В: Исследования върху историята и диалектите на българския език (сборник в памет на чл.-кор. Кирил Мирчев). С., 1979.
20. *„Житие Петки“ Евфимия Търновского и новоболгарская письменность.* – В: Търновска книжовна школа. Т. 2. Ученици и последователи на Евтимий Търновски. С., 1980.
21. *Место письменности на народном языке в историко-культурном процессе эпохи Предосвобождения.* – В: Славянская культура и мировой культурный процесс. Минск, 1982.
22. *Основные проблемы истории болгарского литературного языка в эпоху Предосвобождения.* – В: I Международен конгрес по българистика. София, 1981. Доклади. Исторически развой на българския език. С., 1983.
23. *Тихонравовский дамаскин. Болгарский памятник XVII в. Исследование и текст. Т. III. Тихонравовский дамаскин как памятник книжного болгарского языка XVII вв. на народной основе.* С., 1985.
24. *История литературных языков и письменность. К проблеме кирилло-мефодиевской традиции в истории болгарского языка.* – In: Simposium Methodianum: Beiträge der Internationalen Tagung in Regensburg (17. Bis 24. April 1985) zum Gedenken an den 1100 Todestag des hl. Method. Neuried, 1988.
25. *Принципы лингвогеографической интерпретации данных памятников славянской письменности.* – Славянское языкознание. Доклады советской делегации. X Международный съезд славистов, София, сентябрь 1988. М., 1988.
26. *Проблема предистории современного болгарского литературного языка.* – Kształtowanie się nowobułgarskiego języka literackiego. Wrocław, 1990.
27. *Из истории отечественного славяноведения XIX в.* – **Studia Slavica.** Языкознание. Литературоведение. История науки. К 80-летию С. Б. Бернштейна. М., 1991.
28. *О принципах сопоставительных исследований по грамматике.* – **Synchroniczne badania porównawcze systemów gramatycznych języków słowiańskich.** Warszawa, 1992.
29. *О предосвободенских явлениях в болгарской культуре XVII–XVIII вв.* – В: Болгарская культура в веках. М., 1992.
30. *Традиция и новые тенденции развития славянских литературных языков в преднациональный период.* – Славянское языкознание. Доклады российской делегации. XI Международный съезд славистов, Братислава, сентябрь 1993. М., 1993.
31. *Новоболгарская версия „Житья Петки Търновской“ Патриарха Евфимия в трудах российских филологов XIX века.* – В: Търновска книжовна школа. Т. 5. Паметници, поетика, историография. Велико Търново, 1994.
32. *К оценке современной литературно-языковой ситуации в Болгарии.* – В: Проблеми на социолингвистиката, 5. С., 1995.

33. *Лингвогеография и история языка: к вопросу о возможностях и методике синтетического анализа.* – *Dialectologia slavica*. Сборник к 85-летию С. Б. Бернштейна. М., 1995.
34. *К проблеме греческо-болгарских литературных связей поствизантийского периода (XVI–XVII в.).* – В: Славянские литературные связи эпохи национального возрождения. М., 1998.
35. *О первом опыте кодификации болгарского литературного языка эпохи возрождения: концепция Ю. И. Венелина.* – В: Ю. И. Венелин в болгарском возрождении. М., 1998.
36. *Феномен динамики литературно-языковой нормы как предмет диахронный социолингвистики.* – В: Проблемы славянской диахронической лингвистики: динамика литературно-языковой нормы. М., 1999.
37. *Первые шаги в изучении рукописи № 21 собрания Копитара и Люблинской университетской библиотеке.* – *Јужнословенски филолог*, 2001 № 1–2.
38. *Языковые контакты на Балканах как социолингвистический феномен.* – В: Проблеми на социолингвистиката, Кн. 7. С., 2002.
39. *К вопросу о семантической и грамматической структуре категории опосредственности оценки отношения действия к действительности: проблема адмиратива.* – Проблемы изучения межъязыковых влияний в истории славянских языков и диалектов: социокультурный аспект. М., 2004.
40. *История языка как синтез данных памятников письменности и материала наблюдений над лингвогеографическими картами.* – В: Исследования по славянской диалектологии, Кн. 6, М., 2005.
41. *Речник на книжовния български език на народна основа от XVII век (върху текст от Тихонравовия дамаскин).* С., Валентин Траянов 2012, 1143 с. Редакционна колегия: Евгения Дьомина (главен редактор и ръководител на проекта), Ваня Мичева, Солвейг Сеизова. Автори: Роланда Блажева, Евгения Дьомина, Галина Клепикова, Емилия Кочева, Розали Лилова, Августа Манолева, Ваня Мичева, Аделина Петкова, Солвейг Сеизова, Марияна Цибранска-Костова, Благой Шаламанов.

In memoriam Норберт Рандов (1929–2013)

На 1 октомври 2013 г. ни напусна забележителният преводач, славист, литературовед, историк на българската книжнина и издател Норберт Рандов, дълбоко свързал личната си и професионална съдба с България, на чието историческо и духовно наследство и неговото достойно представяне в Германия и Европа той посвети неуморната си творческа дейност. Оpoznал в дълбочина българските литературни и художествени традиции, резултатите от неговите изследователски и преводачески публикации впечатляват с обхвата на застъпените в тях теми и многобройни творби от българската класическа и съвременна литература. Неговото ревностно отношение към българското културно наследство далеч надхвърля обичайната представа за добронамерен чуждестранен учен. По неповторим и убедителен начин Норберт Рандов съумява да представи истинските ценности на българската културна идентичност в европейски контекст.

Роден е на 27 ноември 1929 г. в някогашното седалище на херцогство Мекленбург-Щрелиц, присъединено по-късно към Нойщрелиц в Предна Померания, където и други местни имена свидетелстват за наличието на древни славянски поселища в района между реките Одер и Елба. Н. Рандов завършва класическа гимназия в Нойщрелиц, за да се посвети по-късно на славистиката в Росток и Източен Берлин, където се дипломира по специалностите Руска и Българска филология през 1953 г. с изследването „Новата българска литература в Германия“. От пристигането си на специализация в България за първи път през 1952 г. до края на живота си Н. Рандов превръща българската литература и приятелството си с нейните най-изтъкнати представители в смисъл и съдържание на творческия си път, а българския език овладява в същностната му дълбочина до завидно съвършенство.

За съжаление на младия българист не се удава да завърши започнатата през 1954 г. докторска дисертация към Софийския университет на тема „Пенчо Славейков и немската литература“ поради сатиричната си рецензия във в. „Стършел“ за несполучлив немско-български речник, заради която Посолството на ГДР го отзовава от страната през 1955 г. Като асистент в Славянския институт на Хумболтовия университет в Берлин води семинарни занятия и чете лекции по българска литература. Дейността му обаче отново е прекъсната през февруари 1962 г., когато е арестуван заради открит екземпляр на „Доктор Живаго“ от Б. Пастернак в дома му и обвинение в „антисъветска клевета“. Впрочем още тогава неговото жилище в квартал „Панков“ се превръща в легендарно

място за вълнуващи срещи на свободомислещи интелектуалци от артистичните и научните среди на Източен Берлин, сред които са и Петер Хухел, Ерих Аренд, Хенрик Береска, Елизабет Ротмалер. Следва присъда от ЩАЗИ и три години лишаване от свобода за „противодържавна подстрекателска и пропагандна дейност“, както и за „оказване на съдействие за бягство от Републиката“ по повод на негов приятел, избягал през канализацията в Западен Берлин. Така от 1965 г. нататък младият славист остава под постоянното наблюдение¹ на ЩАЗИ, без право на упражняване на професия. До падането на Берлинската стена е принуден да работи като свободно практикуващ преводач на художествена литература от български, белоруски и други славянски езици, както и като съставител на преводни издания.

Благодарение на съществуващите по това време квоти в източногерманските издателства за литературите на „братските страни“ Норберт Рандов насочва вниманието си към представителни творби на българската литература, за да ги направи достояние на немската общественост, като използва и псевдонимите Т. Н. Брарон и Даниел Кох. Н. Рандов подготвя нов превод на „Под игото“ от Иван Вазов, превежда проза от Хр. Ботев, П. Яворов, П. Р. Славейков, Хр. Смирненски, А. Далчев и Ал. Геров, „Дамата с рентгеновите очи“ от Светослав Минков, творби на А. Константинов, А. Страшимиров, А. Каралийчев, Ив. Петров, Н. Хайтов, Й. Радичков, А. Мелконян, П. Вежинов, А. Наковски, Д. Енев, И. Дичев, Й. Вълчев и др., издава редица антологии на съвременната българска проза („Български разказвачи“, 1961; „Български разкази от ХХ век“, 1996) или съставя обзорни послеслови върху българската литература в немските издания на И. Вазов („Горящи снопи. Избрани разкази“, 1978), К. Петканов („Морава звезда кървава“, 1975; „Кирпичената къща“, 1982; „Хайдути“, 1982), Г. Стоев („Цената на златото“, 1985), както и в редица български публикации (П. Хухел: Под съзвездieto на Херкулеса, 1968; Н. Ленау: Пощенският рог, 1988; М. Фъркова: Моите петъци с Ал. Геров, 1998; Х. Береска: Поезия, 1998) и др.²

Широкият кръг от приятели и симпатизанти предимно от България е от жизнено значение дори за физическото му оцеляване в дългия период до падането на Желязната завеса през 1989 г. Благодарение на поръчкови преводи за източногермански издателства, както и на покани и стипендии от страна на Центъра по българистика към Българската академия на науките, му се удава да съхрани и неконвенционалното си семейство: със съпругата си от Западен

¹ Материалите с доноси и оперативни протоколи по негов адрес изпълват 8 големи тома, истината за които се разкрива след 1989 г.

² За библиографията на Н. Рандов срв. Schaller, H., R. Zlatanova (Hrsg.): *Kontinuität gegen Widerwärtigkeit. Vorträge anlässlich des 80. Geburtstages von Dr.h.c. Norbert Randow am 2. März 2010 in Berlin*. München-Berlin-Washington, D.C. 2013, с. 15–38; *Bulgarian Studies abroad in the 20th Century*. Ed. A. Miltenova. Sofia, 2008, с. 442–443; *Kürschners Deutscher Literaturkalender*, Jg. 67, 2010/2011, Bd. 2. Berlin, New York, 2011, с. 833.

Берлин (на която от 1967 г. насам се разрешава пребиваване в източната част на града само с еднократни визи) и сина си Клеменс, роден през 1978 г. и наречен така в чест на Охридския чудотворец, може да бъде по-дълго заедно само по време на творческите си гостувания в България. Тук той общува с голям брой български интелектуалци: учени, поети, писатели, сред които са и най-близките му приятели – Александър Геров, Жана Николова, Минко Николов, Борис Делчев, Ивайло Петров, Радой Ралин, Димитър Аврамов и много други.

Норберт Рандов показва забележителната си ерудиция и професионализъм при превода на т.нар. „Панонски легенди“ (1972; II изд. 1973, III изд. 1977), който изготвя въз основа на препис на Пространното житие на св. Константин Философ от XVII в. и на Житието на св. Методий в препис от XII в. Същевременно за пръв път прави достойно на немската публика и произведения, които бележат началото на новобългарската литература, като „Житие грешнаго Софрония“ от Софроний Врачански (1972, II изд. 1979), както и „История славяноболгарская“ на Паисий Хилендарски (1984), която снабдява с послеслов, именен показалец и изискан коментар от 70 с., за да очертае подобаващото се на Хилендарския монах място „в пантеона на големите европейски творци, оказали решаващо влияние върху духовния облик на нашия континент.“ През 1985 г. БАН го удостоява за този превод с престижната награда „Паисий Хилендарски“.

Поетичните преводи на Н. Рандов, включващи творби на изтъкнати автори като Пейо Яворов, Гео Милев, Атанас Далчев, Александър Геров, Мирела Иванова, Николай Кънчев, както и внушителната двуезична антология на 46 поетеси, родени след Втората световна война, „Евридика пее / Eurydike singt“ (1999), са важен принос към разкриване постиженията на слабо познатата и в обединена Германия съвременна българска литература. На работната му маса остават подготвените за печат два тома с разкази на Елин Пелин, стихове на Мирела Иванова и на Бойко Ламбовски, романът „Светът около мен“ на Марияна Фъркова, които чакат своя бъдещ издател.

Хумболтовият университет в Берлин, откъдето Н. Рандов е уволнен след влизането си в затвора, го възстановява на работа след промяната през 1989 г., а не след дълго го назначава за гост-професор по българска и белоруска литература (1993–1995) до пенсионирането му след няколко семестъра. Дълбоко убеден, че в Европа всички езици следва да се оценяват по достойнство, Н. Рандов отдава голяма част от знанията и енергията си на белоруската литература – подготвя и издава антологии („Щъркели над блатата. Белоруски разказвачи“, 1977; „Младият дъб. Класически белоруски разкази“, 1987), творби на Васил Бикау, Анатоли Кудравец, Якуб Колас, Алес Разанау, Вячаслау Адамчик и др.; публикува обзорни статии за Kindlers Neues Literatur Lexikon (1992–1998), редом до многобройни рецензии, статии, био-библиографски очерци за български, белоруски и руски писатели, за немско-българските културни взаимоотношения от миналото и съвременността, обнародвани в славистични списания и сборници.

За отбелязване са и преводите му от руски на О. Манделщам, Вл. Михановски, А. Лом, Г. Гор, А. Днепров, Вл. Набоков.

Неговата неотслабваща активност, интелектуална и лична ангажираност към хилядолетната българската култура е оценена по достойнство през 2000 г., когато президентът Петър Стоянов връчва на Норберт Рандов най-високия за времето си български орден „Стара планина“ I степен, а през 2008 г. е удостоен в Берлин и с най-високото германско отличие – Кръст за заслуги с лента. Норберт Рандов е член на белоруския ПЕН клуб, почетен член е на Съюза на преводачите в България, на Немско-българското дружество за насърчаване на връзките между Германия и България, почетен доктор на Шуменския университет „Еп. Константин Преславски“, на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Че за него културата на България е неотменен елемент от облика на Европа, намира потвърждение и по време на Лайпцигския панаир на книгата, когато на 25 март 2004 г. получава специалното отличие „За заслуги в разбирателството между европейските народи“ въз основа на „дългогодишната му и многостранна дейност на издател и преводач от български, руски, белоруски и старобългарски език, която го представя като забележителен познавач и компетентен посредник на тези култури.“

Тази година през месец май в Катедрата по южнославянски езици и литератури на Хумболтовия университет в Берлин бе открита една от най-големите българистични библиотеки извън нашата страна. На нея Норберт Рандов дарява забележителната си колекция от 13 000 тома, включваща първи и уникални издания на книги и периодика от XIX век до днес, всички издадени някога на немски език преводи на български автори, автографи и документи, между които „Неделник“ на Софроний Врачански от 1806 г., както и пълното течение на вестник „Литературен фронт/Литературен форум“ от 1952 г. насам.

Душевната щедрост на Норберт Рандов, изключителната му етичност, добронамереност и импулсиращи идеи са съизмерими с най-високите критерии на немската научна традиция, а обаянието му на събеседник и интелектуален труженик, отдаден без външна показност изцяло на своето призвание и на културната си мисия, оставя дълбоки следи в оцеляващата във времето българска духовна памет.

Румяна Златанова

ОТЗИВИ

**Марина Смолянинова. Васил Друмев (Митрополит Климент).
Институт за литература – БАН, Институт славяноведения – РАН.
С., Издателски център Боян Пенев, 2012. 440 с.**

Преди няколко години имах възможността да напиша рецензия за книгата на изтъкнатата българистка от Института за славянознание към Руската академия на науките проф. Марина Смолянинова и да изтъкна приносния характер на тази книга, в която изследователката за пръв път извади на бял свят и публикува с коментари неизвестни досега текстове на видния български възрожденски писател и следосвобожденски културен, духовен и политически деец Васил Друмев – митрополит Климент. С още по-голяма научна радост отбелязвам тук новото, свързано със старото, но и много по-различно издание, с което Смолянинова заявява своя задълбочен интерес към делото на основоположника на българската възрожденска белетристика и духовен водач на българския народ както непосредствено преди, така и след Освобождението от турско робство.

Изданието е в сериозна степен и дело на международен колектив и представя успешните съвместни усилия на изследователи от Института за славянознание към Руската академия на науките в Москва и Института за литература към Българската академия на науките в София. Неговият общ обем е 440 страници, по-голямата част от които обхващат материалите и документите, открити от авторката, и около една пета – на справочния апарат. Книгата е продължение на традицията на издаване на архивни материали – една, за съжаление, днес изоставена практика, свързана с осветляването на дейността на изтъкнати български писатели. В тази поредица от издания е и отдавнашният т. V на „Литературен архив“, посветен също на Васил Друмев.

Намирам за много уместна въвеждащата в книгата кратка, но задълбочена студия на Румяна Дамянова, която не само дава висока и точна оценка на труда, но и прави много вярна портретна характеристика на Смолянинова като учен и изследовател на Българското възраждане, проследявайки научния ѝ път още от аспирантските ѝ години – път, който успешно извежда до настоящото изследване, обединило концептуално две нейни книги за Васил Друмев и придало на изследването ѝ нови измерения.

Материалите и документите от настоящия том обхващат един цял период от живота и дейността на Климент Браницки и Търновски – от 1874 до 1899 г. По такъв начин се дава възможност да бъдат запълнени голяма част от съществуващите „бели полета“ в дейността му. Не може да не се изтъкне, че тази дейност е изключително богата – висшият духовник се занимава с повишаване на равнището на българските училища от онова време, ръководи силистренския български казалийски съвет, ректор е на лясковското Петропавловско духовно училище. В края на периода се разиграват и най-драматичните събития от живота му – съдебният процес срещу него, арестуването му, затворничеството му. Всичко това прави подбраните документи интересни за широк кръг изследователи и интересувачи се читатели. Тук е мястото да се подчертае и че по-голямата част от тях са необнародвани досега. Те са издирени и разчетени от М. Смолянинова, на която принадлежи и цялостната концепция за характера на тома. Научната редакция, осъществена от нея, подготвя компетентно групите материали за печат. Първата от тях представлява протоколи от Кондиката на Силистренската казалийска българска община. С две-три изключения (в тях се обсъждат действията на самия Климент Браницки) те принадлежат на неговото перо. Отражават в пълна степен живота на българите в последните години на чуждото господство. Картината, която пресъздават, е изключително любопитна – получаваме жива представа за бита, професионалните проблеми, образователното дело, семейните дела на населението от Силистренско. Следва единичен документ – речта, която владиката произнася при посрещането на руските войски в Русе. Тя е забележителна с отзвука, който получава не само в българските предели, но и извън страната.

Втората група документи очертава работата на Климент Браницки като ректор на богословското училище, помещаващо се в Лясковския манастир. От тези документи на преден план излизат усилията и организационните способности на Друмев-Климент, неговите педагогически разбирания, методите му на ръководство. Последната група материали – писмата му до племенника Петър Друмев – охарактеризират личността и ролята, която тя играе в рамките на рода.

Камен Михайлов е автор на бележките, които имат коментарен характер и са направени на високо професионално равнище: встъпителни думи, бележки за конкретните групи документи и показалци. Много добро е решението на автора да включи в началото обзор на живота на Климент Браницки и Търновски за периода 1874–1899 г. Той не само се прави за първи път, но и отразявайки написаното в документите, ще даде възможност на изследователите да получат бърза и точна ориентация по отношение на протеклите процеси. Богата информация дават и коментарите в бележките към документите, в които се посочват коректно и вече публикувани материали. Висока оценка заслужава и показалецът на личните имена, който е изготвен енциклопедично, включва

всички данни, до които е успял да се добере изследователят, макар голяма част от лицата да са с регионално значение. Накрая е приложен речник на чуждите и неизвестните за съвременния читател думи. Научната редакция, извършена от К. Михайлов, се състои и в сравняване на разчетените текстове с оригиналите, осъвременяване на езика и окончателна подготовка за печат.

В заключение ще изтъкна отново, че изданието притежава сериозни качества на съставителската, текстологическата, редакторската и коментарната практика и продължава една необходима традиция да се представят най-изтъкнатите възрожденски писатели и общественици, да се издирват и изследват неизвестни досега техни текстове, което обогатява нашето знание за историята на българската литература и култура.

Кирил Топалов

Helmut Schaller, Rumjana Zlatanova (Hg.). Deutsch-Bulgarischer Kultur- und Wissenschaftstransfer. Mit Bibliographien zur „Bulgaristik in Deutschland“ und zur „Glagolica des Slavenlehrers Konstantin-Kyrill“. Forum: Bulgarien, Band 1. Berlin, 2013. 392 p.

Сборникът „Немско-български културен и научен трансфер“ с българистични приноси и библиографии на Немско-българското дружество за насърчаване на връзките между Германия и България (с президент проф. Хелмут Шалер, почетен доктор на СУ „Св. Климент Охридски“) е посветен на III международен конгрес по българистика, състоял се в София през май, 2013 г. Не само авторите на представените в сборника изследвания, но и публикациите на многобройните членове на Дружеството, от основаването му през 1996 г. до днес, свидетелстват за неизменен интерес на немските учени към България, съхранен и в периода на дълбоки обществени и политически промени както в Германия, така и в България, настъпили след падането на Берлинската стена през 1989 г. Важна предпоставка за развитието на българистиката във Федерална република Германия е появата на поредицата „Българска сбирка“¹, в рамките на която излизат два тома, посветени на Първия (1981), и един – на Втория международен конгрес по българистика (1986)². С настоящия сборник се поставя началото на новооснована от Дружеството поредица „Форум: България“ при издателство „Франк & Тиме“ в Берлин.

Представените в него приноси, под редакцията на Р. Златанова и Х. Шалер, застъпват широк спектър от исторически, политически, лингвистични, литературни и културологични теми, които осветяват различни аспекти на немско-българския и европейско-българския научен дискурс.

Част I („България и Европа“) започва с изследването на многогодишния член на Президиума на Дружеството и изтъкнат специалист по история на българската църква Ханс-Дитер Дьопман (Берлин) *Българите и Зографският манастир* (с. 11–19) – един от най-значителните български духовни и културни центрове през Средновековието. Авторът проследява историята на Света гора, основаването на киноийните (общезителни) манастири от св. Атанасий Атонит и „Великата Лавра“ (IX в.), легендарните сведения за възникването на българския

¹ Основана от Волфганг Геземан, Кирил Харалампиев и Хелмут Шалер, 1980–1990 г. Предстои появата на поредния т. 9 тази година.

² Срв. 1. *Bulgarische Sprache, Literatur und Geschichte*. Neuried 1980; 2/3. *1300 Jahre Bulgarien. Studien zum I. Internationalen Bulgaristikkongress Sofia 1981*. Neuried 1981, 1982; 4. *Bulgarien. Internationale Beziehungen in Geschichte, Kultur und Kunst*. Neuried 1984; 5. Duridanov, I.: *Die Sprache der Thraker*. Neuried 1985; 6. *Einundzwanzig Beiträge zum II. Internationalen Bulgaristik-Kongreß in Sofia 1986*. Neuried 1986; 7. *Bulgaristik-Symposium Marburg*. München 1990.

Зографски манастир (по времето на цар Симеон в 919 г. или на братята от Охрид Мойсей, Аарон и Иван Селима – според Зографската грамота от 1342 г.). Интерес представлява опитът за църковна уния с Рим по времето на патриарх Йоан XI Век (1275–1282), на който се противопоставят монасите от Зограф, в резултат на което 26 от тях намират мъченическа смърт чрез изгаряне на 10.10.1276 г. За това събитие напомня и издигнатият през 1873 г. кенотаф в двора на манастира. След настъпилото от каталонските кръстоносци опустошение манастирът се възстановява по времето на цар Иван Александър. Оттук исихастките идеи проникват и в престолния Търновград. През XVII в. в Зограф развива своята дейност бележитият книжовник и иконописец св. Пимен Зографски, изографисал след завръщането си в родината над 300 църкви и 15 манастира. През XVIII и XIX в. Зограф е център на Българското възраждане: тук твори отец Паисий и благодарение на даренията на неговия брат (Хаджи Вълчо от Банско) през 1764 г. тук е издигната църквата „Св. Богородица“; тук са изпратени на заточение Неофит Бозвели и Иларион Макариополски, тук Захарий Зограф сътворява неповторими стенописи (1851–1852). Въпреки изпитанията на времето, земетресения, войни, опустошения българският „Зограф“ запазва богатата си библиотека с ценни ръкописи и старопечатни книги, като остава подчинен на икуменическият патриарх на Константинопол.

Въз основа на описания в многобройни пътеводители от 1908 г. до днес Себастиан Кемпген (Бамберг) проследява проблематичното отношение към фигурата на Освободителя във времето: *Българите и техният цар-Освободител* (с. 21–42). Паметникът на цар Александър II пред Народното събрание в центъра на София, осветен през 1907 г., е дело на спечелилия сред кандидати от 15 страни конкурс флорентински скулптор Арнолдо Дзоки. Не може да се установи кога точно е поставен първоначалният надпис „Царю Освободителю – признателна България“. След 9.IX.1944 в комунистическа България се променят имена на градове, улици (бул. „Руски“ вм. „Цар Освободител“), площади (пл. „9 септември“ вм. пл. „Княз Александър Батенберг“), но наред с това като единствен паметник на цар в Източна Европа паметникът на Александър II в София не е премахнат. Надписът обаче вече гласи: „Паметник на братята освободители“. Впрочем новопостроеният Патриаршески храм е посветен през 1912 г. на „Св. Александър Невски“, от 1916 до 1920 г. се нарича „Св. св. Кирил и Методий“, след което се връща първоначалното му име; мавзолеят на Георги Димитров започва да се възприема като ‘Паметник на Освободителя’, фигурата на Альоша в Пловдив се издига на мястото на антична статуя на Херкулес и т.н. Авторът подчертава необходимостта от бъдещи исторически изследвания на отношението към освободители и герои в България.

Хелмут Вилхелм Шалер (Марбург) разглежда *България и Италия през XX в. – културни и научни взаимоотношения* (с. 43–66). Проследява се появата на първи публикации върху българската история още в края на XIX в. и зараждането

на систематични българистични интереси сред италианските слависти, особено след откриването на първата славистична катедра през 1920 г. в Падуа, до днес. С точни библиографски данни се представят и в съдържателно отношение обнародваните граматика, учебници, речници и изследвания върху българския език и литература, както и публикуваните преводи на български писатели и поети, помествани първоначално в „Българска библиотека“, основана от Енрико Дамиани, по-късно в изданията от него орган на Италианско-българското общество в Рим „Bulgaria. Rivista di cultura“ от 1941 г. нататък, както и в сп. „Ricerche Slavistiche“ от 1952 г. под редакцията на Рикардо Пикио. Научните връзки с България се активизират особено в периода между двете световни войни, когато в Софийския университет се създава специалността „Италианска филология“, а многобройни италиански лектори се изявяват не само в София, но и в Пловдив, Бургас, Варна, Велико Търново, Стара Загора и др. Богати на информация са портретите на бележитите италиански българисти Енрико Дамиани (1892–1953), Джорджо Нуриджани (1892–1981), Луиджи Салвини (1910–1957).

Актуална е темата на Тим Греверт (Ерцхаузен): *Селото в България – дребни селяни, социалистически аграрни комплекси и намаляване броя на населението през XXI век* (с. 67–76). След направения исторически преглед на състоянието на селското стопанство в България преди и след 9.IX.1944 г. авторът идва до заключение за необходимостта от модернизиране на влошената пътна мрежа, което е от решаващо значение за бъдещето развитие на туризма в маргинализираните днес селски райони, богати на минерални извори, термални бани, чиста природа и исторически паметници.

Авторите от част II на сборника изследват разностранните „Взаимоотношения в областта на политиката и историята“.

Дитмар Ендлер (Лайпциг) проучва *Какво се чете в Германия за България в края на XIX в.* (с. 79–104). Става въпрос за периода след Руско-турската война, Берлинския конгрес, предизвикал в новоосвободена България отново конфликтна ситуация с разделянето на страната (Княжество България и автономна провинция Източна Румелия), Съединението през 1885 г., офицерския заговор на русофилите срещу княз Александър фон Батенберг и последвалата му абдикация през 1886 г., събитията от началото на XX в. и дейността на цар Фердинанд, привлекли вниманието на цяла Европа върху „една нова страна“ на Балканите. С точни библиографски данни и особено ценни на информацията цитати се представя богатата публицистична и историческа литература на автори като Мориц Берман, Артур фон Хун, ген. Леонид Соболев, дворецовия духовник Адолф Кох, Арнолд фон дер Пасер, Спиридон Гопчевич, Бресниц фон Сидачов, Рихард фон Мах, Ханс Клебер; научнопопулярните публикации на А. Е. Лукс, Франц фон Батенберг, Артур Ахлайтнер, Паул Линденберг, Курт Фльорике; романите и разказите на Ханс Вахенхузен, Дора Щремפל, Адолф Флакс, Карл

Май, Оскар Мединг и др. Към публикациите на посочените автори се появяват и първоначални преводи на български литературни творби, направени от Карл Францос и Георг Адам, които свидетелстват за наличието на многостранни представи за България през разглеждания период – документи за духа на времето, написани от очевидци и участници в представяните събития. Ето защо напоследък се превеждат на български книгите на Адолф Кох, Артур фон Хун, Рихард фон Мах.³

Бианка Виланд (Марбург) проследява *Пътуването на принцеса Мария Каролине фон Батенберг, княгиня цу Ербах-Шьонберг, в България през 1884 г.* (с. 105–122). Голямата сестра на княз Александър фон Батенберг през целия си живот (1852–1923) проявява голяма ангажираност в социални проекти: основава почивен дом за учителки, подпомага дейността на Съюза на еврейските жени, организира помощи за социално слаби, обявява се срещу търговията с девойки, изнася множество просветни лекции, провежда четения. От ранна възраст се занимава с активна преводаческа дейност и проявява безспорен писателски талант, за което свидетелстват многократните издания на нейните мемоари и пътеписи от 1919 г. насам. Нейните „Спомени за едно смутно време“ излизат едва през 1995 г. в превод и на български език. Въз основа на множество цитати Виланд прави читателя съучастник в пътуването на княгиня Мария Каролине и нейния съпруг княз Густав цу Ербах-Шьонберг от Дармщат през Виена, Будапеща, по Дунава (с кораб „Александър“) до Русе–Варна–Сандрово–Букурещ–Синая–Лом–София, разкрива се непредубеденото и приветливо отношение на гостите към страната и българите, описва се обкръжението на княза и всенародното възхищение от неговата личност, поведение и прекрасния му български език, в словото при откриването на работата на Народното събрание през 1884 г.

Приносна е студията на Райко Краус (Гюбинген) *Археология в трудно време – Герхард Берсу и разкопките при Садовец през 1936–1937 г.* (с. 123–138). В Садовец на р. Вит и на Големаново кале се разкриват праисторическо селище, късноантични укрепления, ранновизантийска крепост и по-късно възникнало българско селище. Резултатите от проучванията излизат от печат в два тома едва 55 години по-късно, причина за което е не само избухването на Втората световна война, но и настъпилите впоследствие трудности за осъществяване на западногерманско-български научни публикации. Блестящият археолог и специалист по стара история, геология и история на изкуството Г. Берсу (1889–1964) още като студент е избран за чл.-кор. на Немския археологически институт в Берлин, по-късно – за втори (1928) и първи (1931) директор на

³ Срв. и Чернокожев, Н. България: стереотипи и екзотика. Техники на сглобяване на български образ в немскоезичната книжнина от XIX век. С., 2012.

Римско-немската комисия във Франкфурт на Майн, развива активно научно сътрудничество с колеги от дунавските страни, през 1935 г. е приет за член и на Българския археологически институт. Със създаването на Съюза за немска праистория през 1933 г. праисторическите изследвания се поставят в услуга на национал-социалистическата идеология и е наложена расистко-антисемитска интерпретация на праисторическата култура в Средна Европа като (пра)германска. Евреинът Г. Берсу е свален от директорски пост, преждевременно пенсиониран и принуден да емигрира във Великобритания. Едва през 1950 г. той се връща на работното си място във Франкфурт на Майн, където остава до 1956 г. През 1936 г. участва в разкопките в Садовец, водени от И. Велков. Благодарение застъпничеството на тогавашния председател на БАН, Б. Филлов, Берсу идва в България и на следващата година, като изготвя отлична археологическа документация. Не доживява излизането ѝ от печат през 1992 г. под редакцията на своя някогашен асистент Йоахим Вернер и участието на Й. Юрукова, Г. Кузманов, Х. Тодорова, В. Велков, П. Вълев, В. Василев и К. Диц.

На литературоведска и езиковедска проблематика (част III) са посветени няколко статии. Ирина Фиц (Хайделберг) изследва *Фигурата на редактора в Е:то и Ще: на ВБВ – Васил Бранимиров Видински* (с. 141–153) – философ, писател, поет, автор, пишеща машина ВБВ. *Исторически поглед към българските граматика на немски език* (с. 155–165) отправя Зигрун Комати (Рюселсхайм), която проследява появата на интереса към българския език първоначално от страна на немските романтици (Я. и В. Грим) и задълбочаването му особено с появата на Института за български език в Лайпциг през 1906 г. и изданията на учебни пособия и преводи от основателя му Густав Вайганд, последвани в по-ново време от Ст. Гинина, Цв. Николова и Л. Сакъзова (1971 г.), Х. Валтер, Е. Карванбасиева, Ю. Антонова, К. Гутшмид и М. Николова (1987 г.), В. Радева, Х. Валтер, Й. Пенчев и З. Комати (2003 г.), Х. Ерисман-Клингери Р. Павлова (2003 г.), В. Алексиева (2004 г.) и С. Даиева-Шнайдер (2009 г.).

В модела на новата научна програма „Европейски езиков съюз“ (1999) Паул Шмиц (Лайпциг) търси *Мястото на българския език в обединена Европа – еволюлингвистична перспектива* (с. 167–180) и посочва 9 конституиращи признака, които отнася към европейските типологично-релевантни морфологично-синтактични признаци на българския език. Очертават се следните типологични ареали на европейските езици: 1. Западна Европа – аналитизъм, 2. Средноизточна Европа – синтетизъм, 3. Източна Европа – неевропейски езици, 4. Югоизточна Европа – балканизми. Подчертава се необходимостта от по-нататъшни изследвания за установяване на конвергентните процеси между посочените езикови типове.

Хорст Рьолинг (Витен) разкрива фундаменталния характер на статията „Значението и задачата на нашата етнография“ от 1889 г. (*Солидна и обхватна основа – за уводната статия на Иван Шиманов в Сб НУНК*, с. 181–186)

в библиографско, методическо и научноорганизационно отношение, както и актуалната научно-историческа стойност на положеното от Иван Шишманов забележително начало на българската наука в края на XIX в.

Вампиризмът в България и глобалните му паралели (с. 187–196) в типологичен и етимологичен аспект изследва Корина Лешбер (Берлин), основавайки се и на актуални археологически находки (скелети на вампири) от Созопол (2012), Румъния (2004), Венеция (2006), Кипър (2009).

Румяна Конева и Елизабет Шоре (София и Фрайбург в Брайсгау) свързват началото на фрайбургската славистика с лекционния курс за „Света на славяните“ от проф. Иван Шишманов през 1923–1924 г. (*Фрайбург в Брайсгау – един българистичен център*, с. 199–219). Пръв ръководител на Славистичния семинар към Университета е Вилхелм Летенбауер (1962–1976), следван от Екхард Вайер (от 1977, под чието ръководство се осъществява многотомният проект „Великите чети-минеи на Митрополит Макарий“, в изпълнението на който заедно с Х. Миклас, Кр. Фос, Т. Дайбер, Ф. Келер, Н. Киндерман и др. участват руски и български палеослависти), а също и Елизабет Шоре (от 1990), Юлиане Бестерс-Дилгер (от 2007) и др. Водят се занятия по руски, полски, чешки, сърбохърватски, от 1977 г. и по български език, но български лекторат се открива на 1.10.2006 г. от Р. Конева, следвана от Св. Черпокова. Обогатява се тематиката на провежданите българистични занятия, организира се учебно пътуване до България през 2007 г., традиционни стават университетските празници по повод на 24 май и на 8 декември. На инициатора за въвеждането на студентския празник в България, „европейския гражданин на света“ проф. И. Шишманов, през 2010 г. се посвещава и пръв по рода си симпозиум, на който се изнасят нови данни за живота на учения, разкриващи неуморната му дейност като пръв носител на паневропейската идея и участник в движението за обединена Европа, оглавно през 1922 г. от граф Р. фон Куденхоф-Калерги. Събитието се ознаменува от немска страна и с поставянето на паметна плоча за българския учен в Славистичния семинар. Две години по-късно се чества 50-годишнината от създаването на Славянския семинар във Фрайбург и 150-годишнината от рождението на българския учен с филма „Преди началото“ (на Б. Василев и Р. Конева) и посветената на него изложба „България в Европа“, представена не само в София и Фрайбург, но и в други европейски страни.

Интересът към славянските езици и литератури в най-стария немски университет Хайделберг бележи началото си с основаната през 1862 г. и наречена по-късно „Руска академическа библиотека Н. И. Пирогов“ (Румяна Златанова (Хайделберг): *Към развоя на българистиката в Хайделберг*, с. 221–261). Между 1931 и 1956 г. известният философ Н. фон Бубнов ръководи извънуниверситетския „Славянски институт“. През 1956 г. за пръв титulary на славистичната катедра е избран Д. Чижевски, на когото сътрудничат Р. Айцетмюлер, А. де Винценц, Х.-Ю. цум Винкел, Б. Зелински, по-късно тук се изявяват Х.-Ю. Герик, Б. Панцер,

Кл. Щайнке, В. Потхоф, У. Хефтрих, Я. Гвозданович и редица лектори по руски, полски, чешки и сърбохърватски език. По покана на институтското ръководство през 1988 г. Р. Златанова полага основите на българския лекторат, по искане на Института временният ѝ договор на хабилитиран преподавател е променен на безсрочен – първи и безпрецедентен случай в историята на българистиката в Германия. Разкрива се репертоарът на водените от нея занятия, който далеч надхвърля областта на българистиката: в него е застъпено не само цялостното развитие на българския език и литература от IX в. до днес, но и старобългарският език, палеославистични теми, както и областта на сравнителното славянско езикознание и балканистиката. Представена е проблематиката на многобройните българистични магистърски и докторски работи, редом до значителните научни публикации на самата Р. Златанова, богатата ѝ и плодотворна културна, просветна и издателска дейност, разкриваща разностранни аспекти на научния и художествения дискурс на европейската сцена.

Последната част включва изключително полезни и актуални „Библиографии“.

Румяна Златанова (Хайделберг) посвещава избрана библиография на 150-годишнината от създаването на *Глаголицата на славянския първоучител Константин-Кирил в немско-българския научен дискурс* (с. 265–301).

Хелмут В. Шалер (Марбург) представя *Българистиката в Германия – публикации на немски и български българисти 1990–2012 г.* (с. 303–391) в следните области: Взаимоотношения между България, Германия и Европа; Обща литература върху България; Българска история и актуална политика; Езиковедски публикации; Българска литература; История на културата в България; Богословски науки и история на изкуството; Право и стопански науки.

Спартак Паскалевски

Пенка Кънева. Украинско-български речник. Українсько-болгарський словник. С., Синева, 2013. 544 с.

Украинско-българските културни взаимоотношения имат дългогодишна история, но въпреки значимото украинско присъствие в България на академично, институционално и научно ниво от края на XIX–началото на XX в., традиция за създаване на двуезични украинско-български лексикографски речници няма, което лесно може да се обясни с нелеката съдба на украинския народ и постоянно действащите забрани на украинския език като официален от XVIII до XX в.

Новоиздаденият през 2013 година, „Украинско-български речник“ е първият по рода си в България. Съдържа предговор, съкращения, украинската азбука, използвани източници, справка за авторката и над двадесет хиляди думи. Речникът е плод на дългогодишния труд на известната преводачка на украинска класическа литература – Пенка Кънева. Чрез нейните преводи българският читател има възможност да се докосне до една голяма и важна част от украинската литература, да се потопи в красотата на украинската природа, да се наслади на украинския пейзаж, да се запознае с хората, живеещи в тази част на света и да види украинската реалност.

Интересът към украинското слово се заражда у Пенка Кънева още през студентските ѝ години, когато тя следва „Украинска филология“ в Киевския държавен университет „Тарас Шевченко“. Сред прекрасните преводи на Пенка Кънева са произведенията на Нина Бичуя, Остап Вишня, Олес Гончар, Володимир Дрозд, Юрий Мушкетик, Петро Панч, Михайло Стелмах, Григир Тютюнник и много други. Това са стотици произведения – романи, разкази – и затова не е учудващо, че Пенка Кънева нееднократно е удостоявана с награди в България и Украйна. Тя е носител на наградата на Съюза на преводачите в България (двукратно), на почетна грамота на Министерството на културата, на орден „Кирил и Методий“ I ст., както и на наградата „Иван Франко“ в Украйна и е първи лауреат на наградата за преводачи на Съюза на украинските писатели през 2007 г.

В предговора към речника авторката отбелязва практическата насоченост на труда си и определя неговата цел, а именно да подпомага студенти, лексиколози, етнографи, дори биолози, зоолози и всички, които проявяват интерес към украинистиката, към живота и историята на украинския народ, към неговите нрави, вярвания, митология, занаяти, бит, междуличностни и семейни отношения и към неговата богата и разнообразна природа.

За корпус на речника авторката използва предимно „Словарь української мови“, създаден от видния украински лексикограф Борис Гринченко (1863–1910). Въпросният „Словарь української мови“ е издаден за първи път през 1907 г.,

тоест преди повече от един век. Ето защо полагането му в основата на речника на Пенка Кънева има своите положителни страни. Известно е, че в украинската лексикография всички пътища водят до „Словарь української мови“, познат и също така като „Речника на Борис Гринченко“. И до днешен ден той е търсен, препрочитан и използван от читатели и преводачи. Този факт може да се обясни също така с „изхвърлянето“ на лексикални единици от цензурираните речници в периода от 1930 до 1990 година. В този период някои думи просто не са приемани от съществуващата съветска цензура и не са включени в издаваните речници. „Изхвърлените“ думи обаче присъстват в разговорната реч на хората, а следователно и в художествената литература. Както отбелязва Пенка Кънева, през дългогодишната ѝ преводаческа практика тя разчита предимно на информацията, предоставяна от „Речника на Борис Гринченко“. Той всеки път отговаря най-точно на търсенията ѝ в преводаческата работа. Единствено „Речникът на Борис Гринченко“ е успявал да разкрие тънкостите на украинската култура, пъстротата на диалектите, подавал е максимална информация за думите, за тяхното значение, синоними и фразеологизми.

Като втори положителен момент следва да отбележим наличието на обяснения и тълкувания на реалии, на митологична терминология и лексика, свързана със старите вярвания, традиции и обреди, които, комбинирани с предоставяната от Борис Гринченко допълнителна информация, превръщат речника на Пенка Кънева в малка енциклопедия по украинознание.

Трета важна и положителна характеристика е присъствието в речника на диалектни, редки и остарели украински думи, преведени с максимално точни български съответствия. Това най-вероятно не може да се повтори в подобен тип речници, а от превода на такива думи най-често се нуждаят българските студенти, когато четат украинска класика.

Четвърто – в речника е представен българският превод на разпространените и известни на територията на Украйна различни видове животни, птици, растения, цветя. Те са дадени с латинските им съответствия, което улеснява точния им превод на български. Тези и много други приноси на речника правят делото на Пенка Кънева важно и актуално. Това не е просто речник, това е украинската душа в превод на български език, това е мелодията на украинското сърце, преведена на български.

Трябва да се посочи, че въпреки цялото си богатство „Речникът на Борис Гринченко“ е остарял. Независимо от тежките условия украинският език се развива в периода от 1907 до 2013 година – правописът, например, е променян няколко пъти, в езика се появяват и трайно се настаняват, от една страна, много нови думи, а от друга – много стари думи се „обзавеждат“ с нови значения, докато предишните отпадат. Тези промени не са отразени в речника на Пенка Кънева, следователно, той невинаги може да бъде сигурен източник за формата и правописа на думата в съвременния украински език, за някои по-нови

значения на старите думи, а също така не могат да се открият и неологизмите. Но все пак преди да отворим речника, не трябва да забравяме, че в основата му стои „Речникът на Борис Гринченко“, който представя най-съществената част на украинския език, неговият исторически фундамент. В речника на Пенка Кънева лисва също така международната лексика, техническата и научната терминология, думите за нововъзникнали понятия и предмети. Тази липса авторката обяснява с това, че обширната международна лексика може да бъде открита във всеки речник за чужди думи.

Въпреки тези нюанси и незначителни технически грешки речникът на Пенка Кънева е много ценен, информативен, познавателен и първи по рода си в България. Споделяме очакванията и надеждите на авторката за това, че този „Украинско-български речник“ ще даде своя принос за сближаването на украинския и българския народ, а също така искрено се надяваме, че той ще подпомогне младите български украинисти, като ги доближи максимално до магията на украинското словесно богатство. Вярваме, че речникът ще бъде последван от нови, все по-съвършени, по-богати, по-информативни, по-специализирани украинско-български речници и със сигурност те ще служат на своите читатели за по-задълбочено опознаване на украинската култура.

Олга Сорока

Л. Илиева. Българският език в предисторията на компаративната лингвистика и в езиковия свят на ранния европейски модернизъм. Благоевград, УИ Неофит Рилски, 2011.

Целта, която изследването си поставя, е на пръв поглед едва ли не банална – да се покаже, че и през дългите векове на турската власт в българските земи развоят на българския език до XIX век съвсем не е бил забравен от европейските филолози. С труда си авторката отваря нова страница в науката, като идеята е историята на езика през този период да се разкрие чрез поглед „отвън“.

С навлизането на енциклопедичността в Европа през XVI–XVII век и с нарастване на интереса към езиците (особено към непознатите и екзотичните) се открива възможност за опознаване и на българския език от западната интелигенция, както и от интелектуалците на Далмация, Полско-литовското кралство и Русия. Представянето на езика ни обаче започва още от времето преди турците да стъпят в българските земи с анонимната *Баварска хроника* от XIII век, в която вероятно за пръв път се класифицират славянските езици, и с трудовете на англичанина Р. Бейкън и на фламандеца В. де Рубрук от същия век, в които се споменават и Волжка, и Дунавска България. В последната по онова време още се говорел и тюркобългарски! Същевременно се правят и тънки наблюдения по текста, от които произтичат много важни косвени изводи. Отбелязано е и наличието на тюркобългарски думи в речника на Махмуд ал Кашгари, в който е представено цяло едно изречение от този език – един много важен факт.

Представянето на находките продължава с първата лингвистична енциклопедия на швейцареца Конрад фон Геснер от XVI век, в която езикът на славяните е наречен „илирийски“ и „сарматски“ – отглас от теориите за илиризма и сарматизма сред хърватите и поляците, а българите са представени и с използваното по отношение на сърбите название „расциани“. През 1537 г. чешкият учен Гелениус, първият значителен предшественик на компаративната лингвистика, издава сравнителен речник на гръцки, латински, немски и „славянски“, в чието второ издание са включени и южнославянски думи (като прабългаризма *печат*). Наред с беглото споменаване на някои съставители на речници от XVI век по-особено внимание заслужават езиковите спесимени на Йеронимус Мегизер, където „илирийски“ вече е наречен словенският език, за хърватския се използва „далматински“, а старобългарският е представен с едно изречение и е обозначен като „македонски“. В по-късния *Каталог на езиците* (от XVIII век) на Луис Ервас-и-Пандуро освен това се разисква произходът на названието *българи* (което според него идва от р. Волга) и се правят социолингвистични наблюдения: „В България се говорят два славянски диалекта – един на култа ... и друг ... на народа“.

Научните прозрения на Л. Илиева следват едно след друго при представянето на интересните и важни исторически данни: в лвовския *Буквар* на Иван

Фьодоров от 1574 г. е отпечатана част от произведението *За осемте части на речта*, което има български корени, а българската наука досега не е обърнала внимание на този факт; цялото съчинение, с променено заглавие – *Грамматика на славянския език*, е отпечатано във Вилнюс през 1586 г.; през 1671 г. пък в Киево-Печорската лавра е отпечатано житието на св. Иван Рилски от Евтимий Търновски, заедно със службата за светеца – по този начин Евтимий се явява най-печатаният български автор в старопечатните книги още от времето, когато се появява сборникът на Б. Вукович от 1519–20 г., съдържащ *Житие на света Петка* от Евтимий (по-късно преведено на латински!) и *Молитва към Богородица* на Петър Черноризец. Но най-неочакваната находка в културата на Литовското княжество е използването на термина *български* в *Пересолницкото евангелие*, което се превежда от български на украински (там наречен *руски*) – още един неизвестен досега факт.

Продължавайки четенето, ще открием, че българският език фигурира и в речниците на Л. Зизаний от 1596 и на П. Беринда от 1627 г. В последния за пореден път се натъкваме на редица прабългаризми. По-нататък Л. Илиева се спира на присъствието на езика ни в трудовете на руснаците Ломоносов и Сумароков – последният представя образци от различни славянски езици чрез молитвата *Отче наш*. Използването на тази молитва и у много от другите цитирани хроникьори дава възможност за прилагане на сравнителния метод и за откриване на любопитни и неподозирани съответствия между езиците. Интересен е „лузатическият“, тоест лужишки, откъс у Сумароков (*Вотъ нашъ, кейтъ сы на небебу...*). Понеже съм се занимавал с историята на славянските относителни местоимения, съм много заинтригуван от формата *кейтъ*, която очевидно съдържа характерния и за старополски, старочешки и староруски формант *-то*, който явно е бил общославянски в по-стари времена. Българското съответствие тук е *который*, характерно и за *Седмиградските текстове*, и за родопските говори.

Преди читателят да е успял да се опомни, налице е нова изненада – на страниците на Кирхеровия сборник, издаден в Рим през 1652 г. и написан на „илирийски“, се натъкваме на българските названия Марица, Струма, Рила и Средец, както и на песен, съдържаща старобългарските думи *же* и *абие*. В представен турски текст там пък за ’бог’ се използва думата *Тангри*. Неоспорима заслуга на книгата е и преосмислянето на същността и разпространението на българското пеене сред западните южни славяни, сред които се срещат песни, наречени *бугарцици*. Авторката доказва, че този термин е свързан с етническият произход на песните и всъщност е резултат от разпространението на българската църковна и фолклорна традиция към Далмация и Хърватия.

Българско-гръцкият разговорник от XVI век, издаден от Джанели и Ваян, а по-късно и от А. Ничев, който отразява тогавашния костурски говор, ни поднася нови лингвистични изненади – якав рефлекс и косвени данни за съхранени краесловни ерове. Илиева обръща внимание и на 4-те песни в него, които още

не са били изучавани и анализирани, макар да представляват най-ранен запис на български фолклорен текст. Песните съдържат ценни данни за наличието на клаузулна рима, нехарактерна за индоевропейското стихосложение, която се появява едва в късната трубадурска лирика (за тази лирика напомня и куртозната сцена за подаряване на целувка в песента). Към сходството между отделните славянски езици в сферата на устойчивите речеви формули насочва интересният обрат *Как те зоват на име?*, който напомня за полското *Jak masz na imię?* Периодът XVI–XVIII век е само фрагментарно проучен в езиково отношение и макар че недокрай изследваните дамаскини представят богат материал, представените тук езикови образци са още по-интересни.

Не се подминават и сведенията за първите славянски азбуки – образци на глаголица и кирилица се дават в книгата на Г. Постел от 1538 г. и на Дж. Палатино от 1545 г., където глаголицата се нарича „йеронимица“ (по името на нейния мним изобретател св. Йероним), а на св. Кирил се приписва изобретяването на кирилицата. Засяга се и типографската страна на въпроса – използването на печатарските шрифтове на Гранжон (с който е написан и *Абагар*). Авторката отделя значително място за анализа на книгата на Ф. Станиславов *Абагар* – скромно издание, посветено „на целия български народ“. Става ясно, че тя съдържа старобългарска християнска лексика, обогатена с терминологията на далматинските и полските (!) католици – употребата на полонизми (*патриарховиех, пророковиех, евангелистовиех*) е нещо новаторско и надхвърля традиционната „илирийска“ концепция. Показва се връзката с предходната българска поетична традиция и другите славянски литературни традиции, като се правят и догадки относно същинското предназначение на книгата.

В разглеждания тук труд се съдържат интересни сведения за историята на католицизма в България, за възприемането на страната ни в очите на католическия свят, както и за съзнанието за мястото, което българските католици имат в него. Още една важна заслуга на работата е ролята, която се определя на незаслужено пренебрегваните досега възрожденски капацитети с католическо вероизповедание – водещата българска интелигенция на XVII век, чиито постижения досега бяха оценявани деликатно и от идеологически ъгъл. Без да си поставя пропагандни цели, Илиева напомня и за изконните ни връзки с Римската църква, поради които сега използваме думи като *кръст* и *олтар*, а не **ставрос* и **трапеза*, както и много други подобни.

Представената книга е великолепно изследване, което не само запознава с редица нови и неочаквани факти, но и съдържа оригинална авторова гледна точка и подход, а изборът на тематиката е естествен за учен като Л. Илиева, която е съхранила в себе си така необходимия в днешно време възрожденски дух.

Иван Г. Илиев

Ангел Димитров. Раждането на една нова държава. Република Македония между югославизма и национализма. С., АИ Марин Дринов, 2011. 580 с.

Монографията на проф. Ангел Димитров се очакваше отдавна от специалистите, които познаваха периметъра на научните му интереси, и особено изследванията му, свързани с просветното дело и въобще със състоянието на българското духовно възраждане в Македония. Дългогодишните интереси на учения в тази област, както и шансът му да пребивава почти девет години в току-що отделилата се от Югославия и „родена“ за втори път нова „македонска“ република като първи български генерален консул и първи български посланик в нея, му дадоха възможност да види и „отвътре“ много от процесите на зараждането и историческото развитие на феномена „Македония“.

Замислена, по признание на самия автор, като история на политическите отношения между Република Македония и България, в процеса на своето написване тази монография се избистря и изгражда като изследване, което взема под внимание „всички исторически фактори, чието действие на Балканите предопредели появата на македонската държавност и част от които продължават да въздействат върху образа на независимата Република Македония, (...) затова и изследването е разположено в един далеч по-широк исторически и политически контекст, в който е вградена и драматичната тема за премълчаваното или отричано българско наследство“ – както сам авторът формулира изследователската стратегия на труда си.

Зад монографията се крие огромен многогодишен труд, критично изследване на досегашни публикации по проблематиката, работа с архиви и политически документи, систематизиране, анализиране и обобщаване на данни, едни от които достоверни, други – съзнателно манипулирани, целенасочено изопачавани и подчинявани на антибългарски политически решения, вековни амбиции на съседни държави, неотказали се до днес да заграбват българското историческо минало на Македония или поне да не позволяват то да бъде разглеждано като част от българското историческо и културно минало. Неслучайно авторът прави още в началото на труда си немногословен, но съдържателен и много точен анализ на раждането и упадък на югославизма и на самата Югославия (в двата варианта на нейното конструиране и появяване) и на цивилизационния гърч, на който всичко това обрича Македония като една от републиките на това изкуствено и бременно с много бъдещи злини на съставящите го народи или части от съседни народи сталинско-титовско построение. В „силовото поле на федералния разпад“ проф. Димитров открива проекциите на този цивилизационен гърч в измамната платформа на подмяната на собствения политически интерес с чуждия, в сблъсъка на

вътрешните национализми, който довежда до плашешко-карикатурния взрив на държавния „македонски“ национализъм, до гибелната подмяна на националния катарзис с националистическата екзалтация. Свидетел отблизо на разпада на Югославия и на всички стъпки на Македония по пътя към еманципирането ѝ от нея и към превръщането ѝ в самостоятелна държавна единица, авторът изгражда първата хронологически подредена и компетентно коментирана история на това държавно образувание, подсказвайки дискретно на българските политици от този период конспекта на пропуснатите важни шансове за залагане на параметри на съвсем по-други от днешните варианти на взаимоотношенията между двете държави, чийто народ е един и същ, но разделен от нелепи политически стъпки, вкл. и от страна на България след установяването в нея на съветски политически тип управление за почти половин век.

Тук е мястото да се изтъкне един от най-големите приноси на изследването, свързан с фактите и процесите на пътя към македонската държавност – от вековните сръбски и гръцки аспирации към Македония до създаването на Република Македония след Втората световна война. Познаваме добре проучванията на Ангел Димитров по културната история на Македония през Възраждането, които го афишираха като един от проникновените познавачи и изследователи на тази епоха, затова не изненадва и тук нито задълбоченият му синтетичен поглед към тази епоха, нито точното му определение на Илинденско-Преображенското въстание като „знак за българската историческа приемственост“. Не изненадва и интересът му към участието на македонските българи в Балканските войни, към съдбата на Вардарска Македония както по време на Първата световна война, така и веднага след нея, когато тя попада, пак според сполучливото му определение, „в примката на сръбската държавност“, превръщането ѝ в „Стара Сърбия“ и Вардарска бановина. Най-новият и най-ценният принос на учения в изследването на пътя на драстичното откъсване на Македонския край от България и на формирането на изкуствената „държавност“ на Македония е съсредоточен в седма глава – „Вардарска Македония в плановите на комунистическото движение: ЮКП, Коминтернът и ВМРО(об.)“, както и в следващите осма и девета глава, в които процесът на изграждането на македонската „държава“ е изследван въз основа на богат документален материал, голяма част от който се „осветява“ научно за първи път. Тези глави не могат да оставят равнодушен дори и най-безразличния към темата читател, те пробуждат сложна гама от чувства – искрено състрадание към неспиращите и до най-ново време страдания на част от българския народ и в същото време гняв, омерзение и срам от лесния начин, по който България – уникално явление в световната история – не само се отказва от своя територия, население и културна история, но и по най-жесток и безчовечен начин репресираща онези, които не искат да бъдат откъснати от нея – както във Вардарска, „югославска“ Македония, така и в отсамната, „Пиринска Македония“. А. Димитров е издирил, подредил и изследвал факти и обстоятелства, част от

които бяха в някаква степен известни, но недостатъчно (а много от тях и никак) осветлени от българската наука и въведени в професионално научно обращение. Тези факти осветяват тъмните ъгли на историята, в които методично, бандитски и нечовешки жестоко – в мрачните политически лабиринти на Коминтерна, в безпощадните към българщината ходове на сърбокомунизма и в предателските и самоубийствени ходове на българската тоталитарна комунистическа държавност – се подрежда и предопределя завинаги зловещият пъзел не само на окончателното откъсване на Македония от България, но и на превръщането ѝ в неин най-злостен враг.

Затова тази книга на проф. Ангел Димитров се чете със смесени чувства – с евристично историческо любопитство, но и с тъжни, отчаяни равносметки и изводи за важни черти на националния ни характер. Във всеки случай е изследване, което трябваше да се появи, за да дойдат в истинския си фокус митологизирани от една дълго продължила, продължаваща за съжаление и днес манипулация, силно идеологизирани и фалшиви представи за личности, политически институции и събития, с които се формираха цяла редица поколения в по-новата ни история. В този смисъл няма да е преувеличено, ако кажа, че трудът на проф. Ангел Димитров е едно от етапните изследвания в българската историческа наука. То не само казва неказани повече от половин век по известни идеологически съображения неща и решава нерешени досега пак по същите причини проблеми на българското историческо знание, национална идентичност и достойнство, но и разтваря пред тези проблеми един от най-важните, най-изстраданите и национално най-значимите им хоризонти.

Кирил Топалов

Калина Канева. Симетрия на времето. Среци и разговори с академик Дмитрий Лихачов. Писма. Автографи. Книга първа. С., Дума 2008, 2012, 576 с. Книга втора. С., Дума 2008, 2013, 496 с.

Книгата на Калина Канева „Симетрия на времето“ е документална в същинския смисъл на думата, „извадена“ е от магнетофонните ленти, на които журналистката в продължение на три десетилетия е записвала разговори на Д. С. Лихачов в България и в Русия. През 1984 г. излиза първото издание на книгата със същото заглавие. Среците и разговорите на Калина Канева продължават и след него. Натрупва се огромен материал за ново издание.

Книгата поразява с неизчерпаемата жизнерадостна общителност на най-висш авторитет в науката, който дарява своята светлина с изключителна непосредственост. Дори само кръгът на събеседниците, представени в книгата, дава представа за необятното себераздаване на световноизвестния учен. Дълбоки са връзките, които съединяват специализираните професионални диалози с академици, професори, първи имена в своите научни области и беседите с ученици и студенти, със срещнати по пътищата на България. А тези пътища са многобройни. Академикът и неговото семейство многократно посещават България, обикват я и тяхната любов дава изобилни плодове. Съществена част от тях е събрана в книгата на Калина Канева.

Калина Канева постига нещо необикновено – в нейните магнетофонни ленти (неслучайно Дмитрий Сергеевич я нарича лентописец) се вижда и се чува самото мислене на учения – винаги съсредоточено върху основните негови нововъведени понятия. Във всички разговори големият хуманист продължава да разработва своите основни термини едновременно в дълбочина и в широчина. Няма да бъде преувеличено, ако се каже, че срещите и беседите на Лихачов в България са плодотворно поле, в което под нашите южни небеса зреят основополагащи понятия като *симетрия на времето*, *екология на културата*, *нравствено постоянство*, *хомосфера*, *държава на духа*. В основните научни трудове на Лихачов тези приноси в хуманитаристиката са завършени, доведени до дефиниции с пълно разгръщане на аргументацията. Но многобройни подстъпи към нея в процеса на тяхното откриване се чувстват и от най-обикновения слушател при щедрите общувания на академика с най-разнолика публика. Тръгвайки от древните връзки на старобългарската и староруската литература, авторът на фундаменталния труд „Поетика на староруската литература“ непрекъснато извайва общофилософския термин „симетрия на времето“. Древността, съвременността и бъдещето в единна, неделима система се противопоставят на всяко абсолютизирано, откъснато от самото си течение време.

Екология на културата разширява новото понятие *екология*, допълва го, подчертава необходимостта да се съхранява разнообразието на цялото човешко културно богатство, създадено от всички цивилизации през всички времена. Това е толкова важно, колкото и да се запазват всички видове в природата, да се запазват чисти въздухът, водата и земята.

Нравственото постоянство е изведено от Д. С. Лихачов като особено съдбоносен императив, от който се определя днешното и утрешното значение на всички хуманитарни науки. Един от най-големите хуманисти на XX век предупреждава: ако хуманитарните науки не заемат своето равностойно място в образованието и възпитанието, в мисленето и практиката, технократизмът ще доведе човека до катастрофа.

Държава на духа академик Лихачов нарича България. В контекста на методологията, разработена от големия учен, *държавата на духа* обединява всички основни категории: *симетрия на времето*, *екология на културата*, *нравствено постоянство*, *хомосфера*. България става 'лого' на обобщението не само поради благородните чувства към страната на Кирило-Методиевата държавност. България е най-красноречив пример, потвърден от историята, как *държавата на духа* пребъдва през всички превратности, как тя винаги е по-високо от роби и поробители, от царства и империи, построени върху пясъчни основи от временно силни на деня.

Особено значение имат двете издания на „Симетрия на времето“ за документиране и най-широко представяне на „слабостта“ на Д. С. Лихачов към България. Всичко започва от основната специалност на академика. Чрез староруската литература той от младини се запознава с нейната първооснова – старобългарската литература. Няма цена написаното и казаното от академик Лихачов за старобългарската литература и култура. Делото на светите братя Кирил и Методий, на блестящите старобългарски писатели от IX и X век, на Търновската книжовна школа, позната в Русия като т.нар. “второ южнославянско влияние“, е така разработено в трудовете и в участията на Лихачов в славистични и българистични конгреси, симпозиуми, конференции, че става достояние на целия научен свят и – чрез симетрията на времето и екологията на културата – очертава перспектива за славистиката и хуманитаристиката изобщо.

Калина Канева е щастлив автор. Съдбата я награди с изключителната възможност да бъде дълго с един от най-светлите дейци на нашето време. „Симетрия на времето“ има дълбоки корени, трудно, в края на краищата много плодносно настояще и бъдеще, нелишено от надежда и вяра в човека.

Петко Тотев

СЪОБЩЕНИЯ

На 23 октомври 2013 г. Събранието на академиците при Българската академия на науките избра проф. Михаил Станчев от Украйна и проф. Хилмар Валтер от Германия за чуждестранни членове на Академията.

Проф. Михаил Станчев е преподавател в Харковския национален университет „В. И. Каразин“ в Украйна. През 1989 г. проф. Станчев защитава докторска дисертация в Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. В продължение на дълги години проф. Станчев чете лекции по нова българска история в университетите на Севастопол, Харков и Киев. Многократно е канен като гост-професор в България, Япония, Германия, САЩ, Франция, Италия, Унгария и др. където изнася лекции по проблемите на българската диаспора. Проф. Станчев е българист с международна известност. Автор е на 10 монографии, на над 100 научни статии и на множество научнопопулярни студии. Проф. Станчев е един от инициаторите на периодично провежданите международни форуми „Дринови четения“. Основател и научен ръководител е на Центъра за българистични и балканистични изследвания в Харковския университет.

Проф. Хилмар Валтер е доктор на филологическите науки в Лайпцигския университет – Германия. Един от най-изтъкнатите чуждестранни езиковеди българисти и слависти. За особените си заслуги към българистиката през 1975 г. проф. Валтер е награден с орден „Кирил и Методий“ – I степен. През 1989 г. е избран за почетен доктор на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, а през 2008 г. – на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Проф. Валтер е автор на множество задълбочени изследвания в областта на съвременната българска граматика и на историята на българския език, учен и преподавател с реални приноси в обучението на български езиковеди, българисти и германисти.

Дълги години проф. Валтер води курсове за немски дипломати по съвременен български език, история на българския език и южнославянски езици.

В продължение на дълги години проф. Валтер е гост-професор на Великотърновския университет, а също така и на Софийския университет, Нов български университет и Бургаския свободен университет.

Проф. Валтер е автор на 16 монографии и 154 научни статии, голяма част от които са написани на български език.

**БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA**

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

27/2013

Редактор проф. Анисава Милтенова

Съставители доц. Никола Казански, Емилия Волева
Коректор Жасмина Кръстева
Художник Велина Богданова Маврадинова

Предпечатна подготовка ЦБ БАН инж. Николина Байкова

Формат 70X100/16 Печатни коли 8,75
ISSN 1311-8544

Издателство „Изток–Запад“